

T.C.
ÇALI MA VE SOSYAL GÜVENL K BAKANLI I
TÜRK YE KURUMU GENEL MÜDÜRLÜ Ü

**TÜRK YE'DE M KRO KRED
UYGULAMALARI VE ST HDAMA
YANSIMALARI**

Ça atay GÖKYAY
stihdam ve Meslek Uzman Yardımcısı

Ankara 2008

T.C.
ÇALI MA VE SOSYAL GÜVENL K BAKANLI I
TÜRK YE KURUMU GENEL MÜDÜRLÜ Ü

**TÜRK YE'DE M KRO KRED
UYGULAMALARI VE ST HDAMA
YANSIMALARI**
(Uzmanlık Tezi)

Ça atay GÖKYAY
stihdam ve Meslek Uzman Yardımcısı

Tez Danı manı
Ferudun G RESUN
Daire Ba kanı

Ankara 2008

KABUL SAYFASI

TÜRK YE KURUMU GENEL MÜDÜRLÜ ÜNE

stihdam ve Meslek Uzman Yardımcısı Ça atay GÖKYAY'a ait, "Türkiye'de Mikro Kredi Uygulamaları ve stihdama Yansımaları" adlı bu Tez, Yeterlik Sınav Kurulu tarafından UZMANLIK TEZ olarak kabul edilmi tir.

	Unvanı	Adı ve Soyadı	mzası
Ba kan :			
Üye :			
Üye :			
Üye :			
Üye :			

Tez savunma tarihi

...../...../20.....

TEZDEN YARARLANMA

Türkiye Kurumu Genel Müdürlü ü stihdam ve Meslek Uzman Yardımcısı Ç a atay GÖKYAY tarafından hazırlanan bu Uzmanlık Tezinden yararlanma ko ulları a a ıdaki ekildedir:

1. Bu Tez fotokopi ile ço altılabilir.
2. Bu Tez, pdf formatında internet ortamında yayınlanabilir.
3. Bu Tezden yararlanılırken kaynak gösterilmesi zorunludur.

Ç A ATAY GÖKYAY
stihdam ve Meslek Uzman Y.

...../...../20.....

mza

Ç NDEK LER

Ç NDEK LER.....	
TABLolar L STES	
GRAF KLER L STES	V
KISALTMALAR.....	V
G R	1

B R NC BÖLÜM

M KRO KRED N N TANIMLANMASI

1.1 KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
1.2 M KROKRED N N TAR HSEL GEL M	18
1.3 M KROKRED H ZMET VEREN KURULU LAR.....	21
1.4 M KROKRED VE M KRO F NANS H ZMET VEREN KURULU MODELLER	26
1.4.1 Birlik Modeli.....	27
1.4.2 Banka Garantileri Modeli.....	27
1.4.3 Topluluk Bankacılı ı Modeli	27
1.4.4 Kooperatifler Modeli.....	28
1.4.5 Kredi Birlikleri Modeli	28
1.4.6 Grameen Modeli	28
1.4.7 Grup Modeli.....	29
1.4.8 Bireysel Model.....	29
1.4.9 Aracılık Modeli.....	29
1.4.10 Sivil Toplum Örgütleri Modeli	30
1.4.11 Grup Baskısı Modeli	30
1.4.12 Dönen Tasarruflar ve Kredi Kurumları (ROSCAs) Modeli	31
1.4.13 Küçük letmeler Modeli.....	31
1.4.14 Köy Bankacılı ı Modeli.....	32
1.5 M KROKRED VE M KROF NANSIN PRENS PLER	32
1.5.1 Yoksul Kimselerin Sadece Kredilere De il Çe itli Finansal Hizmetlere İhtiyaçları Vardır	32
1.5.2 Mikro Finans Yoksullukla Sava mak için Güçlü Bir Araçtır	33
1.5.3 Mikro Finans Yoksul nşanlara Hizmet Eden Bir Finansal Sistem Kurmak Demektir	33
1.5.4 Mikro Finansın Geni Kitlelere Ula ması için Sürdürülebilir Yapıda Olması Gerekir.....	33
1.5.5 Mikro Finans Kalıcı Yerel Finansal Kurulu lar Kurmak Anlamındadır	34
1.5.6 Mikro Kredi Her Zaman Soruların Cevabı De ildir. Mikro Kredi Her Durum için En yi Çözüm Yolu De ildir.....	35
1.5.7 Faiz Oranı Tavan De erleri Fakir nşanların Kredi Almasını Daha Da Zorla tırarak Onlara Zarar Vermektedir.....	35
1.5.8 Hükümetin Görevi Finansal Hizmetleri Do rudan Sa lamak De il Eri im için Uygun Ortamı Sa lamaktır	36
1.5.9 Ba ı Niteliindeki Fonlar Özel Sermayeyi Tamamlamalı, Özel Sermaye le Rekabet Etmemelidir.....	37
1.5.10 Sa lam Kurulu ların Ve Yöneticilerin Eksikli i Kritik Bir Engeldir	37
1.5.11 Mikro Finans, Performansını Ölçtü ü Ve Açıkladı ı Zamanlarda En yi Çalı rı	38

1.6 M KROF NANSIN HEDEF K TLES : YOKSULLAR.....	38
1.6.1 Yoksulluk Tanımları	42
1.6.1.1 Mutlak Yoksulluk.....	43
1.6.1.2 Göreli Yoksulluk.....	442
1.6.2 Dünyada Yoksulluk.....	44
1.6.3 Türkiye’de Yoksulluk	48
1.7 M KRO F NANS H ZMET SUNUMUNDA KAR ILA ILAB LECEK PROBLEMLER ...	52

K NC BÖLÜM
DÜNYA GENEL NDE M KRO KRED UYGULAMALARI

2.1 ASYA.....	58
2.2 LAT N AMER KA	60
2.3 AFR KA	61
2.4 ORTA VE DO U AVRUPA VE BA IMSIZ DEVLETLER TOPLULU U.....	63
2.5 KUZEY AMER KA	67
2.6 ULUSLARARASI M KRO F NANSMAN LE LG L KURULU LAR	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRK YEDE M KRO KRED UYGULAMALARI

3.1 KADIN E N DE ERLEND RME VAKFI (KEDV) (MAYA)	80
3.1.1 Grup Kredisi (MayaBiz)	84
3.1.2 Bireysel Kredi (MayaBen)	84
3.3 ihtiyaç Kredisi (MayaAile)	85
3.2 TÜRK YE GRAMEEN M KROKRED PROGRAMI (TGMP)	89
3.2.1 Temel Kredi	92
3.2.2 Sözle meli Kredi	92
3.2.3 Giri imci Kredisi.....	92
3.2.4 Mücadeleci Vatanda Kredisi	93
3.2.5 Gönüllü Tasarruf	93
3.3 TOPLUM GÖNÜLLÜLER VAKFI (TGV)	96
3.4 TÜRK YE’DE M KROF NANS POTANS YEL	98
3.5 M KRO F NANS KURULU LARI HAKKINDA KANUN TEKL F	101
SONUÇ VE ÖNER LER	104
KAYNAKÇA.....	110
ÖZGEÇM	112

TABLÖLÄR İ İTES

Tablo 1: Bölgesel Yoksulluk Oranları.....	46
Tablo 2: Türkiye’de Yoksulluk Oranları.....	51
Tablo 3: Türkiye’de Yoksulluk Rakamları.....	52
Tablo 4: 1997- 2006 Arası Geli me	56
Tablo 5: Büyüklüklerine Göre Mikro Finans Kurulu ları	56
Tablo 6: Yıllara Göre Finans Hizmetlerinden Yararlanan Sayıları	57
Tablo 6: Krediler Neticesinde Yapılan Türleri	89
Tablo 7: TGMP’nin Verimlili i	94
Tablo 8: Portföy Raporu.....	95
Tablo 9: Kredilerin Sektörel Da ılımı.....	95

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Maya Kredilerinin Sektörel Dağılımı	86
Grafik 2: Alınan Krediler Neticesinde Üretimin Nerede Yapıldığı	87
Grafik 3: Kredi Kullananların Eğitim Durumu	88
Grafik 4: Kredi Kullananların Çocuk Sayısı	88

KISALTMALAR

- AD E** : l'association pour le droit a l'initiative economique
- AFMIN** : Africa Microfinance Network
- a.g.e.** : adı geçen eser
- BRI** : Bank Rakyat Indonesia
- CGAP** : Consultative Group to Assit the Poor
- ATOM** : Çok Amaçlı Toplum Merkezleri
- GAP** : Gneydo u Anadolu Projesi
- GGS** : Genel Grameen Sistemi
- GTZ** : The Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit
- GS S** : Genel Sanayi ve yerleri Sayımı
- GSMH** : Gayri Safi Milli Hâsıla
- IBRD** : International Bank for Reconstruction and Development
- IDA** : International Development Association
- IMF** : International Monetary Found
- KADEV** : Kadın Eme ini De erlendirme Vakfı
- KA-MER** : Kadın Merkezi
- K K** : Kendi ini Kur
- KOB** : Küçük ve Orta Boy letme
- KOSGEB** : Küçük ve Orta lekli Sanayi Geli tirme ve Destekleme daresi
Ba kanlı ı
- MEKSA** : Mesleki E itim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı

- SRAP** : Sosyal Riski Azaltma Projesi
- SYDGM** : Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Genel Müdürlü ü
- SYDTF** : Sosyal Yardımla ma ve Dayanı mayı Te vik Fonu
- TESK** : Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu
- TGMP** : Türkiye Grameen Mikrokredi Programı
- TGV** : Toplum Gönüllüleri Vakfı
- T SVA** : Türkiye srafı Önleme Vakfı
- T.K.V.** : Türkiye Kalkınma Vakfı
- TOBB** : Türkiye Odalar ve Borsalar Birli i
- TOSYÖV** : Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İ letmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı
- TU K** : Türkiye İstatistik Kurumu
- UNDP** : United Nations Development Programme
- WWB** : Women's World Banking

G R

Yirmi birinci yüzyılda yoksulluk hem azgeli mi ve geli mekte olan hem de geli mi ülkelerin gündemlerinin ilk sırasını oluşturmaktadır. 1990'lı yıllardan itibaren konuya ilginin artmasıyla do ru orantılı olarak bu alanda yapılan çalı maların sayısının arttı ı gözlenmektedir. 2000 yılında Birle mi Milletler çatısı altında belirlenen Bin Yıl Kalkınma Hedeflerinden bir tanesi de 2015 yılında yoksullu un yarıya indirilmesi gibi iddialı bir hedeftir. ki binli yıllarda yapılan çalı malarda dünya nüfusunun 1 milyardan fazlasının günlük bir dolarla ifade edilen mutlak yoksulluk sınırının altında yer alması olayın vahametini göstermektedir. Yoksullukla mücadele çerçevesinde do rudan ve dolaylı olarak birçok yöntem bulunmasına ra men, küresel ça ın serbest piyasayı ve ticareti öngören anlayı ının mikro krediyi ve daha geni anlamda mikro finans sistemini en etkili yoksullukla mücadele yöntemlerinden biri olarak ortaya sürdü ü tartışılmaz bir gerçektir.

Mikro kredi ve mikro finans sisteminin ortaya çıkı nedenlerinin ve günümüzde bu kadar popüler hale gelmesinin bilinmesi sistemin nasıl i ledi inin bilinmesi kadar önem ta imaktadır. Yirmi birinci yüz yılın en belirleyici kavramlarından olan küreselle me sadece ekonomik ili kileri dönü türmekle kalmamı , sosyal ve politik alanlarda da köklü de i ikliklere neden olmu tur. Ya anan de i im üretim ili kilerinde büyük de i iklikleri beraberinde getirmi , yirminci yüzyılın ekonomik ve sosyal geli melerinde temel aktör olan ulus devletler tamamen kontrollerini kaybetmeseler de egemenliklerini çok uluslu irketler ve sivil toplum örgütleriyle payla mak zorunda kalmı lardır.

Küresellemenin sosyal devlet ve sosyal hizmetler üzerinde yaratmış olduğu değişimi inceleyen bir çalışmada ana hatlarıyla küresellemenin sonuçları şu şekilde özetlenmiştir. Bunlar:¹

1. Coğrafi sınırlar artık devletleri birbirinden ayıran bir öğe olmaktan çıkmıştır.
2. Küresel toplumu (yani bütün toplumları) kapsayan tek bir ekonomik sistem söz konusudur o da serbest piyasa ekonomisidir.
3. Ulusal değerlere dayalı, içe dönük kalkınma dönemi sona ermiştir.
4. Bu süreçte ulus devletın tanımlayıcı özellikleri bulanıklaşmış ve zayıflamıştır.

Fikret Adaman ve Tuğçe Bulut tarafından hazırlanan “500 Milyonluk Umut Hikâyeleri” adlı kitapta yer alan “mikro finans sistemi sosyal politika anlayışında bir dönemin son noktasını, yeni bir sürecin başlangıcını işaretlemektedir”² tespiti mikro finans sisteminin oluşumu ve gelişiminde, küreselleme çağında sosyal politika alanında yaşanan değişimi özlü bir şekilde özetlemektedir.

Bin dokuz yüz seksen öncesi dönemde yoksulluğun temel nedeni olarak insanların ihtiyaç olmaları gösterilmektedir ve insanların ihtiyaç bulabilmeleri ve ekonomilerin istenen düzeyde büyümeleri durumunda yoksulluğun ortadan kalkacağı düşünülmektedir. “Ekonomik büyümeyle artan refahın tüm halka yayılabilmesi için emek piyasalarına düzenli görev hayatiydi. Çünkü insanlar ancak ihtiyaç bulabilirlerse ülkenin genişleyen imkânlarından paylarını düzenli alabileceklerdi. Bu yüzden yoksullukla savaşım politikalarının öncelikli hedefi yoksul insanların ihtiyaç bulma olanaklarını geliştirmektir. Onların becerilerini, üretkenliklerini ve verimliliklerini artıracak sosyal hizmetler sağlanabilirse yoksullar da geçimlerini çıkarabilecek bir ihtiyaç bulabilirlerdi”³.

Yoksullukla savaşım mücadelesi yoksulların niteliklerinin artırılması ve iş gücü piyasasında geçimlerini sağlayabilecekleri bir ihtiyaç bulabilmeleri üzerine kurgulanmıştır için sosyal güvenlik sistemi de bu anlayış üzerine kurgulanmıştır. “Ülke nüfuslarının büyük bir kısmının kayıtlı sektörde çalışması varsayılarak, sosyal sigorta sistemi işi ya amina endeksli hale getirilmiştir. Çalışan insanların gelirlerinin bir kısmı devlet tarafından

¹ Alptekin, Kamil, **Küreselleme Sürecinde Türkiye’de Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmetlerin Görünümü**, www.sosyalhizmetuzmani.org/kuresellesmesosyaldevlet.doc,s.2-3, (Erişim Tarihi: 25.11.2008)

² Adaman, Fikret, Tuğçe Bulut: 500 Milyonluk Umut Hikayeleri, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2007, s.237.

³ Adaman; **a.g.e.**, s.238.

kesilip, onlar adına biriktirilecekti. Devletin de erlendirece i bu tasarruflar, i çilerin, memurların ya da serbest çalı anların emeklilerine ya da kaza, hastalık gibi durumlar ya adıkları kötü günlerine yönelik bir sigorta te kil edecekti.”⁴

Bu sistem bin dokuz yüz seksenli yıllara kadar çok büyük sorunlar ya anmadan devam ettirilebilmi tir ama sistemin devam ettirilebilirli ine yönelik ku kular daha yetmi li yıllar ba nda ya anan ekonomik kriz nedeniyle artmaya ba lamı tı. Yukarıda belirtilen sistemin sa lıklı i leyebilmesi için iki alanda sorun ya anmaması gerekmektedir. Bunlardan bir tanesi insanların tam zamanlı olarak ve kayıt altında çalı arak primlerini düzenli bir eilde ödemeleri, ikincisi ise bu sa lanan kaynakların ulus devletler tarafından halkın refahını artırmaya yönelik, çok büyük bir baskı altında kalmadan sosyal harcamalara kanalize edilebilmesi.

Yukarıda belirtilen de iimler neticesinde i gücü piyasasında, üretim ekillerinde ve sosyal güvenlik sistemlerinde büyük dönü ümler ya andı. “Neoliberal politikaların sıklıkla dile getirildi i 1970’li yıllardan itibaren sosyal güvenlik harcamalarının ekonomi üzerinde özellikle i verenler için büyük bir yük olu turdu u ve ekonominin hantalla masına yol açtı söylemleri yaygınlık kazanmı tır. Sosyal yapılarıdaki de iim (i çi sınıfının çözülmesi, orta sınıfın zayıflaması, ya lı nüfusun artması) de neo-liberal politikaların olu masına zemin hazırlamı tır. Nitekim özellikle geli mi ülkelerde nüfusun giderek ya lanması ve böylece sosyal güvenlik kurumlarının ya lılık ve sa lık ödemelerinin önemli ölçüde artması neo-liberalizmin sosyal devlete yöneltti i ele tirilerin ba nda gelmektedir. Nüfus ya lanmı tır ancak ülke dı ndan gelen i çilerin sosyal güvencelerinin sa lanmasında ciddi sıkıntılar da ya anmaktadır. Dolayısıyla sosyal güvenlik sistemleri a rı bir ödeme içerisine girmi ken alttan kendisini besleyecek yeterli birikim sa lanamamaktadır. Bununla birlikte yüksek sosyal güvenlik primleri ve vergi oranları sık sık ikâyetlere neden olmu tur. Bir di er önemli neden de i gücü piyasasında ya anan radikal de iimdir. gücü piyasasının emek yo un dönemden teknoloji yo un döneme girmesi, esnek çalı ma yöntemlerinin popülaritesini artırması ve böylece çok sayıda istihdam alanının gereksiz hale gelerek istihdam olanaklarının daralması sosyal güvenlik sistemlerini derinden etkilemi tir. ”⁵

⁴ Adaman; **a.g.e.**, s.238.

⁵ www.sosyalhizmetuzmani.org/kuresellesmesosyaldevlet.doc,s.3. (Eri im Tarihi:25.11.2008)

Büyüyen ekonomilerde istihdam yaratılmamasının, ya da istihdamsız büyüme ya anmasının tek nedeni sermaye-yo un üretimlerde bulunularak atıl i gücünün ortaya çıkması de ildi. “Dünya ekonomisinin co rafi organizasyonu da de i mi , küresel seviyede yeniden düzenlenen üretim süreçleri daha verimli hale gelmi ti. Ula ım maliyetlerinin dü mesi sayesinde, irketler fabrikalarını, i gücünün ucuz oldu u az geli mi ölkelere ta ıyabili mi ldi. malat süreçlerini küçük küçük parçalara ayırıp, her bir üretim ünitesini o i in en verimli ekilde yapılabilece i ölkelere götürmü ldi. Hatta bazı i lerini ta eronlara havale ederek, piyasa belirsizlikleri yüzünden kar ı kar ıya kaldıkları riskleri minimuma indirmi ldi. Çünkü artık devamlı olarak i çi istihdam etmeleri gerekmiyordu. Talebin arttı ı dönemlerde i lerini ta eronlara yaptırıyorlar, piyasa durulunca da üretim faaliyetlerini istedikleri gibi yava latıyorlardı. Tabii bu durgunluk evrelerinde ta eronların istihdam etti i insanlar i siz kalıyordu. Piyasanın bütün riskleri böylece sermayeden i çiye aktarılmı tı”⁶

Küreselle me neticesinde ya anan de i imler istihdam ekillerini ve üretim teknolojilerini de i tirmekle kalmamı , sa lanan istihdamın uzun dönemli ve istikrarlı olmasını da tehdit eder hale gelmi tir. “ nsanların birço u kayıt dı ı ekonomide, geçici i lerde çalı maya ba lamı lardı. Her an i lerini kaybetme riskleri bir yana dursun, çalı tıkları sürece elde edebilecekleri kazanç da çok azdı. Artık bir insanın i inin olması da, onun yoksulluktan kurtarmaya yetmiyordu. Çünkü aldıkları maa larla ailelerini geçindirmeleri imkânsızdı.”⁷

Sonuç olarak i gücü piyasasında öyle bir durumla kar ı kar ıya gelinmi ti: “Küresel sermaye dünyanın etrafını dört dönerken, emek piyasasına ciddi bir darbe indirmi ti. Ekonomik büyümenin artık yeni istihdam olanakları yaratmadı ı yetmezmi gibi, yaratılan az sayıda i ler de genelde kayıt dı ı sektördeydi. Mevcut sosyal politikaların, bu artlar altında i lemeye devam etmesi mümkün de ildi. Birçok insan sigortasız çalı tırıldı ı için, yoksulluk riski altında olanların sayı çok yükselmi ti. Emek piyasasının dı nda kaldı ı için hiçbir sosyal güvencesi olmayan bu insanların tümüne, imdi devletin destek olması gerekecekti. Sadece i sizlik yüzünden yoksulluk çekenler de il, artık çalı an yoksullar da devletin yardımına muhtaç duruma gelmi ldi.”⁸

⁶ Adaman; **a.g.e.**, s.239.

⁷ Adaman; **a.g.e.**, s.240

⁸ Adaman; **a.g.e.**, s.240

Seksenler öncesi dönemlerde kurgulanan sistemin iki temel sacaya inin kayıt altında düzenli i leri olan çalı anlar ile bu insanlardan toplanan vergileri ve primleri kullanarak toplumsal adaleti ve gelir da ılımını sa lamayı amaçlayan güçlü ulus devletler oldu u belirtilmi ti. Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde üretim teknolojilerinde ve istihdam yapılarında ya anan dönü üm neticesinde i bulamayan ve aynı zamanda çalı an kesimlerin de çok zor artlar altında ya amlarını devam ettirmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Sistemin di er temel direklerinden olan ulus devletler ise küreselle me dalgaları nedeniyle eski yetkinliklerini yitirmi ler ve küresel sistemin aktörleri tarafından talep edilen uygulamaları isteyerek veya istemeyerek uygulamak zorunda kalan pasif birimler haline dönmü lerdir. “Yirmi birinci yüzyılın global ekonomisi, ulus-devletleri ciddi bir çıkmazın içine sokmu tu. Devletlerin, bir yandan küresel sermayeyi ülkelerinde tutup bir yandan da halklarının refahını gözetmeleri imkânsız gibi gözüküyordu. Devletin toplumsal adaleti koruyabilmesi için ekonomi üzerinde, gelir da ılımını sa lamaya yönelik bazı düzenlemeler yapması arttı. Ancak bu düzenlemeleri yaparsa, sermayenin ülkeyi terk etme ihtimali vardı. Çünkü kamusal düzenlemeler irketler için maliyetleri artırırđı. Bu durumda sermaye üretim artlarının kendisi için daha karlı oldu u bir bölgeye kaçardı. Paranın ülkeyi böyle bir hızla terk etmesi, genelde arkasında enkaz bırakırdı. Bu kriz durumu halkın daha çok fakirle mesine yol açardı. Sonuçta ekonomi üzerindeki denetimin artırılmasıyla hedeflenen gerçeikle tirilememi olacaktı. Sosyal e itli i sa lamaya çalı rken, devlet daha büyük bir kesimin yoksulla masına sebebiyet vermi olacaktı.”⁹

Bu yapılan de erlendirmeler çerçevesinde sosyal güvenlik ve istihdam alanlarında büyük bir paradigma de i mesi ya anmı , hem ulus devletler hem de uluslar arası kurulu lar tarafından yoksullukla mücadele alanında bir i verene ba lı olarak çalı mak yerine insanların giri imcilik alanında e itilerek ama özellikle finanse edilerek ve yeri geldi inde ilgili kurulu lar tarafından desteklenerek kendi i lerinin patronları olma dü üncesi önemli bir alternatif olarak gündeme getirilmi tir. Bu noktada mikro kredi ve mikro finans hizmetleri ya anan dönü üme uyum sa lanmasında bir can simidi olarak gündeme getirilmeye ba lanmı tir. “Küresel ekonomiye uyumlu sosyal politika arayı ları dünyanın dört bir yanında hızla devam ederken, farklı farklı çevrelerden ortak bir çözüm önerisi yava ça belirmeye ba ladı. E er ne emek piyasası ne de refah devleti insanları yoksulluktan kurtulma imkânını sunabiliyorsa, insanlar kendi olanaklarını

⁹ Adaman; **a.g.e.**, s.241

kendileri yaratacağı. Eğer küresel ekonominin çok uluslu dev şirketleri halkın büyük bir kısmını istihdam edemiyorsa, neden onlar kendi işlerini kurmasınlar? Bu yeni anlayışa göre bireysel girişimlerin, işsizlik ve dolayısıyla yoksulluk sorununu hafifletmekte, devlet müdahaleleriyle yapılabileceklerden çok daha fazlasını başarabilecek potansiyeli vardı. Mikro kredi sayesinde daha fazla kişi piyasaya dâhil olabilme şansını bulacak, bu sayede büyüyen yerel ekonomiler, mikro çaplı yoksul üreticilere de ekmeleklerini kazanma olanağı sunacaktı. Yoksul insanlar, yoksulluğa karşı birlikte mücadele edip dayanışma gösterdikleri ölçüde her birinin yoksulluktan kurtulma şansı da artacaktı. Büyük çaplı, kayıtlı ekonominin dışındaki mikro kredi kullanıcıları birbirlerinden alıveriş edecek, birbirlerinin refahına ve yerel kalkınmaya katkıda bulunacaklardı. Her ne kadar yerel ekonomilerin mikro-girişimcilere doyma riski çok uzak olmasa da, bu süreçte en azından yoksulluğun boyutunun yerel ölçekte azaltılma şansı vardı.”¹⁰

“Mikro kredi tam olarak böyle bir zamanda ortaya çıktı. Yeniçanın hâkim sosyal politika anlayışının içini dolduracak mekanizmalar aranırken, mikro finans yöntemi göze çarpmıştı. Bu sistem aracılığıyla emek piyasasının dışında kalan insanlara küçük krediler verilerek, onların girişimci olmalarına destekte bulunulacaktı. Üstelik mikro kredi programları, yoksullukla savaşımın temel direği toplumsal sermayenin de aktif bir şekilde kullanılmasını sağlayacaktı. Kredi alınması için kurulması gereken Dayanışma Grupları hem var olan sosyal yardımlardan faydalanacak, hem de aynı zamanda onların güçlenmesine yardımcı olacaktı. Mikro krediyle başlatılan mikro girişimler sayesinde yoksul insanlar hem bir geçim kaynağı edinecek hem de devlete yük olmak öyle dursun ülkenin kalkınmasına bilfiil katkıda bulunacaklardı.”¹¹

Bir iş kurma azmi olan ve çalışmak isteyen yoksulların mevcut ticari bankacılık sisteminden asgari gereklilikleri yerine getirememeleri nedeniyle ya hiç yararlanamamaları ya da yetersiz olarak yararlanabilmeleri nedeniyle, bu insanlara öncelikle kredi, daha sonraki aşamalarda tasarruf, çeyizli sigortalar ve diğer finansal hizmetlerin sunulmasına yönelik mikro kredi ve mikro finans sistemleri oluşturulmaya başlandı ve ilk uygulama çalışmaları Bangladeş’te başlatılmıştır. Bu sistemin yaygınlaşmasını ve bütün dünyada tanınmasını sağlayan kişi iktisat profesörü olan Muhammed Yunus olmuştur. Yukarıda belirtildiği gibi sistemin temeli öncelikle

¹⁰ Adaman; a.g.e., s.242.

¹¹ Adaman; a.g.e., s.244.

yoksullara kredi verilmesi olarak kurgulanmı , ilerleyen a amalarda kredinin yanında di er hizmetlerin de verilmesiyle beraber mikro finans uygulamalarına geçilmi tir. Mikro finansın geli im evrelerinde topluma daha yakın olan ve onların sorunlarını daha iyi bilen sivil toplum örgütleri mikro kredi sisteminin kurulmasında ve geli tirilmesinde öncü rolü üstlenmi ancak hedef grubun büyümesi ve sistemin hızlı bir ekilde geli me göstermesi nedeniyle bu örgütler öncelikle yarı resmi finans kurumları haline gelmi ler, ilerleyen a amalarda ise ticari banka benzeri örgütlenmelere dönü mü lerdir. Kimi durumlarda ticari bankaların bu alanda faaliyet gösteren alt kolları olarak faaliyette bulunmaya ba lamı larıdır.

Dünyada mikro kredi sisteminin geldi i nokta tarihsel geli imine bakıldı ı zaman küçümsenemeyecek bir noktaya gelmi tir; yine de dünya üzerinde günlük bir doların altında mutlak yoksulluk sınırında ya ayan bir milyardan fazla insan, günlük iki doların altında göreli yoksulluk sınırında ya ayan iki buçuk milyardan fazla insan dü ünüldü ünde daha yapılması gereken ve üzerinde çalı lması gereken birçok husus bulunmaktadır. Türkiye’de de son yıllarda mutlak rakamlarda belli oranda iyile meler sa lansa da mikro kredi ve finans hizmetlerinden yararlanabilecek ve i gücü piyasasına ayakları daha sa lam bir ekilde basarak yer alabilecek geni bir yoksul kesim bulunmaktadır. Türkiye’de yoksullara yönelik finansal hizmet sunan mikro finans kurumları bulunmamakta, bunun yanında yakın zamandan itibaren çok sınırlı bir alanda ve do al olarak çok sınırlı bir yoksul kesime mikro kredi hizmetleri sunulmaktadır.

Çalı manın birinci bölümünde mikro kredi ve daha geni bir kapsamı olan mikro finans hizmetleriyle ilgili açıklamalar yer almakta, mikro finans ve mikro kredinin tanımlanması, dünya üzerinde yapılan uygulamalar çerçevesinde çıkarılan temel ilkeler, mikro kredi hizmeti sunan kurulu türleri, mikro kredi sisteminin hedef kitlesi, mikro kredi uygulamalarında kullanılan yöntemler anlatılmaktadır.

Çalı manın ikinci bölümünde mikro kredi ve mikro finans sisteminin dünya uygulamalarından örnekler sunulmaktadır. Ba arılı dünya uygulamalarının bilinmesi Türkiye’de kurulacak mikro finans sisteminin nasıl kurgulanması gerekti ine dair ipuçları verecektir.

Çalı manın üçüncü bölümünde Türkiye uygulamaları anlatılmaktadır. Türkiye uygulaması ilk olarak 2002 yılında Kadın Eme ini De erlendirme Vakfı (KEDV)

tarafından Marmara bölgesinde uygulamaya başlatılmış , 2003 yılında Türkiye İstatistik Kurumu, Dünya Öleme Vakfı (T SVA) ve Grameen Bank işbirliğinde Diyarbakır'da pilot proje olarak uygulamaya geçirilmiştir. Bu bölümde ilgili kurumların verdikleri hizmetlerle ilgili açıklamalar yer almaktadır.

Çalışmanın sonuç ve öneriler bölümünde Dünya ve Türkiye uygulamalarından edinilen dersler göz önünde bulundurularak ülkemizde sürdürülebilir, mali etkinliği yüksek ama aynı zamanda geniş bir yoksul kesime hitap eden mikro kredi ve mikro finans uygulamalarının nasıl olması gerektiğine yönelik tavsiyelerde bulunulacaktır.

B R NC BÖLÜM

M KRO KRED VE M KRO F NANSIN TANIMLANMASI

1.1 KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yoksul ve düşük gelir düzeyindeki kişi, aile ve mikro işletmelere (1-9 kişiden az çalışanı olan) sağlanan finansman hizmetleridir. Yapma fikri olup, gelir getirici bir faaliyette bulunmak üzere, küçük bir başlangıç sermayesine ihtiyacı olan yoksullara imkân verilmesi projesidir. Sadece güvene dayanan, teminatsız ve kefilsiz küçük sermaye şeklindeki mikro kredi, yoksulların kendi kendilerine yoksulluktan kurtulmaları için etkili bir strateji olarak kabul görmektedir. Bunun dışında geleneksel kredi, mevduat, sigorta ve geçerli mali sistem dışında kalanlara veya bu kuruluşlara ulaşamayanlara yapılan tasarruf, sigorta ve para transferi gibi hizmetler de mikro finansman hizmetleri arasında sayılmaktadır.¹²

Bu verilen finansal hizmetlerin mikro olarak tanımlanması, verilen hizmetlerin normal bankacılık çerçevesinde verilen finansal hizmetlerden kat be kat küçük boyutlu olmasından kaynaklanmaktadır. Kimi çalışmalarda mikro finans ve mikro kredi kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır ancak mahiyeti itibarıyla mikro finans hizmetleri mikro krediden daha geniş hizmet alanlarını içermektedir. Bu iki kavramın kimi durumlarda beraber kullanılmasının nedeni mikro finans hizmetlerinin büyük bir kısmını mikro kredi hizmetlerinin oluşturmasından, diğer bir nedeni ise neredeyse bütün mikro finans kurumlarının hizmet sunumlarına mikro kredi hizmeti vererek başlamaları, bu alanda elde edilen başarılar çerçevesinde diğer alanlarda hizmet sunabilmeye başlamalarıdır. Her ne kadar bu çalışmanın konusunu mikro kredi uygulamaları olursa da, bu alanda yapılan çalışmaların çoğunun daha geniş kapsamlı olan mikro finans alanında olması, aynı zamanda mikro kredi hizmetlerinin mikro finans kavramının bir alt kümesi olması nedeniyle bundan sonra devam eden bölümlerde açıklamalar mikro finans ve mikro kredi kavramsallaştırılması çerçevesinde birlikte yapılacaktır.

¹²Dündar, Seher Ozan, **Mikro Finansman**, http://www.tkb.com.tr/data/file/raporlar/ESA/ga/2007-GA/GA-07-05-28_Mikro_Finansman.pdf,s.5 (Erişim Tarihi:23.09.2008)

Mikro kredi ve mikro finansın tanımına geçmeden önce özellikle resmi finans kurumları tarafından düşük gelir gruplarına neden kredi verilmek istenmediğinin bilinmesi, geliştirilen modellerin ne tür ön yargılara karşı çıkarak bugünlere geldiğinin anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Büyük ünlü araştırmacıların sonucunda geliştirilen mikro kredi sisteminin oluşumuna Bangladeş'te ön ayak olmuş iktisat profesörü Muhammed Yunus tarafından bu ön yargılar maddeler halinde şu şekilde dile getirilmiştir:¹³

- Yoksulların gelir getirici bir faaliyete girişmeden önce eğitilmeleri gerekir.
- Tek başına kredi bir işe yaramaz: mutlaka eğitim, pazarlama, nakliye tesisleri, teknoloji ve eğitimle desteklenmesi gerekir.
- Yoksullar para biriktiremez.
- Yoksulların çok ivedi tüketim gereksinimleri olduğundan, her şeyi tüketmek alışkanlıklarındadır.
- Yoksullar bir arada çalışmaz.
- Kronik yoksulluğun yoksulların akıl ve hedefleri üzerinde mahvedici bir etkisi vardır. Tıpkı bütün yaşamını kafeste geçirmiş bir kuşun kafesten çıkartıldığında uçmayı istememesi gibi.
- Yoksul kadınların hiçbir becerileri yoktur; o yüzden yoksul kadınlara yönelik programlardan söz etmenin bir yararı yoktur.
- Yoksullar mantıklı değerlendirilmeler yapamayacak kadar aç ve çaresizdirler.
- Yoksulların hayata bakış açıları son derece dardır ve kendi yaşamlarını değiştirebilecek hiçbir şeyle ilgilenmezler.
- Yoksullar üzerinde (özellikle de kadınlarda) dinin ve geleneklerin etkisi o kadar güçlüdür ki, herhangi bir yönde bir santim bile ilerleyemezler.
- Kırsal kesimde sosyal hiyerarşi böyle bir kredi programının başarılı olmasına izin vermeyecek ölçüde güçlü ve yerlektir.
- Yoksullara kredi devrime karlıdır. Yoksullardaki devrimcilik ruhunu öldürür ve statükoyu kabullenmeleri yolunda ruhsal etkisi yapar.
- Kredi yoksulların zenginlere karşı birleşip yerlelik sosyal düzeni yıkmalarının zekice bir yoludur.

¹³ Yunus, Muhammed: “**Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru**”, Çev. Gülden Ergen, Doğan Kitapçılık, 2. Baskı, İstanbul, 2003, s.93-95

- Kadınların aldıkları krediyi ya da gelirlerini kendilerine saklamalarına olanak yoktur. Kocaları gerekirse onlara ölümesine i kence edecek ve bu parayı ellerinden alacaklardır.
- Yoksullar kendi ba larının çaresine bakmak yerine efendilerine hizmet etmekten ho lanırlar.
- Yoksullara kredi verimli olamaz. Bu geriye ödemeyecek yoksulların cılız omuzlarına kredinin yükünü bindirecektir. Böylece yoksul ki i krediyi ödemeye çalı ırken (ya da buna zorlanırken) daha da yoksulla acaktır.
- Yoksulları ba ımsız bir i edinmeye te vik etmek i gücü sıkıntısına yol açacaktır. Bunun sonucunda ücretler artacak, bu da üretim maliyetlerini yükseltecek, enflasyona yol açacak ve tarımsal üretimi ters etkileyecektir.
- Kadına kredi verilmesiyle kadının aile içindeki geleneksel rolü de, kocasıyla ili kisi de olumsuz etkilenecektir.
- Kredinin geçici bir yararı olabilir ancak uzun dönemde hiçbir ey sa layamayacak, toplumun e it biçimde yeniden yapılanması ba arılamayacaktır.

Bir ba ka çalı ma da ise mikro finansın tanımını u ekilde yapılmı tır:¹⁴

“Mikro finans, belirli bir düzeyin altında gelire sahip bireylere yapılacak yardım ve ba ı lar yerine, bankalar, sivil toplum kurulu ları, kredi kooperatifleri ve di er resmi mali sistem ö eleri aracılı ı ile onların ihtiyaçlarını kar ılayacak, onları üretime sevk edecek dü ük mebla lardaki kredilerin kullanılmasında, böylelikle bir yandan bu bireylerin mevcut refah seviyelerinin arttırılması, di er yandan ise dolaylı olarak çok küçük de erlerin de üretim sürecinde kullanılması ile ki i basına dü en milli gelirin ve büyüme oranının yükseltilmesi amaçlarına hizmet eden ekonomik bir sistemi ifade etmektedir. Yani, mikro finans, i yapma fikri olup gelir getirici bir faaliyette bulunmak üzere, küçük bir ba langıç sermayesine ihtiyacı olan ancak ihtiyaç duydu u bu sermayeyi klasik yollarla elde edemeyen yoksul insanlara kredi imkânı verilmesidir.”

Mikro finans sisteminin bir alt kümesini olu turan mikro kredinin tanımını ise u ekilde ifade edilmi tır:¹⁵

¹⁴ “**Yoksullu un Önlenmesinde Mikro kredi Uygulamaları ve Türkiye**”
[www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc.s.12](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc.s.12) (Eri im Tarihi:21.10.2008)

“Bir mikro finansman kurulu unca bir mikro giri imciye, i ini geli tirmesi amacıyla verilmi olan kredidir. Mikro kredi genellikle i letme sermayesi ihtiyacının kar ılanması, hammadde ve malzeme alımı, imalat için gerekli sabit teçhizatın alımı gibi amaçlarla verilmektedir. Sıklıkla u örnek verilmektedir; Mikro kredi sistemi vasıtasıyla ki iye yemesi için bir balık verilmez. Ona nasıl balık tutulaca ı da ö retilmez. Ancak bunların ötesinde, yoksulun balık tutmak için bir a veya kayık kiralaması veya alması sa lanır. nsanların yaradılı nda bir kabiliyetlerinin oldu unu kabul eden küçük kredi sistemi, insanlardaki atıl kapasitenin aç ı a çıkarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ortaya çıkarılan bu atıl kapasite ile içinde buldukları yoksullukları bir nebze olsun a labilmektedir.”

Mikro kredi alanında verilen hizmetler 1976 yılında Banglade ’te uygulamaya ba lanm ı olmasına ra men, özellikle doksanlı yıllardan sonra ulusal ve uluslar arası kurulu lar tarafından yoksullukla mücadelede verilen önemin artırılmasına paralel olarak ayrı bir önem kazanm ı , 1997 yılında ilk “Mikro Kredi Zirvesi” toplanm ı , Birle mi Milletler tarafından 2005 yılı “Mikro Kredi Yılı” ilan edilmi tir. Birle mi Milletler tarafından neden bir mikro kredi yılı ilan edildi i u ekilde ifade edilmi tir.¹⁶

- Mikro finansman ve mikro kredinin Bin yıl Kalkınma Hedeflerine yapaca ı katkıyı de erlendirmek ve te vik etmek;
- Halkın mikro finansman ve mikro kredinin kalkınma denkleminin ayrılmaz parçaları olduklarına dair bilinç ve anlayı ını geli tirmek;
- Kapsayıcı finansal sektörleri te vik etmek;
- Finansal hizmetlere sürdürülebilir eri imi desteklemek;
- Mikro finansmanın kapsam ve ba arısını olu turup geni letmek için stratejik ortaklıkları ve yenilikleri te vik etmek.

Bu geli melerin yanında Banglade ’te mikro kredi ve finansman hizmetlerinin kurulmasını ve bugün büyük bir toplumsal kesime hizmet sunmakta olan Grameen Bankasını kurmu olan Muhammed Yunus 2006 yılında bu alanda yaptığı ba arılı

¹⁵ http://www.tkb.com.tr/data/file/raporlar/ESA/ga/2007-GA/GA-07-05-28_Mikro_Finansman.pdf,s.5 (Eri im Tarihi:23.09.2008)

¹⁶ [www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc,s.13-14](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc,s.13-14) (Eri im Tarihi:21.10.2008)

çalı malar nedeniyle Nobel Barı ödülüne layık görülmü tür. Bütün bu verilen örnekler, mikro kredi ve mikro finans hizmetlerinin özellikle uluslar arası kurulu lar tarafından yoksullukla mücadelede etkin yöntemler olarak tescil edildi ini göstermektedir. Mikro kredi ve finans uygulamalarına bu kadar önem verilmesinin nedeni, özellikle yetmi li yıllarda azgeli mi ve geli mekte olan ülkelerde kırsal ve kentsel kalkındırma amaçlı ulusal ve uluslar arası örgütlerin finanse etti i kapsamlı kalkınma programlarının uygulanmasında çok çe itli nedenlerle ba arılı olunamamasıdır. Geçmi dönemlerde ya anan bu tecrübeler çerçevesinde, mikro giri imcilere kendi i letmelerini kurma yâda geli tirmeye yönelik hibeler ya da piyasa faizlerinin altında krediler verilmesi yerine, mikro finans hizmeti veren kurumların sürdürülebilirli i sa lanarak i lem maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle piyasa faiz oranlarının üzerinde finans hizmeti verilmesi ilgili ulusal ve uluslar arası kurumlar tarafından desteklenmi ve bu alanda yapılan çalı maların geli tirilmesi te vik edilmi tir.

Çok farklı uygulama yöntemleri bulunmasına ra men, sistemin felsefesi yoksulların da uygun fırsatlar verilmesi durumunda yatırım ve tasarruf yapabilecekleri, tek yapılması gerekenin özellikle finansman alanında ya anan sıkıntıların esnek uygulamalarla, teminatsız ve kefilsiz, güven unsuruna dayanarak ba arıya ula tırılmasının sa lanmasıdır. Finansal hizmet sunan ticari bankalar yoksul kesimleri riskli gördükleri için finansal hizmet sunma taraftarı de illerdir. Bu uygulamanın da ticari mantık içerisinde geçerli sebepleri bulunmaktadır. öyle ki yoksul insanların alabilecekleri kredi kar ılı nda yeterli düzeyde teminat sunamaması, daha önceki dönemlerde çok fazla ticari i lemlerde bulunmamaları nedeniyle kredi geçmi lerinin bulunmaması bu kesimlere bankalar tarafından hizmet sunulmasını cazip hale getirmemektedir. Ancak mikro kredi ve mikro finans hizmetinin günümüzde bu kadar desteklenir olmasının sebeplerinden bir tanesi kredi dönü oranlarının yüzde doksan hatta yüzde doksan be lere, yani normal bankacılık hizmetlerinden yararlananlardan daha yüksek oranlarda çıkmı olmasıdır. Bunun açıklaması ise u ekilde yapılmaktadır. Normal bankacılık hizmetlerinden yararlananlar yükümlülüklerini yerine getirmedikleri zaman çe itli yöntemlerle kanuni düzenlemeleri kendi lehlerinde kullanabileceklerini dü ünmekte, yoksul insanlar ise ula mı oldukları finansal hizmetin kendileri için adeta bir can simidi oldu unu bilmekte, bu nedenle kredilerin geri ödenmesinde ve di er yükümlülüklerin yerine getirilmesinde azami gayret göstermektedirler.

Birle mi Milletler tarafından desteklenen ve Kiendell Buirrit tarafından hazırlanan Türkiye'deki mikro finans hizmetleri potansiyelini ara tıran çalı mada ba arılı mikro finans kurumlarının ba arı özellikleri u ekilde ifade edilmi tir¹⁷:

- Bu kurumlar dü ük gelirli borç alan insanların ihtiyaçlarını dengeleyen ve Kurumun maruz oldu u riskleri minimize eden yaratıcı borçlandırma teknolojileri geli tirmektedirler. Kredi de erlendirmesi hane halkı veya i letmenin nakit akı ı ve mü terinin ki isel özellikleri üzerinden yapılmaktadır. Parasal teminat ikincil konumdadır ve ziynet e yası ya da ev e yaları gibi geleneksel olmayan teminat uygulamaları kullanılabilir. Bu kurumlar borç alanlara yakın bir yerde konu lanmı lardır ve kredi verilmesi ve toplanması i lemleri Banka yerine borç alanların ikametgâhlarında gerçekle tirilmektedir.
- Bu kurumlar ürünlerini belirli bir zaman aralı nda karlılı ı sa lamaya yönelik, gelirlerin i lem maliyetlerini kar ılamasına yönelik fiyatlandırmaktadırlar. Yoksul ve dü ük gelirli insanlar tarafından talep edilen kredi miktarları göreceli olarak küçük oranlı olduklarından kredi ba ına maliyetler daha yüksek oranlarda olu maktadırlar, bu nedenle uygulanan faiz oranları normal ticari bankaların uyguladıkları faiz oranlarından daha yüksek tutulmaktadır. Ancak yine de mikro finans kurumları tarafından uygulanan faiz oranları tefeciler gibi gayri resmi kanallardan finans hizmeti veren ki i veya kurumların uyguladıkları faiz oranlarından oldukça dü ük düzeydedir.
- Bu kurumlar daha geni bir kesime hizmet sunabilmek amacıyla oldukça yüksek düzeyde verimli hizmet sunumunda bulunmaktadırlar. Her bir banka görevlisi borç verme teknolojisine ba lı olarak 200 ile 500 arasında mü teriye hizmet sunmakta ve verilen kredi ba ına dü en i lem maliyetlerini alt düzeylere çekebilmektedirler.

¹⁷ Buirrit, Kiendell; “**Micro finance in Turkey**”
http://www.uncdf.org/english/microfinance/docs/sector_assessments/UNCDF_TurkeyAssessment.pdf,
s.11-12(Eri im Tarihi: 15.06.2008)

- Bu kurumlar mü terileri hedeflemek yerine onları kendilerine çekmektedirler. Sadece belirgin bir grubu hedeflemek yerine yoksullar, yoksullu a meyilli gruplar ve dü ük gelirli banka hizmeti alamayan gruplar gibi geni bir nüfus kesimine hitap eden programlar geli tirmektedirler.
- Bu kurumlar ana hizmet alanlarına yo unla maktadırlar. Genel kural olarak ba arılı mikro finans kurumları hem finansal hem de finans dı ı hizmetleri birlikte sunmamaktadırlar.

Mikro finans ve mikro kredi hizmetleri çerçevesinde sunulan hizmetler kooperatif kredisi, tüketici kredisi, tarımsal kredi, bankalardan ve tasarruf ve kredi kurumları tarafından kullanılan kredilerle benzerlikler göstermektedir. Bu benzerlikler ve sunulan hizmetler, Türkiye’de uygulanan mikro kredi ve mikro finans uygulamaları ilgili bölümde daha geni ekilde incelenecektir.

Yirmi birinci yüzyılda ya anan hızlı de i im çerçevesinde bu alanda ya anan uygulamalarda da büyük bir dönü üm ya anmı , yapılan kapsamlı bir çalı mada ya anan de i imler maddeler halinde sıralanmı tr.¹⁸

- **Eski Paradigma: Desteklenen Kredi Programları**

1. Dü ük gelirli insanlar verimli girdiler için krediye ihtiyaç duymaktadırlar.
2. Gelirleri dü ük düzeyde oldu undan ihtiyaç duydukları girdiler için birikimde bulunamazlar.
3. Aynı zamanda ihtiyaç duydukları kredi maliyetlerini kar ılayamazlar.
4. Dü ük gelirli insanlar genellikle dü ük e itim düzeyine sahiplerdir ve bankalara güvenmemektedirler, bu nedenle ya tasarrufta bulunmamakta ya da finansman dı ı kanalları kullanmaktadırlar.
5. Bu insanlar bankalarda tasarrufta bulunabilseler bile, finansal disiplinin bu insanlara ö retilmesi gerekmektedir. O halde, kurumsal krediden faydalanabilmenin artı olarak zorunlu tasarruf uygulamasına gidilmelidir.

- **Yeni Paradigma: Sürdürülebilir Finansal Aracılık**

¹⁸Robinson,Marguerite; “**The Paradigm Shift in Microfinance:A perspective From HIID**”
<http://www.cid.harvard.edu/hiid/510.pdf> (Eri im Tarih:15.03.2008),s.3-8

1. Gelimekte olan ülkelerin kırsal alanlarına hizmet sunan birçok finansal kurumun destekli kredi programları sürekli olarak yüksek düzeyde kayıplarla ve geri ödenmemi borçlarla kar ı kar ıya kalmı lardır.
2. Borçlulara sunulan destekli krediler piyasa ortalamasının altında faiz oranlarında sunulmakta ve bu yüzden çok talep görmektedir. Ancak bu krediler ço unlukla yolsuzluklara neden olmakta ve dü ük gelir sahibi hedef kitlenin eline de il daha çok yerel düzeyde etkin politik ba lantıları olan ki ilere gitmektedir.
3. Yerel düzeyde borç alanlara sa lanan kredi destekleri kurumsal tasarruf hareketlili ini ço unlukla caydırmaktadır. Bunun ortaya çıkmasının nedeni düzenlemelere göre verilen kredilerden istenen faiz oranlarının tasarruflara verilen faiz oranlarından dü ük oranlarda olması, bunun da ilgili kurumun masraflarını kar ılayamamasına sebep olmasıdır.
4. Gelimekte olan ülkelerde birçok dü ük gelir düzeyine sahip insan tarafından ticari faiz oranları üzerinden belirlenmi mikro krediye büyük bir talep bulunmaktadır. Finansal kurumlar tarafından piyasa faiz oranlarında mikro kredi verildi i ve yerel düzeyde tasarruf e iliminin harekete geçirildi i durumlarda, verilebilecek kredi miktarları artmakta ve geri dönü oranlarının yüksek düzeylerde oldu u görülmektedir. Genel olarak geri dönü oranlarının yüksek olmasının sebebi, temin edilen kredinin geri ödemesinin yapılarak ileri zamanlarda daha yüksek miktarlarda kredi temin edilebilmesi imkânını korumak, di er yanda bu krediler temin edilemedi i zaman yerel düzeyde hizmet sunan tefecilerden yüksek faiz oranlarıyla kredi alınması gerekti inin bilinmesidir.
5. Kredi destekleri yerine ticari mikro finans uygulamaları devreye girdi i zaman, hükümetlere ve ba ı yapan kurulu lara büyük miktarda tasarruf yapabileme imkânı do maktadır. Bu hem verilmeyen desteklerden hem de verilen destek sonrası ya anan kayıpların telafi edilmesinden kaynaklanmaktadır. Elde edilen bu tasarruf, yoksullukla mücadelenin di er alanlarında kullanılabilir.
6. Dü ük gelirli insanlara nasıl tasarruf yapılaca ının ö retilmesine gerek yoktur, çünkü hali hazırda bu insanlar zaten tasarrufta bulunmaktadır. Acil durumlarda kullanılmak üzere, yoksul olmayan insanlardan daha az seçenekleri olsa da birikimlerini ya nakit olarak ellerinde tutmakta ya da

altın, tarımsal ürünler veya dayanıklı mallar gibi finans dı ı araçlarda de erlendirmektedirler.

7. Geli mekte olan ülkelerde yerel düzeyde güvenlik, uygunluk, likidite ve geri dönü kombinasyonlarını bünyesinde barındıran kurumsal tasarruf hizmetlerine büyük bir talep bulunmaktadır.
8. Gönüllü tasarruf uygulaması kredi kullanmak için zorunlu kılınan zorunlu tasarruf ile tamamen tezat olu turmaktadır ve bu iki anlayı arasında iki farklı felsefe bulunmaktadır. kinci yakla ım mü terilerin finansal disiplini ve tasarruf alı kanlı ını ö renmesi gerekti i dü ünçesine dayanmaktadır. Yeni mikro finansın temel bile eni olan birinci uygulama ise çalı an yoksulların ço unun zaten tasarrufta buldukları, etkin tasarruf hareketlili inde bulunulması için mikro finans kurumlarının yapması gerekenin yerel talebe cevap verebilen araçların ve hizmetlerin bulunup devreye sokulması anlayı ıdır.
9. Kimi ülkelerde yerel düzeyde gönüllü tasarruf hizmetlerine kredi hizmetlerinden daha fazla oranlarda talep bulunmaktadır. Bir örnek vermek gerekirse BRI isimli mikro finans kurumunda bulunan tasarruf hesapları yapılan kredi i lemlerinin altı katı düzeyindedir.
10. Ba ı yapan kurumlardan temin edilen kredileri desteklenmi oranlarda mü terilerine sunan ve sosyal ile finansal hizmetleri birbirine ba layan finansal kurumlar, gönüllü tasarrufları da harekete geçiremedikleri zaman kendi kendine yetebilir kurumlar haline gelemeyiz. Grameen Bank gibi bazı bankalar yoksul insanlara kredi temin edilmesinde ve kredilerin geri dönü ünün sa lanmasında çok etkin durumdadırlar. Yine de bu tip kurumlar dü ük maliyetli fon temin edebilmek için ba ı çılara ve hükümet deste ine ihtiyaç duymaktadırlar. Verilen krediler üzerindeki faiz oranlarını artırmadıkça, gönüllü tasarrufları harekete geçirmedikçe ve finansal ile sosyal alanda verilen hizmetleri ayırmadıkça bu kurumların sürdürülebilir olmaları mümkün gözükmemektedir.
11. Kurumsal mikro finans talebi sadece sürdürülebilir mikro finans kurumları tarafından kar ılanabilir. Dünya üzerindeki mikro finans talebinin büyük bir kısmını kar ılayabilecek yeterli düzeyde ba ı çı ve hükümet kayna ı bulunmamaktadır. Grameen modeli küresel anlamda finanse edilebilir bir model olu turmamaktadır. Yine de Banglade modeli birçok geli mekte olan

ülkede bazı kurumlar için uygulanabilir ve finanse edilebilir bir uygulama olabilir.

12. Bir ülkede hizmet sunan mikro finans kurumları, mikro finans hizmetlerinden kar elde edilebileceğini gösterdikleri zaman formel bankacılık piyasasında hizmet veren kurumlar da piyasaya girmeye başlayacaklardır. Bu alanda örnek olarak Endonezya'da Bank Rakayat Indonesia'nın karlarını gören diğer ticari kurumların ilk kez bu piyasalara giriş yapmaları gösterilebilir.
13. Sürdürülebilir mikro finans hükümet ve bankacılar üzerine çok fazla maliyet yaratmadan oluşturulabilir. Sadece bankacılar arasında olan kuruluşlar desteğe ihtiyaç duyabilir, daha sonraki aşamalarda mikro finans alanında hizmet veren kurumlar tarafından mikro finansın geniş, destek almadan yürütülebilen ve kar eden bir piyasa aracı olduğu görülecektir.

1.2 MİKROFİNANSLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ¹⁹

1970'lerde Bangladeş'te Muhammed Yunus tarafından başlatılan mikro kredi hizmetleri yarım asırdan daha az bir zaman aralığında mikro işletmelerin oluşturulmasına yönelik kredi hizmetlerinden, yoksullar için tasarruflar, para transferleri ve sigorta hizmetlerini kapsayan geniş bir hizmet yelpazesi sunan mikro finans hizmetlerine dönüşmüştür.

Mikro finans hizmetlerinin temel felsefesini oluşturan yoksul insanlara kredi temin edilmesi aslında yeni bir olgudur. Küçük, enformel tasarruflar ve kredi grupları yüzyıllar boyunca dünyanın dört bir tarafında uygulanmaya gelen uygulamalar olmuştur. Avrupa'da on beinci yüzyılın başlarında Katolik Kilisesi dükkânlarında insanlara borç vererek geçimlerini sağlayan birimleri aynı derecede yüksek faiz oranları uygulayan tefecilere karşı bir alternatif olarak görmüşlerdir. On beinci yüzyıl boyunca bu birimler Avrupa'nın bütün kentsel alanlarında faaliyet göstermeye başlamışlardır. Aynı zamanda ticari bankalar tarafından da lanmış yoksullara yönelik finansal hizmetler sunan resmi kredi ve tasarruf kurumları asırlar öncesinden bulunmaktaydı. 1700'lü

¹⁹ Helms, Brigit; "Access for All: Building Inclusive Financial Systems"
http://www.microfinancegateway.org/files/30667_file_Book_AccessforAll.pdf, s.16-19 (Erişim Tarihi: 14.07.2008)

yılların erken dönemlerinde faaliyete geçen rlanda Kredi Fonu örnek olarak verilebilir. 1840 tarihi itibariyle bu kurumun i ler halde olan 300 fonu bulunmakta idi

1800'lü yılların erken dönemlerinde Avrupa özellikle kırsal ve kentsel kesimler üzerinde yo unla an daha büyük ve daha resmi tasarruf ve kredi kurumlarının ortaya çıkmasına ahit olmu tur. Finansal kooperatif hizmetini veren ilk kurum Almanya'da kurulmu tur. Bu finansal kurumun iki temel amacı bulunmaktaydı. Birincisi kırsal kesimin tefecilere olan zorunlu ba ımlılıklarını ortadan kaldırmak ve di eri ise bu kesimlerin refahının artırılması idi. Almanya'da ya anan geli melerin benzeri 1865 tarihinde Fransa'da ve 1900 yılında Quebec ehrinde meydana gelmi tir. Afrika, Latin Amerika ve Asya'da kurulmu olan birçok finansal kooperatifin temelleri yukarıda belirtilen Avrupa hareketinden gelmektedir. Di er bir erken zamanlı örnek 1895 tarihinde faaliyete geçen Endonezya Halkın Kredi Bankası'dır ve dokuz bine yakın ubesi ile Endonezya mikro finans sisteminin en geni bankalarından birisi haline gelmi tir.

1900'lü yılların erken dönemlerinde tasarruf ve kredi sisteminin nüveleri Latin Amerika ve di er kıtaların kırsal kesimlerinde olu maya ba lamı tur. Bu kırsal finans müdahaleleri tarım sektörünü modern hale getirmeyi, yastık altında saklanan birikimleri harekete geçirmeyi, kredi mekanizmasıyla yatırımları canlandırmayı ve insanları sürekli bir borç sarmalı içerisine sokan yerel yöneticilerden yüksek faiz oranlarında borç alınmasını engellemeyi amaçlamı tur. Ço u durumda, bu kurumlar Avrupa'da oldu u gibi fakirlere ait de ildiler, bu kurumların sahibi genelde hükümetler veya özel bankalar idi. Yıllar geçtikçe bu kurumlar verimsiz bir ekilde çalı maya ba ladılar ve do al olarak sürdürülebilirliklerini sa layamadılar.

1950 ile 1970 yılları arasında hükümetler ve ba ı yapan kurulu lar küçük ve marjinalize olmu çiftçilere verimliliklerini ve gelirlerini artırmaları amacıyla tarımsal krediler vermeye ba lamı lardır. Bu çabalar mü terilere piyasa faizinin altında kredi temin edebilmek için devletin sahip oldu u kalkınma ajansları ya da kimi durumlarda çiftçilerin kooperatiflerini kullanarak gerçekleştirilmeye çalı ılmı tur. Bu desteklenmi programlar çok nadir bir ekilde ba arılı olabilmilerdir. Kırsal kalkınma bankaları dü ük tutulan faiz oranları nedeniyle masraflarını kar ılamakta problemler ya amı lardır. Bu desteklenmi kredi programlarından yararlananların geri ödeme oranları da çok dü ük seviyelerde kalmı tur çünkü verilen kredileri hükümetler tarafından

kendilerine sunulan hediyeler ve destek programları olarak algılamı lardır. Bu nedenle bu hizmetleri sunan kurumların sermaye yapısı erimeye ba lamı ve birçok program sonlandırılmak zorunda kalmı tır. Bu programların ba arı hedeflerine ula mamasının önemli nedenlerinden birisi de bu kredilerin hedef kitle olan yoksulların eline ula maması ve durumları daha iyi olan, aynı zamanda yerel düzeyde politik anlamda daha etkin olan ki ilerin ellerine gitmesidir.

Bütün bunların üzerine 1970’li yıllar mikro kredi sisteminin olu turulmaya ba landı ı dönem olmu tur. Banglade , Brezilya ve bazı di er ülkelerde uygulanan programlar yoksul kadın giri imcilere krediler vermeye ba lamı lardır. Erken mikro kredi uygulamalarında kredilerin geri dönü ünün temin edilmesine yönelik dayanı ma grupları uygulaması kullanılmı tır. Dayanı ma grupları olu turulmasının temel felsefesi, herhangi bir maddi teminat gösteremeyen yoksulların aldıkları kredileri geri ödemelerini temin etmeye yönelik, grubun bir üyesinin kredi geri ödemelerini zamanında yerine getirmedi i zaman grubun di er üyelerinin de bir daha ilgili mikro finans kurumundan kredi alamaması, bunun olu masını engellemeye yönelik grup içinde hem destek hem de baskı olu turarak sosyal güvence diye tabir edilen bir mekanizma olu turulmasıdır. Mikro kredi uygulamalarına erken dönemlerde ba layan kurumlar Banglade ’te Profesör Muhammed Yunus tarafından bir deney uygulaması olarak ba latılan Grameen Bank, faaliyetlerine önce Latin Amerika’da ba layan daha sonra uygulama alanını Birle ik Devletler ve Afrika kıtasına yaygınla tıran ACCION International, Hindistan’da bir kadın sendikası tarafından kurulmu olan Self-Employed Women’s Association’dır. Bu kurumlar günümüzde de geli meye devam etmekte ve birçok ülkede bu programların benzeri uygulanmaya ba lanmı tır. Ba arı örneklerinin ba ka bir ülkede uygulama örne i olarak Diyarbakır’da pilot proje olarak ba latılan Türkiye srafi Önleme Vakfı ile Grameen Trust Bank i birli i ile uygulanan mikro kredi uygulaması verilebilir.

1980’lerde mikro kredi programları orijinal metodoloji üzerinde kurgulanmı ve yoksulların finanse edilmesi durumunda bu uygulamaların ba arısız olaca ı kanaatini ortadan kaldırmı lardır. Uygulanan programlarda ilk olarak görülmü tür ki, iyi idare edilen programlar kanalıyla kredilerden faydalanan insanlar, özellikle kadınlar, normal ticari bankalardan kredi kullanan insanlardan daha iyi performans göstermi lerdir. kinci olarak, yapılan uygulamalar çerçevesinde yoksul insanların mikro finans hizmeti

veren kurumların masraflarını karşılayacak oranlarda faiz oranlarını ödemeye istekli oldukları ve bu ödemeleri zamanında yapabildikleri görülmüştür. Masraflarını karşılayabilen mikro finans kurumları bu başarılı performansları sayesinde tasarruf, ticari krediler ve yatırım sermayelerini kendilerine çekebilmişlerdir. Hükümetten veya başka yapan kurumlardan sağlanan sınırlı sayıdaki desteklenmiş kredileri almadan geniş bir yoksul kesime ulaşabileceklerini göstermişlerdir. Bank Rakyat Indonesia (BRI) isimli kuruluş mikro finans kurumlarının kredilerin geri dönüşü ve masrafların karşılanmasına yönelik sistematik bir şekilde çalışıldığında ne gibi sonuçlara ulaşılacağını gösteren güzel bir örnektir. BRI'nın köy düzeyinde örgütlenmiş üyeleri 30 milyondan fazla düşük gelirli insana ve müşteriye hizmet sunmaktadır.

1990'lı yıllar uluslararası kalkınma örgütleri ve ortakları tarafından yoksulluğun azaltılmasında mikro kredinin desteklenmesi gereken bir strateji olarak karar verildiği dönemdir. Bu uluslararası ilginin de artmasıyla beraber birçok ülkede yoksullara hizmet götüren mikro finans kurumlarının sayısında gözle görülür artışlar meydana gelmiştir. Yine de belirtmek gerekir ki bu çabalar daha çok kentsel ve nüfus yoğunluğu fazla olan kırsal alanlarda yoğunlaşmıştır. 1990'ların erken dönemlerinde ise mikro kredi kavramı yerine kredi, tasarruf, sigorta ve para transferini içeren yoksullara yönelik sunulan mikro finans kavramı kullanılmaya başlanmıştır.

Daha geniş kapsamda yoksula ulaşabilmek için, mikro finans hizmeti sunan kuruluşlar ve işbirlikçi kuruluşlar ticarilemeye yönelik bir strateji izlemişler ve bu nedenle daha fazla sermaye çekebilen ve finansal sistemde daha sağlam bir yer edinen kar amaçlı güden kuruluşlar dönüşmüşlerdir. Mikro finansın tarihsel, belli kesimlere düşük oranda desteklenen kredi verilmesi sisteminin karı içinde duran, sürdürülebilir ve sosyal amaçları yanında kar edilebileceğini de gösteren mikro finans kurumlarının ortaya çıkması olarak tanımlanabilir.

1.3 MİKROKREDİ HİZMET VEREN KURULUŞLAR

Ticari bankalar tarafından sunulan kredi, tasarruf, emeklilik ve diğer finansal hizmetleri ya hiç ya da yeterli derecede alamayan yoksullara hizmet sunan kuruluşlar mikro finans kuruluşları olarak tanımlanmaktadır. Temel olarak bu hizmetleri sunan kuruluşları üç grup altında belirtebiliriz: Resmi finansal kurumlar, yarı-resmi finansal

kurumlar ve özellikle bu sistemin temel ortaya çıkı sebeplerinden birini olu turan tefecilik sistemini de kapsayan gayrı-resmi finansal hizmet sunucular.

Bu alanda hazırlanmı olan Mikro finans isimli çalı mada ise mikro finans kurulu ları u ekilde tanımlanmı tır:²⁰

“Eskiden mali sistemden kopuk olan mikro finans giri imleri, ço u ülkede siyasal destek sa lamak ve kalkınma politikalarını uygulamaya dönük mali sistemin bir alt kesimini olu turan ticari açıdan da kârlı kurumlar haline getirilmi lerdir. Mikro finans hizmetleri sadece bunlarla sınırlı olmayıp, aralarında sivil toplum örgütleri, ticari bankalar, mikro finans konusunda uzmanla mı bankalar ve kredi birliklerinin de yer aldı ı çe itli kurulu lar tarafından da sa lanmaktadır. Farklı çalı ma ilkeleri ve yapıları olmakla birlikte, yoksullu u ortadan kaldırmak için küçük tutardaki finansman olanaklarını yoksul kesime aktaran kurulu larıdır.”

Bu bölümde yapılacak açıklamalara gayri resmi finansal sistem kanalıyla hizmet sunan kurulu lardan ba lanmasının uygun olaca ı dü ünülmektedir çünkü yukarıda da belirtildi i gibi finansal hizmetlere ya hiç ula amayan ya da eksik ula abilen herhangi bir giri imde bulunarak mikro i letmeler vasıtasıyla gelir getirici bir faaliyette bulunmak isteyen insanlar özellikle tefecilerden borç almak durumunda kalmaktadırlar. “Dünya üzerinde dü ük ve orta gelirli ülkelerde 4,5 milyar insan ya amaktadır, bu ki ilerin ortalama be ki ilik bir ailede ya adıkları dü ünüldü ünde ve bu hane halklarının yakla ık yüzde otuzunun tefecilerden borçlandı ı dü ünüldü ünde ortaya kaba bir hesapla tefecilerden hizmet alan 270 milyonluk bir hane halkı çıkmaktadır.”²¹

“Dü ük gelirli ve yoksul kimseler kısa vadeli, kolay prosedürlü, uygun ödeme planına sahip, hızlı bir ekilde elde edilebilen ve faizini hane halkı geliri ile ödeyebilece i kredilere ihtiyaç duyarlar. Geli mekte olan birçok ülkede, yerel tefeciler resmi finans piyasası tarafından dı lanmı bu piyasa sekmentine hitap etmektedir.”²² Aslında tefecilerin hangi ihtiyaçlara ve ne ekilde cevap verdi i ile ilgili bu kısım resmi

²⁰ http://www.tkb.com.tr/data/file/raporlar/ESA/ga/2007-GA/GA-07-05-28_Mikro_Finansman.pdf,s.5(Eri im Tarihi:23.09.2008)

²¹ Rasim YILMAZ, Cüneyt KOYUNCU, “**Mikro Finansman ve Yoksullukla Mücadele**”, Ekin Yayınları, 1. Baskı, Bursa 2006, s.23

²² Yılmaz,a.g.e.,s.23

finans kurumlarına erişim olanağı olmayan insanlara ne şekilde hizmet sunulması gerektiğini gösteren ipuçları sunmaktadır.

Tefecilerin çalışma yöntemleri ile ilgili olarak u bilgiler verilebilir. “ Tefeciler krediye hızlı erişim olanağı sağlarlar. Tefeciler yüksek faiz oranları talep ettikleri ve borcun ödenmesinden ziyade sürekli hale getirilmesine çaba harcadıkları için ele tirilmektedir. Tefecilerin aylık efektif faiz oranları yüzden ondan yüzde yüzlere çıkabilmektedir.”²³ Yapılan açıklamalarda da görüldü ü gibi tefeciler ihtiyaç sahiplerine kredi temini konusunda çok çabuk ve herhangi bir resmi işlem uygulamadan finansal hizmetlere erişimlerini sağlamaktadırlar ama çok büyük bedeller kar ılı ında do al olarak. İlgili çalışmada tefecilerin neden bu kadar yüksek faiz oranları istedikleri u şekilde ifade edilmi tir. “ Tefecilerin yüksek faiz istemelerinin nedeni ne kendilerinin aç gözlü, gaddar kimseler olmaları ne de işlem maliyet ve risklerinin yüksek olmasıdır. Tefecilerin yüksek faiz talep etmelerinin nedeni monopolcü rekabet ko ullarında çalışmalarıdır.”²⁴

Çalışmanın çe itli bölümlerinde belirtildi i gibi özellikle altmı lı ve yetmi li yıllarda uygulanan kalkınma programları çerçevesinde büyük miktarda yatırımlar hedef kitleye kanalize edilmeye çalı ılmı tir. Ancak sürdürülebilirli i ve kontrol mekanizması sağlam uygulama programları olu turulamadı ı için tahsis edilen kaynaklar hedef gruba yönlendirilmek yerine tefecilerin de içinde bulundu u yerel düzeyde politik anlamda etkili kesimlerin eline ula mı tir. İlgili çalışmada da tefecilerin finansman kaynakları u şekilde ifade edilmi tir. “ Tefeciler kredi verebilecekleri sermaye-fonlar bakımından bir kısıt altında de ilken, dü ük riskli, güvenli bir şekilde kredi verilebilecek mü teri kısıtına sahiptirler. Göreceli az sayıda mü teriye sahip olan tefecilerin birço u birden fazla gelir kayna ına ve formel kurumlardan sübvans edilmi kredi elde etme olana ına sahiptirler. Aleem, enformel kredi sunucularının ellerindeki kaynakların ortalama yüzde otuzunun do rudan veya dolaylı olarak sübvans kredi sunan kurumlardan temin ettiklerini bildirmektedir.”²⁵

Tefeciler yüksek oranlarda faiz vermelerinin yanı sıra hizmet sundukları kesimleri sınırlı tutmaktadırlar çünkü var olan mekanizmanın sürdürülebilmesi için

²³ Yılmaz, a.g.e, s.24.

²⁴ Yılmaz, a.g.e, s.24.

²⁵ Yılmaz, a.g.e, s.24.

kredi temin edilen insanların yakın çevreden ve sürekli iletişim halinde bulunulan insanlar olması gerekmektedir; aksi takdirde daha geniş kapsamda hizmet sunuldu u zaman kredi verilen insanlar hakkında elde edilen bilgiler azalacak ya da yanlış olma ihtimali doğacak, bu da verilen kredilerin geri dönüş oranlarına olumsuz bir şekilde yansıtacaktır. İlgili çalışmada tefeci piyasası diye tanımlanabilecek piyasa türü u şekilde ifade edilmiştir: “ Enformel ticari mikro kredi piyasaları genellikle rekabetçi bir piyasa değildir. Bu piyasada tefeciler iyi informasyona sahip olduğu görece az sayıdaki borçluya kolay kredi sağlarlar. Her bir tefecinin işlem alanı işlem alanı kilerinin bulunduğu informasyon akışının kontrol altında tutulduğu ve politik olarak bantlı küçük bir alandır.”²⁶

Mikro finans hizmeti sunan ikinci grup organizasyonlar özellikle ellili ve altmışlı yıllarda az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kalkınma hamlesinin hızlandırılmasına yönelik faaliyetlerde bulunması öngörülen ulusal veya uluslararası örgütlerin finansman desteğiyle yarı resmi mikro finansman kuruluşlarıdır. Yarı-formel olarak adlandırılacak bu kuruluşların u şekilde tanımlanması yapılabilir: “Bulduğu ülkedeki kanun ve düzenlemelere uygun olarak faaliyet gösteren ancak, bankacılık ile ilgili düzenlemelere uymak zorunda olmayan kuruluşlar bu kapsamda yer almaktadır. Yarı-formel mikro finans kuruluşlarına, kredi birlikleri, tasarruf ve kredi kooperatifleri, diğer finansal kooperatifler ve sivil toplum örgütleri (NGO) örnek gösterilebilir.”²⁷

İlgili çalışmada bu çerçevede kurulan örgütlerin ne amaçla kuruldukları u şekilde açıklanmaktadır: “Ulusal kalkınma için kırsal kalkınma büyük bir önem taşımaktadır. Bu nedenle ekonomik büyüme için yüksek üretim sağlayan tarımsal teknolojilerin hızlı ve kapsamlı bir şekilde adaptasyonu zorunludur. Birçok çiftçinin tasarruf edebileceğinden daha fazla sermayeye ihtiyacı vardır: çiftçilerin tasarrufları yüksek verimliliğe sahip girdileri satın almaya ve gerekli olan yatırımları yapmaya yeterli değildir. Fakat çiftçiler yeni tarımsal teknolojiler için gerekli olan girdileri satın almak ve yatırımları yapmak için gerekli olan girdileri satın almak ve yatırımları yapmak için gerekli olan kredi maliyetlerine güç yetiremedikleri gibi kırsal hane halklarından ancak az bir kısmının ticari faiz oranlarını ödeyebilecek istek ve güçte

²⁶ Yılmaz, a.g.e, s.24.

²⁷ ÖNER, Emine, **Mikro finans Sistemi ve Türkiye için Bir Model Önerisi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletme Anabilim Dalı Finansman Bilim Dalı, Ankara 2007, s.33

oldu u ve kırsal alandaki kurumsal ticari kredilerin geri toplanmasının zor oldu u inancında olan ticari bankacılık sektörü kırsal alanın finansmanına girmek istememektedir. Böylece hükümetlerin ve yardım kurulu larının kırsal finansmana müdahalelerinin zorunlu oldu u dü ünülmü ve dünyanın çe itli yerlerindeki geli mekte olan ülkelerde büyük çaplı sübvansede edilmi kredi programları yaygın ekilde uygulamaya konulmu tur. Bu yakla ım daha sonra da tarım dı ı sektörlere geni letilmi tir.”²⁸

İgili çalı mada neden böyle bir uygulamaya gidilmi oldu u ise u ekilde ifade edilmi tir: “ Bu kredi programlarındaki ana dü ünüce udur: Piyasa fiyatının altında, dü ük maliyetli kredileri temin eden çok sayıda dü ük ve orta gelir grubundaki çiftçiler, yeni tarımsal teknolojileri kullanarak daha fazla ürün elde edecekler ve böylece gelirlerini artıracaklardır. Hedef grubundaki çiftçiler gelirleri yükseldikçe zamanla sübvansiyede tarımsal kredi programlarından ayrılacaklardır.”²⁹

Her ne kadar uygulanmaya ba ladı ı dönemde yoksullu u büyük ölçüde azaltaca ı ve özellikle kırsal kalkınmayı artırarak, azgeli mi ve geli mekte olan ülkelerin kalkınma hamlelerine ivme kazandıracaca ı dü ünülen programlar çok çe itli nedenlerle ba arılı olamamı tır. İgili çalı mada bu uygulamaların ba arılı olmama sebepleri ve tekrarlanmaması gereken hususlar maddeler halinde u ekilde ifade edilmi tir:³⁰

1. Büyük-küçük çaplı kredi programları genellikle dü ük gelir grubundaki hane halklarına ula amamaktadırlar.
2. Özellikle kamu kurulu ları tarafından sunulan sübvansiyede kredi programları genellikle yüksek geri ödememe oranlarına sahiptirler.
3. Sübvansiyede krediler politik destek sa lamak için mahalli elit kesimlere aktarılmakta ve kredi programı bir kez ba latıldıktan sonra bir daha uygulamadan geri dönülememektedir.
4. Kredi borçlanıcıları yüksek i lem maliyetlerine katlanmak zorundadırlar.
5. Kredi ürünleri kredi borçlanıcılarının ihtiyacına uygun de ildir.

²⁸ Yılmaz, a.g.e, s.28.

²⁹ Yılmaz, a.g.e, s.29.

³⁰ Yılmaz, a.g.e, s.30-34.

6. Sübvansiyeler kredi programları sürdürülebilir finansal kurumların gelişmesini engeller.

Mikro finans hizmeti sunan ve gruplamada üçüncü sırada yer alan kurumlar ise resmi finans kurumlarıdır. İlgili çalışmada resmi kurumlar şu şekilde ifade edilmiştir: “Ticari mikro finansman kuruluşları kendi kendine yeterlilik prensibi üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu yaklaşımı benimseyen kuruluşlar ekonomik olarak aktif yoksullara kredi temin ederler ve gönüllü tasarrufları için mevduat hizmetleri sunarlar. Kredi portföylerini tasarruflar ve diğer kuruluşlardan elde ettikleri borçla finanse ederler.”³¹

Yukarıda belirtilen üç gruplama arasındaki temel farkın belirtilmesi mikro finans ve mikro kredi hizmetlerinin resmi kurumlar tarafından sunulmasının önemini bir kez daha vurgulayacaktır: “Sübvansiyeli kredi programları sınırlı sermayeye sahiptirler ve dolayısıyla düşük gelirli hane halklarına istedikleri anda ve meblağda kredi kullanım olanakları sağlamazlar. Tefeciler yoksulların istedikleri anda ve meblağda kredi kullanım isteklerine cevap verirken, bu krediyi yüksek maliyetle temin ederler. Diğer yandan ticari mikro finansman kuruluşları finansal hizmetleri (kredi ve tasarruf hizmetlerini) herkesin ulaşabileceği bir maliyetle sunarlar. Bunu yaparken hem finansal kurumun karlılığını hem de müşterilerinin mikro işletmelerinin büyümesini sağlarlar.”³²

1.4 MİKRO KREDİ VE MİKRO FİNANS HİZMET VEREN KURULU MODELLERİ

Mikro finans ve mikro kredi alanında çalışmalar yapan uzmanlara yardımcı olmak amacıyla oluşturulan “Global Development Research Center, Virtual Library on Microcredit” isimli internet sitesinde mikro finans hizmeti veren kuruluş modelleri özetlenmiştir.³³ İlgili çalışmada belirtilen modellerin bilinmesinin ilerleyen zamanlarda daha geniş çaplı mikro finans hizmeti verecek kurumlar ve bu hizmetlerden yararlanacak kişiler açısından büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.

³¹ Yılmaz, a.g.e, s.35

³² Yılmaz, a.g.e, s.36.

³³ <http://www.gdrc.org/icm/model/1-credit-model.html> (Erişim tarihi: 26.06.2008)

1.4.1 Birlik Modeli

Bu uygulama çerçevesinde hedef gruplar çeşitli mikro finans ve diğer aktivitelerin faaliyete geçirildiği birlikler olmaktadır. Bu uygulamalar aynı zamanda tasarruflarını da içerebilmektedir. Birlikler veya gruplar gençlerden veya kadınlardan oluşabilir, politik/dini/kültürel konularda birbirine yakın hissedilen insanlar arasında kurulabilir, mikro işletmeler için destek mekanizmaları oluşturabilirler.

Bazı ülkelerde birlik örgütlenmesi harç toplamak, sigorta faaliyetlerinde bulunabilmek, vergi muafiyetlerinden yararlanabilmek gibi çeşitli avantajlara sahip resmi kimliği bulunan kurumlar haline gelebilirler.

1.4.2 Banka Garantileri Modeli

Adından da anlaşılacağı gibi, banka garantisi ticari bankalardan kredi temin edilebilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Bu garanti iki şekilde sağlanabilir: Bunlardan birisi dışarıdan sağlanan garanti mekanizması (banka kurumları aracılığıyla veya hükümetler kanalıyla), diğeri ise üyelerin tasarruflarının kullanılmasıyla gerçekleştirilen garanti mekanizmasıdır. Sağlanan krediler doğrudan bireylere verilebileceği gibi kendiliğinden oluşan gruplara da temin edilebilir.

Banka Garantisi uygulaması bir çeşit sermaye garanti programıdır. Garanti altına alınmış olan fonlar kredilerin geri dönüşü ve sigorta işlemlerinden kaynaklanan zorunlulukları da kapsamak üzere çeşitli amaçlarla kullanılabilirler. Bu çerçevede birçok uluslararası örgütlenme ve Birleşmiş Milletler çerçevesinde kurulmuş kuruluşlar bankaların ve çeşitli sivil toplum örgütlerinin mikro finans hizmetlerine bağlanabilmek için başlangıç sermayesi oluşturmalarına ve öncelikle kredi hizmeti sunabilmelerine yönelik uluslararası garanti fonları oluşturmaktadırlar.

1.4.3 Topluluk Bankacılığı Modeli

Topluluk Bankacılığı Modeli temel olarak bütün topluluğu bir birim olarak görmekte, mikro finans hizmetlerinin sunumuna yönelik yarı-resmi veya resmi kurumların oluşturulmasına ön ayak olmaktadır. Bu tür örgütlenmeler topluluk üyelerinin topluluk bankacılığıyla ilgili finansal konularda eğitimini sağlayan sivil

toplum örgütleri veya di er kurulu ların dı arıdan sa ladıkları desteklerle kurulmaktadır. Bu örgütlenmeler bünyelerinde tasarruf yapma bile ni veya di er gelir getirici projeleri bulundurabilmektedirler. Ço u durumda topluluk bankaları, geni bir finansman deste i sa lanan daha geni çaplı kalkınma programlarının bir alt bile ni olarak olu turulmaktadır.

1.4.4 Kooperatifler Modeli

Kooperatif ortak ve demokratik bir ekilde yönetilen, insanların gönüllü bir ekilde bir araya gelip ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını kar ılamaya yönelik olu turulmu ba ımsız bir örgütlenmedir. Bazı kooperatiflerin gündemlerinde üyelerine finansman hizmeti sunulması ve tasarruf faaliyetlerinde bulunulması da yer almaktadır

1.4.5 Kredi Birlikleri Modeli

Kredi birlikleri üyeleri tarafından yönetilen ve kendi kendine finansal yardımda bulunmayı amaçlayan bir örgütlenme modelidir. Bu örgütlenme modelinde grup üyelerinin paralarını bir araya getirerek tasarruf etmek ve uygun düzeylerde grup üyelerine kredi verilmesi amaçlanmaktadır.

Bu birliklerin üyeleri bir ekilde birbiriyle ili kisi olan insanlardır: aynı i verene tabi olarak çalı ıyor olmak, aynı ibadethaneye gidiyor olmak ya da aynı sendikanın üyesi olmak gibi. Kredi birli inin üyesi olabilmek için tek ko ul aynı topluluk içerisinde yukarıda sayılan ekillerde toplulukla bir ba lantının olmasıdır.

Kredi birli i demokratik, kar amacı gütmeyen bir finansal kooperatif örgütlenmesidir. Her biri yöneticilerin ve komite temsilcilerinin seçilmesinde söz sahibi olan üyeleri tarafından yönetilmekte ve bu kurumların sahipleri bu üyelerdir.

1.4.6 Grameen Modeli

Grameen modeli Banglade 'te Prof. Muhammed Yunus tarafından ba latılan ve yoksulları hedefleyen Grameen Bankası kanalıyla ortaya çıkmı tır. Grameen Bankası genel olarak a ıda belirtilen metodolojiyi kullanmaktadır:

Banka ünitesi bir saha yöneticisi ve birkaç çalı an ile 15 ile 22 köyü kapsayacak ekilde olu turulmaktadır. Saha yöneticisi ve banka çalı anları hizmet sunacakları hedef

kitleyi tanımaya, potansiyel mü terileri tanımlamaya ve yerel halka sunacakları hizmetlerin amacını, fonksiyonlarını, bankanın i lem sistemati ini anlatmaya yönelik köylere ziyaretlerde bulunmaya ba lamaktadırlar. Belirlenen hedef potansiyel mü teriler arasından be ki ilik gruplar olu turmaları istenmekte ve ilk a amada grup üyelerinden sadece ikisine kredi verilmektedir. Olu turulan grup bir ay boyunca bankanın belirlemi oldu u kurallara uyup uymadı ı konusunda banka çalı anları tarafından gözlenmektedir. Elli hafta boyunca kredi alan iki mü teri anapara ve faizlerini geri ödemeleri durumunda grubun di er üyeleri de kredi almaya hak kazanmaktadır. Bu kısıtlamalar nedeniyle, kredilerin düzenli geri ödenmesi hususunda büyük bir grup baskısı olu maktadır. Bu çerçevede grubun kolektif sorumlulu u verilen kredinin teminatı olarak i lev görmektedir.

1.4.7 Grup Modeli

Grup Modelinin temel felsefesi bireysel düzeyde ya anan aksaklık ve güçlüklerin kolektif sorumluluklar tarafından a lması ve çe itli bireylerin bir araya gelerek grup olu turarak güvence sa lanması gerçe ine dayanmaktadır.

Bireysel üyelerden meydana gelen grupların olu turulmasının çok çe itli amaçları bulunmaktadır: E itim ve bilinçlendirme faaliyetlerinde bulunmak, toplu pazarlık gücü kazandırmak, grup baskısı olu turmak.

1.4.8 Bireysel Model

Bu modelde mikro krediler do rudan borç almak isteyen bireye direkt bir e kilde sunulmaktadır. Bu model çerçevesinde ne grup olu turulması ne de geri ödemenin garanti alınmasına yönelik baskı grubunun olu turulması öngörülmektedir. Birçok durumda bireysel kredi modeli “kredi artı” diye ifade edilen beceri geli tirilmesi, e itim ve di er hizmetlerin sunuldu u daha geni çaplı bir programın alt ba lı ı olarak sunulmaktadır.

1.4.9 Aracılık Modeli

Kredi verme sistemlerinden aracılık modeli borç verenler ile borç alanlar arasında bir çe it köprü vazifesi görmektedir. Aracı kurulu , borç alanlar arasında kredi bilincini ve kredi kullanmaya yönelik e itim sunarak kritik bir rol oynamaktadır. Bu

aktiviteler borç alanların borç verenler tarafından kredi verilebilir olarak de erlendirmelerine yönelik yapılan hazırlık çalı malarıdır.

Aracılar ile kurulan ba lantılar fonlama, program ba lantıları, e itim ve ö renim ile ara tırma yapılmasını kapsayabilmektedir. Bu aktiviteler uluslar arasından ulusala ve oradan bölgesel ve bireysel düzeye olmak üzere çe itli seviyelerde gerçekte ebilir.

Aracılık faaliyetinde bulunanlar bireysel borç verenler, sivil toplum kurulu ları, mikro i letme/mikro kredi programları ve ticari bankalar (hükümet tarafından desteklenen programlar çerçevesinde) olabilirler. Borç verenler hükümet ajansları, ticari bankalar veya uluslar ası yardım yapan kurulu lar olabilirler.

1.4.10 Sivil Toplum Örgütleri Modeli

Sivil Toplum Örgütleri mikro kredi hizmeti sunma alanında temel oyuncuların biri olarak sahneye çıkmı lardır. Çe itli boyutlarda aracılık faaliyetinde bulunan kurum rolünü yerine getirmi lerdir. Sivil toplum kurumları mikro kredi programlarının ba latılmasında ve bu programlarda yer alınmasında aktif rol almı lardır. Bu faaliyetler arasında hem topluluk bazında hem de ulusal ve uluslar arası kurulu lar nezdinde mikro kredinin önemi konusunda farkındalı ın artırılması da yer almaktadır. Bu kurumlar topluluklar ve mikro kredi kurulu ları için ilerlemenin denetlenmesi ve iyi uygulama faaliyetlerinin tanımlanmasına yönelik kaynaklar ve çe itli araçlar geli tirmi lerdir. Aynı zamanda bu kurumlar mikro kredinin prensiplerinin ve prati inin ö renilmesine yönelik fırsatlar yaratmı lardır. Bu faaliyetler arasında yayımlar, çalı taylar ve seminerler ile e itim programlarının düzenlenmesi yer almaktadır.

1.4.11 Grup Baskısı Modeli

Grup baskısı modeli borç alanlar ve di er proje katılımcıları arasında mikro kredi programlarına katılımı ve düzenli geri ödemeyi temin etmek üzere ahlaki ve di er ba lantıları kullanmaktadır. Baskı grubunun üyeleri borç alan grup içerisindeki di er üyeler olabilece i gibi (ilk kredi alan üyeler geri ödemelerini düzenli bir eilde yapmadıkları takdirde grubun di er üyeleri de kredi talebinde bulunamayacaktır), kırsal kesimin saygı duyulan ki ilerinden olan topluluk liderleri de olabilmektedir. Bunun yanında bu faaliyetleri sivil toplum örgütlerinin çalı anları veya kredi hizmeti veren bankaların çalı anları da yerine getirebilmektedir. Burada tanımlanan baskı, borç geri

ödemelerini düzenli bir şekilde yapmayan bireyin ya da bir yere daha sık ziyarette bulunulması ya da grup toplantılarında ilgili kişinin ödemelerini düzenli bir şekilde yapmadığının ifadesi şeklinde de olabilmektedir.

1.4.12 Dönen Tasarruflar ve Kredi Kurumları Modeli

Dönen Tasarruflar ve Kredi Kurumları Modeli temel olarak bir araya gelen bir grup insanın ortak bir fona döngüsel olarak katkıda bulunmasından ve toplanan paraların her döngüde grup üyelerinden birine kredi şeklinde verilmesinden oluşan bir modeldir. Örneğin 12 kişiden oluşan bir grup aylık 10 YTL vermiş olsun. Bu şekilde birikmiş olan 120 YTL grup üyelerinden birine kredi olarak verilmektedir. O halde, grup üyesi yapmış olduğu aylık ödemelerle diğer grup üyelerine borç temin etmiş olmaktadır. Bir grup üyesine kredi alma sırası geldiğinde, grup üyesi belirlenen çerçevede aylık ya da başka bir dönem aralığında kredi taksitlerini ödemeye başlayacaktır. Toplam paranın kime verileceği hususu konsensüs sağlanarak, kura çekilerek, pazarlık yöntemiyle veya üzerinde uzlaşılan başka bir yöntemle gerçekleştirilmektedir.

1.4.13 Küçük İşletmeler Modeli

“Kayıtdışı sektör” hakkında daha önceleri var olan görüş, bu sektörde bulunanların sadece hayatını devam ettirmek için, düşük verimlilikle çalışıyor ve çok düşük katma değer yaratan birimlerden oluştuğu şeklinde idi. Ancak bu görüş değişimi ve istihdam yaratmak, gelir arttırmak ve ihtiyaç duyulan hizmetleri sağlamak için küçük ve orta ölçekli işletmelere daha fazla önem verilmeye başlanmıştır.

Bu tip işletmeler için uygulanan politikalar, genellikle eğitim, teknik tavsiyeler, yönetim ilkeleri ve benzeri destekleme sistemleri gibi doğrudan müdahaleler ile piyasa koşullarına hazırlanmak veya satış imkânları gibi dolaylı müdahaleler üzerinde odaklanmaktadır.

Bu politikaların ana bileşenlerinden biri de özellikle dağılım ve kullanım alanında mikro kredi şeklinde finansmandır. Mikro kredi küçük ve orta ölçekli işletmelere ya doğrudan veya diğer hizmetlerle birlikte daha geniş işletme geliştirme programının bir parçası olarak sağlanmaktadır.

1.4.14 Köy Bankacılığı Modeli

Köy bankaları topluluk temelli kredi ve tasarruf birlikleridir. Bu kurumlar kendi ini kurma faaliyetleriyle ya amlarını geli tirmek isteyen 25 ile 50 arasında dü ük gelirli ki iler tarafından olu turulmaktadır. Köy bankacılığı modelinde ba langıç sermayesi dı arıdan yardım yapan kurulu lar tarafından temin edilebilir, fakat bankanın yönetimi üyeleri tarafından yürütölmekte, üyelerini kendileri seçmekte, yöneticilerini kendileri belirlemekte, kendi yasal mevzuatlarını kendileri hazırlamakta, bireylere krediler vermekte, ödemeleri ve tasarrufları toplamaktadırlar. Verilen krediler için herhangi bir maddi teminat istenmemekte, ahlaki teminat diye tanımlanabilecek di er grup üyelerinin bireyin almı oldu u kredinin arkasında durmasına yönelik bir teminat sistemi uygulanmaktadır.

1.5 M KRO KRED VE M KRO F NANSIN PRENS PLER

Mikro finans ve mikro kredi alanında gerçekleştirilen uygulamaların artması ve elde edilen ba arıların daha sistematik bir ekilde de erlendirilmesine yönelik 28 adet kamu ve özel kalkınma kurumunun olu turdu u Yoksullara Yardım Ve Dayanı ma Grubu (CGAP) kurulmu tur. Bu grup tarafından ortaya çıkarılan çalı malardan bir tanesi de “Temel Mikro Finans Prensipleri” ba lıklı çalı madır. Bu yapılan çalı mayı anlamlı kılan di er bir nokta 10 Haziran 2004 tarihinde geli mi ve dünya ekonomisine yön veren G-8 ölkelerinin liderlerinin bu çalı mayı onaylamı ve desteklenmesine karar vermi olmalarıdır. Temel mikro finans prensipleri u ekilde ifade edilmi tir.³⁴

1.5.1 Yoksul Kimselerin Sadece Kredilere De il Çe itli Finansal Hizmetlere İhtiyaçları Vardır

Yoksulluk sınırı üstünde bulunan insanların oldu u gibi yoksul insanların da ihtiyaçlarını kar ılamaya yönelik uygun, istenen ko ullarda ve do al olarak bütçeleriyle orantılı finansal hizmetlere eri im ihtiyacı bulunmaktadır. Ancak akılda tutulması gereken husus yoksulların ihtiyacı olanın sadece krediler de il, tasarruf, sigorta, para transferi gibi di er finansal hizmetlere de eri imlerinin sa lanmasıdır

³⁴ “Key Principles of Microfinance”, http://www.cgap.org/gm/document-1.9.2747/KeyPrincMicrofinance_CG_eng.pdf, s.1-2(Eri im:22.10.2008)

1.5.2 Mikro Finans Yoksullukla Savaşmak için Güçlü Bir Araçtır

Yoksul insanlar finansal sistem içine girip finansal hizmetlere ulaşılabildikleri zaman, gelirlerini artırabilirler, yoksulluğun insanları üzerinde yarattığı olumsuzlukları yoksulluk hislerini üzerlerinden atıp özgüven kazanabilir ve ekonomik sorunlara ya da doğal felaketler nedeniyle maruz kaldıkları doğal sorunlarla daha kolay mücadele edebilirler. Yoksul insanların mikro finans sistemiyle çeşitli şekilde desteklenmeleri sadece günü kurtarmaya yönelik çabalar içinde bulunmalarını değil, aynı zamanda barınma, sağlık ve eğitim için aile bütçelerinden daha fazla kaynak ayırarak geleceğe yönelik planlar yapmalarına yardımcı olur.

1.5.3 Mikro Finans Yoksulluğa İnsanlara Hizmet Eden Bir Finansal Sistem Kurmak Demektir

Yapılan araştırmalar sonucunda birçok gelişmekte olan ülkede nüfusun büyük bir kısmını yoksulların oluşturduğu görülmektedir ancak bunun yanında sunulan finansal hizmetlere erişimde en düşük payı yine bu kesimler elde etmektedir. Yoksul insanların kredi verilemez olarak algılanmalarının nedeni çeşitli varsayımlara dayanmaktadır. Bu varsayımlar arasında yoksulların finansal hizmetlerden doğrudan düzgün yararlanmalarını nedeniyle kredi geçmiplerinin belirlenememesi ve bunun bir risk faktörü oluşturması, diğer yanda maddi teminat olarak gösterebilecekleri çok fazla varlıklarının olmaması nedeniyle kredi verilebilecekler kategorisinde yer almamaları bulunmaktadır. Mikro finansın günümüzdeki aşamasına gelmeden önceki dönemlerde yoksulluğun ulusal hükümetlerin ve diğer ilgili kurumların görev alanı içerisinde olduğu düşünülmüştü ve yoksullara bu ilgili kurumlar tarafından hizmet götürülmesi önerilmisti. Ancak ilerleyen zamanlarda görülmüştür ki, yoksullara finansal hizmet sunumu hem bir sosyal önceliğin yerine getirilmesi, hem de geri dönüş oranları normal ticari bankacılık hizmetlerden daha yüksek geri dönüş oranlarına sahip olan başarılı bir ekonomik eylemdir.

1.5.4 Mikro Finansın Geni Kitlelere Ulaşması için Sürdürülebilir Yapıda Olması Gerekir

Yukarıda da belirtildiği gibi çok çeşitli nedenlerle finansal kurumlar tarafından yoksullara istenilen ve ihtiyaç duyulan düzeyde finansal hizmet sunulmamaktadır.

Özellikle 1950'li yıllardan itibaren kalkınma iktisadı anlayışı çerçevesinde yoksulluğun azaltılmasına yönelik çok çetli programlar uygulanmıştır. Ancak yapılan çalışmalar sonucunda istenen sonuçlara tam olarak ulaşılabildiği söylenememektedir. Bu programların başarıya ulaşmaması birçok nedenden kaynaklanmıştır. Uluslararası kurumlar tarafından finanse edilen yoksulluğun azaltılma programları çetli üçüncü dünya ülkeleri tarafından ya da kalkınma hizmetlerinin finanse edilmesi için kullanılmış, cari açığın finanse edilmesi gibi ya da şeffaf ve hesap verebilir bir sistemin oluşturulmaması olması nedeniyle çetli ülkelerin yöneticilerinin banka hesaplarına şahsi kullanım amacıyla havale edilmiştir. Bu programların başarısız olmasının diğer bir nedeni kredi talep eden insanların özellikle seçim zamanlarında aldıkları borçların affedileceğini düşünerek kredileri ya hiç ödemedi ya da eksik olarak ödemiş olmalarıdır. Bu nedenle uygulanan programlar hükümetten ya da uluslararası kuruluşlardan sürekli destek almak durumunda kalmışlardır. Finansal sürdürülebilirlik uygulanan programlarda büyük önem taşımaktadır. Finansal sürdürülebilirlikten anlaşılması gereken öncelikle bu hizmeti veren kurumlar tarafından fon temin edilmesi ve ilgili hedef gruplarına verdikleri hizmet nedeniyle maruz kaldıkları maliyetlerin karşılanmasıdır. Sürekliliği sağlamak; işletim masraflarını azaltmak, müşteriye daha yararlı hizmetler sunmak ve bankacılık hizmetleri sunulmaması birçok yoksul insana ulaşmak için yeni yollar bulmak demektir.

1.5.5 Mikro Finans Kalıcı Yerel Finansal Kuruluşları Kurmak Anlamındadır

Mikro finans hizmetlerinin sunumunda kalıcı ve yerel düzeyde örgütlenmiş finans kurumlarının kurulması büyük önem taşımaktadır. Yerel düzeye yapılan vurgu özellikle ayrı bir önem taşımaktadır, öncelikle yerel düzeyde duyulan ihtiyacın belirlenmesi bu bölgelerde yaşayan halkla sürekli iletişim halinde bulunan yerel düzeyde örgütlenmiş finansal kurumlar için daha kolay olmakta, aynı zamanda daha sağlıklı sonuçlar alınmasını sağlamaktadır. Yerel düzeyde kurulan örgütlenmeler yerel ekonomide bir sinerji yaratarak yerel birikimleri toplamaya başlayacak, toplanan birikimler krediler ve diğer finansal hizmetler şeklinde kullanıcıların hizmetine sunulacak, böylelikle yerel düzeyde planlanan kalkınma hedefleri ivme kazanacaktır. Gerçekleştiren bu gelişmeler sayesinde yerel düzeyde hizmet veren kurumlar ulusal ve

ulusları kurulu ların vermi oldu u desteklere ihtiyaç duymayacak, kendi ayakları üzerinde durabilen kurumlar haline geleceklerdir.

1.5.6 Mikro Kredi Her Zaman Soruların Cevabı De ildir. Mikro Kredi Her Durum için En iyi Çözüm Yolu De ildir

Mikro finansman sistemi yoksullu un önlenmesinde bugüne kadar büyük başarılar elde etmiş olsa da her durumda başarı olacağını iddia etmek mümkün gözükmemektedir. Bilindi i üzere mikro finansman sistemi çalışması azmi ve fikri olan insanlara ula tırılabilirliği takdirde başarıya ulaşabilecektir. Ancak hedef kitle çok geniş tutulur ve kamu karnını nasıl doyuracağını düşünen yoksul kesimlere de kredi imkânları sunulursa, çok do al olarak bu insanlar edinilen kredileri öncelikli ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kullanacaklar, gelir artırıcı bir faaliyet içerisine giremeyecekler ve mevcut yoksullukların ötesinde onları ilerleyen zamanlarda daha fazla zor durumda bırakacak olan büyük bir borç sarmalının içerisine gireceklerdir. Böyle durumlarla karşılaşmasını engellemek için yoksullukla mücadelede kullanılan diğer yöntemlerin kullanılması büyük önem taşımaktadır. Bunlar arasında yoksullara karşılıksız nakit transferlerinin yapılması, iş ve eğitim programlarının düzenlenmesi örnek olarak gösterilebilir.

1.5.7 Faiz Oranı Tavan De erleri Fakir insanların Kredi Almasını Daha Da Zorlaştırarak Onlara Zarar Vermektedir

Mikro finansman mekanizması incelendi inde bu hizmetlerden yararlanan insanlara piyasa genel faiz oranının üzerinde faiz oranları uygulandığı görülmektedir. Bunu nedenleri arasında verilen kredilerin küçük mebla larda olması ve çok ayrıntılı saha çalışması yapılması gerekti i için kredi verme i lemlerinin yüksek maliyeti nedeniyle daha yüksek oranlarda faiz talep edilmesidir. Hükümetlerin mikro finans hizmetlerinin gelişmesinde ekonomik istikrarın sağlanması, yasal mevzuatın güncel ihtiyaçlar çerçevesinde güncellenmesi gibi çok temel destekleri bulunmaktadır. Ancak kamu otoritesi olarak finans kurumlarının mü terilerine uyguladıkları faiz oranlarına müdahale edilmesi durumunda, ki bu genellikle faiz oranlarının düşük tutulması yönündedir, yoksul kesimlere hizmet sunan kurumlar verdikleri hizmetler nedeniyle katlanmak zorunda oldukları maliyetleri karşılayamayacaklar ve ulusal ve uluslararası kurumların verdikleri başarıya mahkûm durumda kalacaklardır. Aynı zamanda dikkat

edilmesi gereken di er bir husus, özellikle verimlili i ve etkin hizmet sunumunu sa layan rekabetçi finansal piyasaların olmadı ı durumlarda finansal hizmet sunan kurumların etkin çalı mamalarından kaynaklanan masrafları mü terilerine yüksek maliyet olarak yansıtmalarıdır. “Faiz oranları devlet tarafından belirlendi i durumda faiz oranı sübvansiyonları piyasada bozulmaya neden olaca ından ve rant pe inde ko anları bu kredileri talep etmeye te vik edece inden borç verenlerin veya devlet fonlarının uygunsuz bir ekilde kullanılmasının ortaya çıkma riskini ta ıyacaktır. Finansal sürdürülebilirlik açısından, mikro kredi kurulu larının ba ı yapan kurumların fonları yerine finansal piyasalardan kaynak sa lamaları bu sürdürülebilirli e katkı sa layacaktır. Sübvanse edilmi faiz oranlarının uygulandı ı kredi uygulamalarında, mü teriler genellikle bu kredileri geri ödenmesi gerekmeyen bir seferlik "hediyeler" olarak görmektedirler.³⁵

1.5.8 Hükümetin Görevi Finansal Hizmetleri Do rudan Sa lamak De il Eri im için Uygun Ortamı Sa lamaktır

Bu ilke de yukarıda belirtilen ilke ile paralellik ta ımaktadır. Her ne kadar küresel söylemin öne çıktığı günümüzde piyasanın i leyi ine hükümetler tarafından asgari düzeyde müdahalede bulunması öngörülse de, piyasa ekonomisinin karma ık i leyi yapısı nedeniyle her zaman istenen etkin düzeye ula ılamamaktadır. Bu nedenle piyasa mekanizmasının aksayan noktalarında ya da mevcut uygulamaların daha etkin düzeyde i leyebilmesi için ulusal hükümetlerin müdahale etmesi gerekmektedir. Ulusal hükümetler tarafından özellikle piyasalardaki uygulayıcılar yakından takip edilmeli, piyasalarda haksız rekabet olu turucu eylemler engellenmelidir. Bunun yanında sektörün hızlı ve etkin ekilde hizmet verebilmesi için alt yapının geli tirilmesine yönelik gerekli hizmetleri sunması da büyük önem ta ımaktadır. Burada belirtilmesi gereken di er bir husus, hükümetlerin mali istikrarı sa layamamaları, aynı zamanda cari i lemler nedeniyle hükümet bütçesinde görülen artı lar ulusal hükümetlerin bu harcamaları finanse etmek üzere kredi taleplerini artıracak, ekonomik kaynakların sınırlı olması durumunda ekonomide dı lama etkisi olarak adlandırılan durum meydana gelebilecektir. Dı lama etkisinin oldu u durumlarda kamu mevcut kaynaklara ihtiyaç

³⁵ [www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc.s.18](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc.s.18) (Eri im Tarihi:21.10.2008)

duymakta, piyasada mevcut veya yurtdışı ndan gelebilecek kaynaklara erişim derecesinde talepte bulunmakta, bu nedenle özel sektör kuruluşları ihtiyaç duydukları sermayeye erişememektedirler. Bu nedenle gerekli finansmanı sağlayamayan özel kuruluşlar istenen nitelikte hizmet sunumunda bulunamamaktadırlar. Ancak bu noktada bir hususa değinilmesi büyük önem taşımaktadır, yoksul kesimlere hizmet sunan finans kurumları ilk kuruluş dönemlerinde çeşitli eksiklikler nedeniyle hükümet desteklerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bunlar arasında mali destekler olabileceği gibi, verilen hizmetlerin kalitesinin artırılmasına yönelik teknik destekler de olabilir.

1.5.9 Bağımlı Niteliğindeki Fonlar Özel Sermayeyi Tamamlamalı, Özel Sermayeye Karşı Rekabet Etmemelidir

Yukarı bölümde belirtilen hükümet destekleri yanı sıra bağımlı yapan kurumlar tarafından özellikle mikro finans kurumlarının hizmet vermeye başlayıp ayakları üzerinde durabilecekleri, mali sürdürülebilirliklerini sağlayacakları döneme kadar verilecek mali ve teknik destek büyük önem taşımaktadır. Uluslararası finans kuruluşlarından kredi derecelendirme kuruluşları, kredi büroları ve denetim firmaları mikro finans hizmeti veren kuruluşlara destek sağlanmasında önemli görevler üstlenebilirler. Alınan teknik destek sayesinde finansal hizmet sunan kuruluşlar mali yeterliliklerine daha çabuk kavuşacak, hitap ettikleri hedef kitleyi genişletebilecek, bu çerçevede toplum üzerinde daha etkili müdahalelerde bulunabileceklerdir. Ancak ilgili kuruluşlardan destek alınırken, bağımlı yapan kurumlar destekledikleri finansal kurumlar için belli zaman aralığında ulaşılmaması gereken somut hedefler belirlemeliler, uygulama sırasında ve sonrasında bu belirlenen hedeflere ne derece ulaşıldığının ölçülmesi mikro finans hizmetlerinin performanslarının belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

1.5.10 Sağlam Kuruluşların Ve Yöneticilerin Eksikliği Kritik Bir Engeldir

Mikro finans sisteminin uygulamasında mali kaynaklara erişim kadar büyük diğer bir problem yeterli insan kaynaklarına ve diğer gerekli teknik altyapıya sahip mikro finans kurumlarının bulunmamasıdır. Yukarıdaki prensiplerde belirtildiği gibi özellikle kamu kurumlarından ve ulusal, uluslararası düzeyde destek veren kurumlardan bu alanda duyulan eksikliklerin giderilmesine yönelik teknik destek alınması finansal kaynaklara erişimden daha büyük önem taşımaktadır.

1.5.11 Mikro Finans, Performansını Ölçtü ü Ve Açıkladı ı Zamanlarda En yi Çalışır

Mikro finans kuruluşlarına ait performans göstergeleri verilen hizmetin niteliğinin belirlenmesinde büyük önem taşımaktadır. Performans göstergelerini iki temel alanda incelemek mümkün görünmektedir. Bunlardan birincisi finansal kurumların mali performansıyla ilgili göstergelerdir. Bu yapılan çalışmalar çerçevesinde yoksul kesimlere hizmet veren finans kurumlarının hangi derecede finansal etkinlikte hizmet sunduklarının ölçülmesi amaçlanmaktadır. Performans değerlendirilmesinin ikinci boyutunu, mikro finans kurumları tarafından verilen hizmetlerin bu hizmetlerden yararlananlar ve daha geniş çerçevede toplumsal grupların hayatlarında nitelik ve nicelik yönünden ne gibi gelişmelerin meydana geldiğinin ölçülmesinden oluşmaktadır. Bu bağlamda belirtilen prensip büyük bir önem taşımaktadır, çünkü performans kriterlerinin objektif bir şekilde ölçülmesi kimi durumlarda mikro finans hizmeti veren kurumlar tarafından belli bir sınıra kadar mali dengeler sağlanamasa bile, toplumsal düzeyde yarattığı etkiler nedeniyle ilgili programlar ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından desteklenmeye devam edebilir.

1.6 MİKRO FİNANSIN HEDEF KİTLESİ : YOKSULLAR

Mikro finans ve kredi sisteminin hedef kitlesini sunulan finansal hizmetlere erişim imkânı bulunmayan yoksullar ve özellikle ailenin sorumluluğunun büyük bir kısmını omuzlarında olan kadınlar oluşmaktadır. Kadınların hedef grup olarak seçilmesinin hem ekonomik hem de sosyal sebepleri bulunmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi kadınların finansal açıdan kredi verilebilir olmalarının nedenleri arasında kadınların sorumluluklarını bilmelerinde ve yerine getirmelerinde erkeklerden daha titiz olmaları, kredi taksitlerini ödeme hususunda erkeklerden daha hassas davranmaları, iş gücü piyasasından erkeklere göre daha uzak olmaları nedeniyle alınan kredilerin kullanılmasında daha önceden hiç bilmedikleri riskli alanlarda yatırım yapmak yerine bildikleri alanlarda yatırım yapmalarını kadınları erkeklerden daha avantajlı duruma getirmektedir.

Mikro finans hizmetleri her ne kadar sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik iktisadi kriterleri sürekli göz önünde bulundursa da, verilen hizmetlerin sosyal bir

boyutu da bulunmaktadır. Sunulan hizmetlerin hedef kitesini yoksulların olu turması, özellikle ço u programda dörtte üçünden fazlasını kadınların olu turması, verilen hizmetler çerçevesinde ki ilerinin ve ailelerinin gelirlerini artırmakla kalmamakta, aynı zamanda aile bütçesinden insani kalkınmanın temel bile enlerinden olan e itim ve sa lık alanlarında yapılan harcamaların nitelik ve nicelik olarak artması nedeniyle aile refahlarında da artı lar olmaktadır. Yapılan ara tırmalarda görülmü tür ki, finansal hizmetler kadınlara sunuldu u zaman ailede yer alan çocukların sa lık ve e itim düzeyleri daha üst seviyelere çıkmaktadır.

Sosyal dı lanma ve dezavantajlı gruplar tanımlanırken bu tanımlamalar arasında kadınların da yer aldı ı görülmektedir. Çok çe itli sosyal, ekonomik ve politik nedenlerle kadınlar üretime ve i gücü piyasasına katılımdan uzak kalmakta, bu da a a ı yukarı bütün toplumlarda nüfusun yarısını olu turan bir kesimin üretimde bulunarak ulusal ekonomilere katkıda bulunmalarını engellemektedir. Dezavantajlılık durumu sadece ekonomik anlamda bir dı lanmı lık yaratmamakta, mikro düzeyde aile içerisinde kadınların söz haklarının istenen düzeyde olmasını engellemekte, makro düzeyde dü ünüldü ünde ise ulusal platformda kadınlar kendi sorunlarını dile getirmekte sorunlar ya amakta, aynı zamanda politik düzeyde istenen düzeyde temsil edilememektedirler. Finansal hizmetlere ula arak ekonomik aktivitede bulunmaya ba layan kadınların kendilerine duydukları özgüvenleri artmakta, aile içerisinde alınan kararlarda daha fazla söz sahibi olmaya ba lamaktadırlar.

Mikro kredi ve mikro finans uygulamalarının kadınların ekonomik ve sosyal ya amlarında olumlu de i ikler yaptı ı çe itli uzmanlar tarafından dile getirilse de kimi dü ünürler tarafından özellikle kadın çalı maları üzerinde yo unla an uzmanlar tarafından bu programlar neticesinde istenen sonuçlara ula ılamadı ı hatta kimi durumlarda ba langıç durumundan daha gerilere de gidildi i ifade edilmi tir. “Birçok feminist ara tırmacı mikro kredi projelerinin kadını bir yoksullukla sava ım aracı olarak gördü ünü iddia ediyordu. Direkt olarak kadının güçlenmesini hedeflemeyen bu programlar, kredilerin geri dönü ünü sa lamak için gerekti inde kadınların toplumsal ili kilerini istismar etmekten çekinmiyordu. Kurumun finansal sürdürülebilirli i söz

konusu oldu unda kadının toplumsal kimli inin geli tirilmesi hedefi ikinci plana itiliyordu.”³⁶

“Bazı çalı malarda ise, mikro kredinin kadınları dü ük gelirli geleneksel i alanlarına mahkûm etti i ileri sürülüyordu. Bu i lerin birço u kayıt dı ı sektörde sürdürülüyordu. Kadınların, böyle hiçbir sosyal güvencesi olmayan, istikrarsız i lerde çalı maları, onları piyasa risklerine kar ı daha savunmasız hale getiriyordu. Birçok feminist ele tiriye göre, mikro kredinin kadınlara verilmesi, onların üzerindeki baskı ve stresin artmasına da sebebiyet veriyordu. Parayı genelde erkek kullanırken, borcu ödeme yükümlülü ünün kadının üzerinde olması aile içi ili kilere zarar verebiliyordu.”³⁷

Aynı zamanda bilindi i gibi ülkemizde kadınların hem i gücüne katılım oranları Avrupa Birli i ülkeleriyle kar ıla tırıldı nda çok dü ük düzeydedir, hem de çalı anlar arasında kendi i inin sahibi kadınlar çok dü ük düzeydedir. Bu iki olumsuzluk bir araya geldi inden, mikro finans sistemi sayesinde olu acak yeni i alanlarında kadınların hem i gücü piyasalarına katılımı artırılmı hem de kendi i ine sahip olma olasılıkları artırılmı olacaktır. Bu noktada Avrupa Birli i ülkeleri ve ülkemiz arasındaki giri imci kadın oranlarının farkının ve kadınların dü ük oranlarda giri imci olmasının nedenlerinin belirtilmesinin önemli oldu u dü ünülmektedir.

“Giri imcilik ve ekonomik refah arasındaki do rudan ili ki ve özellikle kadın giri imcili inin ekonomik ve sosyal etkileri her yıl düzenli olarak yayınlanan “ Kadın Giri imcilik Ara tırması Sonuçlarında da yer almaktadır. Bunun yanında Avrupa Birli i’nde erkek giri imcilere kıyasla daha dü ük olan kadın giri imci oranını yükseltmek amacıyla kadın giri imcili ini yüreklendirecek politika ve te viklerle ilgili bir çerçeve hazırlama ihtiyacı duyulmu tur.”³⁸

“Ülkemiz açısından bakıldı nda genel olarak giri imcilik ve kadın giri imcili inin oranı OECD ortalamasından dü üktür. OECD ülkeleriyle ilgili resmi istatistiklere göre Türkiye özellikle, kadın i gücü istihdamı açısından en alt sırada yer

³⁶ Adaman; **a.g.e.**, s.216.

³⁷ Adaman; **a.g.e.**, s.216.

³⁸ ALTAY,Asuman, “ **Küreselle en Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikro finansman Yakla ımı**”, www.ekonomiyorumlar.com.tr/dergiler/makaleler/510/Sayi_510_Makale_03.pdf,s.10 (Eri im Tarihi:15.05.2008)

almaktadır. Kadın i yeri sahipli i olarak bakıldı ında bu oran AB ülkelerinde yüzde 16-40 arasında yer alırken, Türkiye’de i yeri sahibi kadınların oranı sadece yüzde 4 düzeyindedir.”³⁹

“ Türk kadınlarının ekonomik ya amda ilerleyememesinin ba lıca nedenleri incelendi inde aile içinde cinsiyet nedeniyle yüklendi i sorumluluklar, baskılar, e itim düzeylerinin dü ük, becerilerinin farklı alanlara yo unla mı olması gibi unsurların ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca kadın giri imcilik açısından bir de erlendirme yapıldı ında a a ıda yer alan bazı engellerle kar ı kar ıya gelindi i izlenmiştir:

- Bu konuda örnek alınabilecek kadın giri imci modellerinin veya öncülerin çok az olması,
- Finansman sa lamada erkek giri imcilere göre daha büyük zorluklarla kar ıla ılması,
- İletme mülkiyeti açısından, geleneksel miras uygulamalarının sonucunda i letme ve yönetim rollerinin erkeklerin üzerinde olması.”⁴⁰

Mikro finans ve mikro kredi hizmetlerinin hedef kitesini yoksulların olu turdu u çe itli kereler belirtilmiştir ancak bu noktada bilinmesi gerekenin yoksulların homojen bir kitle olmadığı ve kendi içlerinde de çe itli kategorilere ayrıldıklarıdır.

Bunları kendi aralarında dört yoksulluk seviyesine indirgenebilir⁴¹:

- En yoksullar,
- Çok yoksullar,
- Orta derecede yoksul,
- Risklere kar ı hassas fakat yoksul olmayanlar.

Yukarıda belirtilen kategorilerin geri ödeme kapasiteleri ve içinde buldukları artlar farklılık arz etti i için bu ki ilere sunulan hizmetlerin de farklılık arz etmesi gerekmektedir.

³⁹ www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/makaleler/510/Sayi_510_Makale_03.pdf,s.10 (Eri im Tarihi:15.05.2008)

⁴⁰ www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/makaleler/510/Sayi_510_Makale_03.pdf,s.10 (Eri im Tarihi:15.05.2008)

⁴¹ www.mikrofinanssturkiye.org (Eri im:15.04.2008)

Mikro finansın hedef kitlesi yukarıda belirtildi i gibi finansal hizmetlere eri im olana ı bulunmayan dü ük gelir sahibi ki ilerdir. Mikro finans hizmetlerinden yararlanan mü teri kitlesi analiz edildi i zaman ço unlukla bu ki iler kendi adına evde üretim yapan ki iler oldu u görölmektedir. Kırsal alanda bu hizmetlerden faydalananlar temel olarak üç kategoriye ayrılabilirler: küçük çiftçiler, kendi hesabına küçük i letmeleri olan veya küçük boyutta esnaflık yapan ki iler. Kentsel alanlarda mikro finans hizmetlerinden yararlanan veya yararlanabilecek hedef kitle ise ekonominin kent düzeyinde çe itlenmesi nedeniyle daha fazla sayıdadır ve özellikle u kategorilerden olu maktadır. Dükkân sahipleri, küçük boyutlu i letmelerinde hizmet sunan esnaf ve zanaatkârlar.

Mikro finans ve mikro kredi hizmetlerinin verimli bir ekilde sunulması hedef kitleyi olu turan yoksullarla ilgili tanımlamaların, aynı zamanda yerel, ülkesel ve küresel ölçekte yoksullu un boyutunun bilinmesini gerektirmektedir. Unutulmamalıdır ki, hedef kitlenin durumu, ihtiyaçları, potansiyelleri bilinmedi i zaman ilgili kitlenin ihtiyaçlarına cevap verecek hizmetlerin sunulması mümkün olmamaktadır. Bu çerçevede ilgili bölümde çe itli yoksulluk tanımlamaları, yoksullu un ülkemizdeki ve dünyadaki boyutuna de inilecektir.

1.6.1 Yoksulluk Tanımları

Yoksulluk çok boyutlu bir kavram olması nedeniyle üzerinde anla ılabilen bir tanımı bulunmamaktadır yine de bu kategori içerisine kimlerin girdi inin belirlenmesine yönelik yapılan çalı malarda verilen tanımlamalar u ekildedir:

“Sözlük anlamıyla yoksul yeterli düzeyde parası olmayan veya konforlu bir ekilde ya amak için gerekli konfora sahip olmayan ki idir. Yoksulluk kelimesi ise ya amın gerektirdi i olanaklardan yoksun olma durumunu ifade etmektedir. Ba ka dillerde bu durumu ifade etmek için kullanılan kelimelerde (örn. ngilizce poverty, Arapça fakr) yoksulluk ile ya am için gerekli olan eylerden mahrum olma ba lantısı kurulmaktadır. Bu mahrumiyet ya am için ya da ya amı devam ettirmek için gerekli olan eylerle ilgili olmalıdır.”⁴²

⁴² Aktan, Can Co kun, Vural, stiklal Ya ar; “**Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri**”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-yoksulluk.pdf,s.1-2> (Eri im Tarihi:16.09.2008)

Literatürde tanımlanması yapılan birçok yoksulluk tanımı bulunmaktadır, bunlardan bazılarının bilinmesinin önemli olduğunu düşünülmektedir.

1.6.1.1 Mutlak Yoksulluk

“Mutlak yoksulluk, hane halkı ya da fertlerin biyolojik olarak kendilerini üretebilmeleri için ihtiyaç duydukları asgari gelir ve harcama düzeyidir. Tanımın ya da amacı sürdürülebilirlik için gerekli olan asgari besin bileşenlerini veya kaloriyi esas alması ona mutlaklık niteliği kazandırmaktadır. Ülkelerarası karşılaştırmaların yapılması amacıyla kullanılan bir tanımdır. Bu amaç doğrultusunda ülkelerin içinde buldukları farklı koşulları ve gelir dağılımındaki farklılıkları dikkate almaksızın her ülkeye uygulanabilecek bir global yoksulluk sınırı belirlenmeye çalışılır. Bu sınır temel tüketim gereksinimlerini karşılayacak varsayılan mal demetinin maliyetine denk gelen bir yoksulluk düzeyini tespit eder. Başka bir ifadeyle, seçilen tanıma bağlı olarak, yoksulluk sınırı daha alt düzeyde ya da sürdürmenin mümkün olmadığı bir asgari tüketim seviyesi belirler. Elde edilen bu yoksulluk sınırı ile hesaplanan gerçek hane halkı ya da fert geliri karşılanmaktadır. Yoksulluk sınırı altında gelire sahip olan kişi veya hane halkı yoksul ve yarı yoksul olarak sınıflandırılmaktadır.”⁴³

“Dünya Bankası’nın 1990’daki çalışmasında ise bu tanım kullanılmıştır. Hesaplama bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli minimum kalori miktarı olan 2400 k/cal hesaplamasına dayanılarak (tıbben; normal bir erişkinin yeterli kalori alabilmesi için gerekli kalori 2800-3000, aile üyelerinde çalışanlar için ise 3200-3800 k/cal ihtiyacı esas alınmaktadır) gelirleri ve bu noktadan hareketle günlük geliri 2400 k/cal besini almaya yetmeyen insanlar Dünya Bankası’na “mutlak yoksul” olarak tanımlanmıştır. Yoksulluğun evrenselliği ve satın alma paritelerinin farklılıkları da düşünülerek, ortalama bir hesaplama yöntemi ile mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde 1\$ kabul edilirken, Latin Amerika ve Karayipler için bu sınır 2\$, Türkiye’nin de dâhil edildiği Doğu Avrupa ülkelerinin de

⁴³<http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-yoksulluk.pdf>,s.5(Erişim Tarihi:16.09.2008)

içinde bulundu u grup için 4\$, geli mi sanayi ülkeleri için 14.40\$ olarak belirlenmi tir.”⁴⁴

1.6.1.2 Göreli Yoksulluk

“Mutlak yoksulluk çerçevesinde yapılan tanımların ülkelerin yoksulluk seviyesini belirlemede yeterli olmayacağı dü ünülerek göreli yoksulluk kavramı geli tirilmi tir. Göreli yoksulluk kavramı, insanın bir toplumsal varlık olmasından yola çıkmaktadır. Göreli yoksulluk kavramına göre, yoksulluk sadece kaynaklara erişememe ve yaşamı sürdürme meselesi de ildir. Yoksulluk, ki i ya da hane halkının, içinde ya ad ı toplum tarafından kabul edilen asgari bir yaşam düzeyine sahip olup olmadığı ile ilgili bir konudur. Bu nedenle göreli yoksulluk kavramı farklı grupların sahip oldu u mutlak gelir düzeyinden daha ziyade gelir ve refahın da ılımındaki farklılıklara odaklanır. Ba ka bir ifadeyle, göreli yoksulluk kavramı, yoksul hane halkı veya birey ile o toplumda yaayan ve mevcut ko ullara göre ortalama bir gelire sahip olan hane halkı veya birey arasındaki gelir kaynaklarına sahip olma kabiliyeti arasındaki farkı ifade eder.”⁴⁵

Mutlak yoksulluk ve göreli yoksulluk tanımlarının yanında, ilgili hedef kitlenin belirlenmesinde kullanılan di er bazı yoksulluk tanımlamaları ise gelir yoksullu u, öznel yoksulluk, ultra yoksulluk, kırsal-kentsel yoksulluk, insani yoksulluk, çalı an yoksullar, sosyal olanaklar yoksullu u, tüketim harcamalarına göre yoksulluktur. Çalı manın kapsamı nedeniyle di er yoksulluk tanımlamalarına yer verilmemi tir.

Yoksullu un tanımlanmasından sonra ilgili bölümde mikro finansın hedef kitlesini oluşturan yoksulların dünyadaki ve Türkiye’deki boyutuna değinilecektir.

1.6.2 Dünyada Yoksulluk

Yirmi birinci yüzyılda üretim seviyeleri üst düzeylere çıkmı olmasına rağmen, yoksulluk küresel gündemin ilk sırasında olmaya devam etmektedir. Yoksullu un

⁴⁴ “VIII. Be Yıllık Kalkınma Planı Gelir Da ılımının Yile Tirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, <http://www.dpt.gov.tr/DYS/DokumanAra.aspx?RootRef=0&Ara=yoksulluk,s.123> (Erişim Tarihi:04.11.2008)

⁴⁵ <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-yoksulluk.pdf,s.5> (Erişim Tarihi:16.09.2008)

dünya üzerinde doksanlı yıllar boyunca önemli artışlar göstermesi nedeniyle ulusal ve uluslar arası kuruluşlar tarafından bu alanda yapılan çalışmalar artmış, Birleşmiş Milletler tarafından 1990 yılında yapılan toplantının temel gündem maddesini yoksulluk ortadan kaldırma ve toplantıya katılan liderler tarafından 2015 yılına kadar eritilmesi hedeflenen “Bin Yıl Kalkınma Hedefleri” belirlenmiştir. Yoksullukla mücadele alanında ulaşılmaması hedeflenen ilkeler şunlardır⁴⁶:

- Aşırı yoksulluk ve açlık sınırının altında yaşayan kişi sayısının yarıya indirilmesi,
- Dünyada herkesin ilkokulu bitirmesi,
- Cinsiyet eşitliğinin sağlanması,
- Çocuk ölümlerinin üçte iki oranında azaltılması,
- Gebelik ve doğum esnasındaki anne ölüm oranlarının dörtte üç oranında azaltılması,
- HIV/AIDS, sıtma ve tüberküloz gibi hastalıkların yayılmasının önlenmesi,
- Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması,
- Geniş kapsamlı bir kalkınma için küresel ortaklığın geliştirilmesi.

Yukarıda belirlenen hedeflere ne oranda ulaşıldığını belirlemek için Dünya Bankası tarafından her yıl “Global Monitoring Report” adı verilen bir rapor yayınlanmaktadır. Aşağıda yer alan rakamsal ifadeler “Global Monitoring Report 2007” isimli çalışmadan alınmıştır.⁴⁷

Aşırı yoksulluk- gelimekte olan ülkelerde nüfusun 1 dolardan az gelire ya da daha düşük gelirde olan kısmı- 1990’lı yıllarda yüzde 29’lardan 2004 yılında yüzde 18’lere inmiştir. Doğu Asya ve Pasifik bölgesi en çarpıcı gelişmeyi gösterirken, Güney Asya’nın daha alması gereken yol olmasına rağmen gelişme gösterdiği görülmüştür, Sahra altı Afrika bölgesinin ise yoksulluk zincirini kıramadığı görülmüştür. Aynı dönem içerisinde gelimekte olan ülkelerde yaşayan insan sayısı yüzde 20 artışla 5 milyara ulaşmıştır ve bu kişilerin yaklaşık bir milyarı aşırı yoksulluk içerisinde yaşamaktadır.2015

⁴⁶ **Dokuzuncu Kalkınma Planı Özel İhtisas RAPORU**, ekutup.dpt.gov.tr/gelirdag/oik691.pdf, s.61-62 (Erişim Tarihi:12.09.2008)

⁴⁷ **Global Monitoring Report 2007**, <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTGLOBALMONITOR/EXTGLOMONREP2007/0,,menuPK:3413296~pagePK:64218926~piPK:64218953~theSitePK:3413261,00.html>, s.41-42 (Erişim Tarihi:28.09.2008)

tarihi itibariyle yapılan projeksiyonlar çerçevesinde küresel yoksulluğun yüzde 12'lere düşmesi beklenmektedir.

1981 ile 2004 yılları arasında Afrika yoksulluk içinde yaşayan insan sayısı 1,5 milyardan 1 milyara inmiştir. 1981 yılı itibariyle hem Orta Doğu ülkeleri hem de Afrika, Avrupa ve Merkezi Asya bölgelerinde yaşayan insanların büyük bir kısmı Afrika yoksul olmaktan çıkmıştır. Yine de bu dönemde küresel yoksul sayısı olan yaklaşık 1,5 milyarın yarısı Doğu Asya'da yaşamakta idi, bu da 800 milyona yakın bir rakama tekabül etmektedir. Burada dikkati çeken en önemli husus, çeyrek asır gibi bir zaman içerisinde Doğu Asya'da Afrika yoksulluk içinde yaşayan insan sayısının 630 milyon azalması ve küresel yoksulluk toplamı içerisinde 1981 yılında yüzde elli sekiz olan oranın 2004 itibariyle yüzde dokuzlara inmesidir. Aynı zamanda Güney Asya'da yoksulluk 1981 yılında yüzde 52'lerden 2004 yılında yüzde 32'lere inmiştir, bu bölgede yüzdesel olarak büyük bir gelişme gösterilmiş olsa da, rakamsal olarak bakıldığında bu bölgede yaşayanlardan 470 milyon insanın Afrika yoksulluk içerisinde yaşamakta olduğu görülmektedir. Sahra altı Afrika bölgesinde ise çok fazla bir gelişim görülmemiştir, 1981 yılında yüzde 46'lar civarında olan yüzdeler, 1999 yılında da aynı değerlerde kalırken 2004 sonu itibariyle bu oranlar sadece yüzde 41'lere indirilebilmiştir. Rakamsal olarak bu yüzdeye karşılık gelen kişi sayısı ise 300 milyonlar civarında büyük bir rakamdır.

Tablo 1: Bölgesel Yoksulluk Oranları

BÖLGE	YOKSULLUK ORANI (GÜNLÜK 1 DOLAR)				YOKSULLUK ORANI (GÜNLÜK 2 DOLAR)			
	1981	1990	1999	2004	1981	1990	1999	2004
Dünya	40,6	28,7	22,3	18,4	67,1	60,8	54,4	47,7
Doğu Asya Ve Pasifik	57,7	29,8	15,5	9,0	84,8	69,7	49,3	36,6
Avrupa Ve Merkez Asya	3	2	18	4	4,6	4,3	18,6	9,8
Latin Amerika Ve Karayipler	10,8	10,2	9,7	8,6	28,4	26,2	25,3	22,2
Orta Doğu Ve Kuzey Afrika	5,1	2,3	2,1	1,5	29,2	21,7	23,6	19,7
Güney Asya	51,6	43,3	35,8	32,0	89,1	85,7	80,8	77,7
Sahra Altı Afrika	42,3	46,7	45,8	41,1	74,5	77,1	75,8	72,0

Kaynak: Worldbank, World Development Indicators, Aktaran: Gündoğdu Naci

“Yilemelere karşın, küresel ölçekte ülkeler arasındaki ekonomik refahtan alınan pay dengesizliği sürmektedir. Özellikle Sahra altı Afrika'da, Latin Amerika'da ve Karayipler'de en fakir %20'lik kesimin gelirinden aldığı pay %3'ler düzeyindedir. Bu bağlamda, 2004 yılında dünya GSMH'sı 41,3 trilyon dolar, dünya nüfusu ise yaklaşık 6,4 milyardır. Dünya GSMH'sının yaklaşık 25,5 trilyon doları (%61,7); ABD (%28,3), Japonya (%11), Almanya (%6,5), İngiltere (%5), Fransa (%4,7), İtalya (%4) ve Kanada

(%2,2) olmak üzere yedi gelimi ülke tarafından üretilmektedir. Bu yedi ülkenin toplam nüfusu yaklaşık 714 milyon olup dünya nüfusunun yaklaşık %11,2'sini oluşturmaktadırlar. Böylece dünya GSMH'nin 2/3'ü gelimi ekonomilerdeki 714 milyon insana bölünürken kalan 1/3'ü ise dünya nüfusunun yaklaşık 5,7 milyarlık kısmını oluşturur. Gelimekte olan ve az gelişmiş ülkelere bölünmüştür. OECD ülkelerindeki her 10 kişiden 9'u küresel gelir paylaşımında en yüksek %20'de yer alırken, Sahra altı Afrika'da her iki insandan biri en fakir %20 nüfus içindedir. 2005 yılı itibarıyla, dünya ortalama kişi başına gelir 6800 dolar iken, dünyanın %80'ini bu seviyenin altındadır. Gelimekte olan ülkeler için bu ortalama 1900 dolar düzeyindedir. Gelişmiş ülkeler ortalaması 34 bin dolar ile gelimekte olan ülkelerin yaklaşık 18 katıdır. Dünyanın en zengin 500 insanının elde ettiği 100 milyar dolarlık gelir, 416 milyon en fakir insanın gelirine eşittir. Bu paylaşım, hem yoksulluğun artmasına yol açmakta hem de gelimekte olan ülkelerin yoksullukla mücadelede etkin önlemler almalarını olumsuz yönde etkilemektedir".⁴⁸

Naci Gündoğan tarafından yoksulluk üzerine yapılan bir çalışmada yoksulluğun dünya üzerindeki boyutları ile ilgili çok önemli ve çarpıcı tespitler bulunmaktadır.⁴⁹

"Dünyanın yarısı -yaklaşık 3 milyar insan- günlük 2 doların altında bir gelirle yaşıyor."

"Dünyanın en yoksul 48 ülkesinin gayrisafi milli hasılası dünyanın en zengin 3 insanının servetlerinin toplamından daha az."

"Yaklaşık 1 milyar insan 21. yüzyıla bir kitabı okuyamadan ya da ismini bile yazmadan girdi."

"Dünyada her yıl silahlara harcanan paranın yüzde 1'in den daha azı ile bütün çocuklar okula gidebilirlerdi."

"Dünyanın en zengin ülkesi, endüstriyelmiş ülkeler içinde zengin-yoksul arasındaki farkın en büyük olduğu ülke."

"Gelişmiş ülkelerdeki nüfusun yüzde 20'si dünyadaki malların yüzde 86'sını tüketiyor."

"Bir kaç yüz milyarların serveti dünyanın en yoksul 2,5 milyar insanınkine eşittir."

"UNICEF verilerine göre, dünyada yoksulluk yüzünden her gün 30 bin çocuk hayatını kaybediyor"

"Dünyadaki 2,2 milyar çocuğun 1 milyarı yoksul."

"Dünyada temel eğitim hakkından yoksun olan çocuk sayısı 121 milyon."

"Gelişte olan ülkelerde yaşıyan 1,1 milyon insan yeterli suya, 2,6 milyon insan da temel sağlık hizmetlerine ulaşamıyor."

"Dünya nüfusunun yalnızca yüzde 12'si suyun yüzde 85'ini kullanıyor ve bu yüzde 12 Üçüncü Dünya Ülkelerinde yaşıyor."

"Sadece ABD'de kozmetik ürünlerine yılda 8 milyar dolar, ABD ve Avrupa'da evde beslenen hayvanlara 17 milyar dolar, Avrupa'da sigaraya 50 milyar dolar

⁴⁸ [www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc,s.5](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc,s.5) (Erişim Tarihi:21.10.2008)

⁴⁹ GÜNDOĞAN Naci;"**Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele**", www.e-aso.org.tr/html/TUR/asomedy/ocak-subat2008/Dosya.pdf,,s.3-4 (Erişim Tarihi:15.06.2008)

ve yine Avrupa'da alkollü içeceklere 105 milyar dolar harcanırken; dünyada ya ayan herkese temel e itim verilebilmesi için gerekli olan para 6 milyar dolar ve temel sa lık ve beslenme içinse sadece 13 milyar dolardır.”

1.6.3 Türkiye’de Yoksulluk

Dünya üzerinde doksanlı yıllar sonrasında yoksulluk üzerine yapılan vurgunun ve çalı maların artmasına paralel olarak ülkemiz de yoksulluk konusuna verilen önem artmı tır. Türkiye Cumhuriyetinde 1960 ve 1980 dönemleri arasında ithal ikameci kalkınma politikası uygulanmı , bu uygulamanın temel bile enlerinden bir tanesini de yurt içinde üretilen malların tüketilmesi ve ülkede ya ayan ve üretimde bulunan insanların satın alma güçlerinin artırılmasına yönelik yüksek düzeylerde belirlenmi ücretler olu turmaktadır. Bu dönemde kar ı kar ıya kalınan gelir da ılımı bozuklu unun ve yoksulluk oranlarının seksenli yıllara göre daha alt düzeylerde kaldı ı görülmektedir.

Seksenli yıllarda ise kalkınma anlayı nda büyük bir dönü üm ya anmı , bu ya anan dönü üm 24 Ocak kararları diye adlandırılan ekonomi politikalarında somutlanmı ve bu tarihten itibaren ihracatın artırılmasına yönelik bir iktisadi politika belirlenmi tir. Bu ekonomi politikasının temel bile enleri mali anlamda sürdürülebilirli i sa lamaya yönelik kemer sıkma politikaları, dı pazarlarda rekabetçi bir pozisyon yakalamaya yönelik ba ta i çilik maliyetleri olmak üzere di er maliyet kalemlerinde tasarrufa gidilmesi olmu tur. Türkiye Cumhuriyetinin tarihsel ekonomik geli imine bakıldı ı zaman istikrarsız bir geli im görülmektedir. Özellikle seksenli yılların son dönemlerinde finansal istikrarın bozulması nedeniyle dı ve iç borçlar çok yüksek seviyelere çıkmı , aynı zamanda enflasyon oranları üç haneli rakamlara ula mı tır. Bu geli meler hem gelir da ılımı üzerinde hem de özellikle orta sınıfın alım gücü üzerinde çok tahrip edici etkiler bırakmı tır. ç ve dı borç oranlarının çok yüksek seviyelere çıkması bu borçların çevrilebilmesi için çok yüksek oranlarda faiz verilmesini zorunlu kılmı ve bu uygulamalar faiz geliri elde eden insanların gelirlerinde muazzam artı lara neden olmu tur. Di er yandan ekonomik disiplinin sa lanamaması nedeniyle olu an yüksek enflasyon oranları ise dü ük ve orta gelirli insanların gelirlerinde büyük erimelere sebebiyet vermi tir.

Yoksullu a neden olan faktörlerin belirlenmesi kadar önem ta ıyan di er bir husus ülkede ya anan yoksullu un ölçülmesi olgusudur. Bir ülkede ya anan yoksulluk olgusu çe itli alt kategoriler halinde sa lıklı bir ekilde ölçülemedi i zaman, te hisin

yanlı olması nedeniyle yoksullukla mücadele politikalarından istenen sonuçlar elde edilemeyecektir. 2001 yılında büyük çaplı bir ekonomik kriz ya amı olan ülkemizde yoksullukla mücadele amacıyla Dünya Bankasının da finansmanı ile Sosyal Riski Azaltma Projesinin uygulanmasına karar verilmiştir. Temel amacı ekonomik krizlerin en a ır ekilde etkilemi oldu u toplumun en dü ük gelire sahip yüzde altılık kesimine yönelik yoksulluk azaltma programları uygulamayı amaçlayan bu projenin bile enlerinden bir tanesi de Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Genel Müdürlü ü, Çocuk Esirgeme Kurumu ve o zamanki adıyla Devlet İstatistik Enstitüsü gibi yoksulluk alanında faaliyette bulunan kurumların kurumsal kapasitelerinin geli tirilmesi olmu ve bu çerçevede 2001 yılından itibaren düzenli olarak yoksulluk çalı maları yapılmaya ba lanmıştır. Bu alanda yapılan en yakın tarihli çalı ma 2007 yılının son dönemlerinde Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanmış olan “2006 Yoksulluk” çalı masıdır ve çalı mamızda Türkiye’de yoksullu un seviyesini belirten rakamlar bu çalı madan alınmıştır.⁵⁰

“Yoksulluk konusu hazırlanan Kalkınma Planlarının da temel gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır. Yedinci ve Sekizinci Be Yıllık Kalkınma Planlarında Türkiye'nin bu konudaki stratejik amacı, gelir da ılımındaki e itsizlikleri kalıcı olarak azaltmak ve mutlak yoksullu u ortadan kaldırmaktır. Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin ortaya konulmasını takiben Türkiye'nin yoksullukla mücadele çabaları hız kazanmıştır. 2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı Vizyonunda da adil gelir payla ımı vurgusu yapılmakta olup, insan odaklı bir geli me yakla ımı benimsenmektedir. Bu çerçevede, be eri geli me ve sosyal dayanı ma ba lı ı altında gelir da ılımının iyile tirilmesi, sosyal içerme ve yoksullukla mücadele stratejilerinin geli tirilmesine yer verilmektedir.”⁵¹

Yapılan ara tırmalar sonucunda sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırına göre Türkiye’de yoksulluk oranı % 17.81’dir

2006 yılında Türkiye’de fertlerin yakla ık % 0.74’ü yani 539 bin ki i sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, % 17.81’i yani 12 930 bin ki i ise gıda ve gıda

⁵⁰ “2007 Yoksulluk Çalı ması Sonuçları”, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=23&tb_adi=Yoksulluk%20Analizleri&ust_id=7 (Eri m Tarihi:21.10.2008)

⁵¹ [www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc,s.6](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc,s.6), (Eri m Tarihi:21.10.2008)

dı ı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında ya amaktadır. Buna kar ın ki i ba ı günlük harcaması, satın alma gücü paritesine göre 1 Doların altında kalan fert bulunmamaktadır.

2006 yılında, 4 ki ilik hanenin aylık açlık sınırı 205 YTL, aylık yoksulluk sınırı ise 549 YTL'dir.

2005 yılında % 0.87 olarak tahmin edilen açlık sınırının altında ya ayan fert oranı 2006 yılında % 0.74'e, yoksul fert oranı da % 20,5'den % 17.81'e dü mü tür.

Kırsal yerle im yerlerinde ya ayanlarda yoksulluk oranı % 31.98 iken, kentsel yerlerde ya ayanların yoksulluk oranı % 9.31'dir.

Yoksullu un temel sebeplerinden bir tanesi hane halkının büyüklü üdür. Yapılan ara tirmalar sonucunda görülmü tür ki hane halkı büyüklü ü arttıkça yoksulluk riski artmaktadır.

2006 yılında hane halkı büyüklü ü 3 veya 4 ki iden olu an hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 8.49 olurken, 7 ve daha fazla olan hanelerde fertlerin yoksulluk oranı % 42.98 olarak hesaplanmı tır.

Hane halkı türüne göre çocuklu çekirdek ailede bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 17.41 olurken, çocuksuz çekirdek ailelerde bu oran % 10.14'e dü mektedir. Ataerkil veya geni ailelerdeki fertler için yoksulluk oranı ise % 20.24 olarak tahmin edilmi tir.

Yoksulluk çalı malarında belki de çalı ma konumuzla en do rudan ili kili olan husus fertlerin çalı ma durumları ile yoksullukları arasındaki ili kidir. Fertlerin çalı ma durumlarına göre yoksulluk riski incelendi i zaman kendi hesabına çalı anlarda yoksulluk oranının yüzde yirmi ikiler gibi çok yüksek oranlarda bulundu u gözükmetedir. E er mikro kredi mekanizmasına aktarılan kaynaklar daha geni bir ekonomik program çerçevesinde kullanılıp, ekonomik anlamda aktif olmayan insanlar ücretli-maa lı i lerde istihdam edilebilmelerinde kullanıldı ı takdirde bu kesimlerde ya anan yoksulluk oranlarının büyük oranlarda ve genel ortalamanın altına çekilebilece i dü ünülmektedir. Mikro kredi sayesinde kendi hesabına çalı anların aldıkları krediler neticesinde ne kadar ortalama gelir elde ettiklerine yönelik bir çalı ma yapılmamı durumdadır ancak bu insanların aldıkları kredilerin dü ük oranları

nedeniyle kısa vadede yüksek gelir getirici faaliyetlerde bulunmaları pek mümkün gözükmemekte ve mikro kredi yaklaşımlıyla ilgili sorular ve cevaplanması gereken sorulara bir yenisini eklediği düşünülmektedir.

2006 yılında ücretli-maaşlı çalışanlarda yoksulluk oranı % 6 iken, yevmiyeli çalışanlarda bu oran % 28.63, iverenlerde % 3.75, kendi hesabına çalışanlarda % 22.06 ve ücretsiz aile içisi olanlarda ise % 31.98 olmuştur.

Tablo 2: Türkiye’de Yoksulluk Oranları (Yüzdeler Halinde)

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)				
	2002	2003	2004	2005	2006
TURKYE					
Gıda yoksulluğu (açlık)	1.35	1.29	1.29	0.87	0.74
Yoksulluk (gıda+gıdadışı)	26.96	28.12	25.60	20.50	17.81
Kişi başı günlük 1 \$'in altı ⁽¹⁾	0.20	0.01	0.02	0.01	0.00
Kişi başı günlük 2.15 \$'in altı ⁽¹⁾	3.04	2.39	2.49	1.55	1.41
Kişi başı günlük 4.3 \$'in altı ⁽¹⁾	30.30	23.75	20.89	16.36	13.33
Harcama esaslı göreceli yoksulluk ⁽²⁾	14.74	15.51	14.18	16.16	14.50
KENT					
Gıda yoksulluğu (açlık)	0.92	0.74	0.62	0.64	0.04
Yoksulluk (gıda+gıdadışı)	21.95	22.30	16.57	12.83	9.31
Kişi başı günlük 1 \$'in altı ⁽¹⁾	0.03	0.01	0.01	0.00	0.00
Kişi başı günlük 2.15 \$'in altı ⁽¹⁾	2.37	1.54	1.23	0.97	0.24
Kişi başı günlük 4.3 \$'in altı ⁽¹⁾	24.62	18.31	13.51	10.05	6.13
Harcama esaslı göreceli yoksulluk ⁽²⁾	11.33	11.26	8.34	9.89	6.97
KIR					
Gıda yoksulluğu (açlık)	2.01	2.15	2.36	1.24	1.91
Yoksulluk (gıda+gıdadışı)	34.48	37.13	39.97	32.95	31.98
Kişi başı günlük 1 \$'in altı ⁽¹⁾	0.46	0.01	0.02	0.04	0.00
Kişi başı günlük 2.15 \$'in altı ⁽¹⁾	4.06	3.71	4.51	2.49	3.36
Kişi başı günlük 4.3 \$'in altı ⁽¹⁾	38.82	32.18	32.62	26.59	25.35
Harcama esaslı göreceli yoksulluk ⁽²⁾	19.86	22.08	23.48	26.35	27.06

En yüksek yoksulluk riskine sahip olan tarım sektöründe çalışanlarda yoksulluk oranı 2005 yılında % 37.24 iken, 2006 yılında % 33.86 olarak tahmin edilmiştir. Sanayi sektöründe çalışanlarda 2006 yılında yoksulluk oranı % 10.12 olarak hesaplanırken, bu oran hizmet sektöründe çalışanlarda % 7.23 olmuştur. 2006 yılında ekonomik olarak aktif olmayan fertlerin yoksulluk oranı % 13,6 iken, i arayan fertlerin yoksulluk oranı % 20.05'tir.

Kalkınma politikalarının temel ayaklarından bir tanesi olan eğitim durumu fertlerin yoksulluk durumları üzerinde doğrudan etkide bulunmakta ve eğitim durumu yükseldikçe insanların yoksul olma riskleri doğrudan oranda azalmaktadır. Bu sonuçlar

aynı zamanda yoksullukla mücadele politikalarında önem verilmesi gereken alanlardan biriyle ilgili de önemli bir ipucu vermektedir.

Okuryazar olmayanlarda yoksulluk oranı % 33.71 olurken, ilkokul mezunlarında bu oran % 14.19, lise ve dengi meslek okulları mezunlarında % 5,2, yüksekokul, fakülte ve üstü mezuniyete sahip fertlerde % 1.01 olmu tur.

Birinci tabloda Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları yüzdeler halinde verilmi ikinci tablo da ise mutlak rakamlar ekinde 2002-2006 yılları arasını kapsayacak ekilde sunulmu tur.

Tablo 3: Türkiye’de Yoksulluk Rakamları

Yöntemler	Yoksul fert sayısı (bin kişi)				
	2002	2003	2004	2005	2006
TURKYE					
Gıda yoksullu u (açlık)	926	894	909	623	539
Yoksulluk (gıda+gıda dı ı)	18 441	19 458	17 991	14 681	12 930
Ki iba ı günlük 1 \$'in altı ⁽¹⁾	136	9	11	10	0
Ki iba ı günlük 2.15 \$'in altı ⁽¹⁾	2 082	1 655	1 752	1 109	1 022
Ki iba ı günlük 4.3 \$'in altı ⁽¹⁾	20 721	16 433	14 681	11 712	9 680
Harcama esaslı görel yoksulluk ⁽²⁾	10 080	10 730	9 967	11 574	10 530
KENT					
Gıda yoksullu u (açlık)	376	311	269	284	18
Yoksulluk (gıda+gıda dı ı)	9 011	9 377	7 146	5 687	4 225
Ki iba ı günlük 1 \$'in altı ⁽¹⁾	10	5	5	0	0
Ki iba ı günlük 2.15 \$'in altı ⁽¹⁾	971	648	529	430	107
Ki iba ı günlük 4.3 \$'in altı ⁽¹⁾	10 106	7 696	5 827	4 454	2 780
Harcama esaslı görel yoksulluk ⁽²⁾	4 651	4 734	3 596	4 381	3 164
KIR					
Gıda yoksullu u (açlık)	550	584	640	339	521
Yoksulluk (gıda+gıda dı ı)	9 429	10 081	10 846	8 994	8 706
Ki iba ı günlük 1 \$'in altı ⁽¹⁾	126	4	5	10	0
Ki iba ı günlük 2.15 \$'in altı ⁽¹⁾	1 111	1 007	1 223	679	915
Ki iba ı günlük 4.3 \$'in altı ⁽¹⁾	10 615	8 737	8 854	7 259	6 900
Harcama esaslı görel yoksulluk ⁽²⁾	5 430	5 996	6 371	7 193	7 366

1.7 M KRO F NANS H ZMET SUNUMUNDA KAR ILA ILAB LECEK PROBLEMLER

Mikro finans uygulamalarında kar ıla ılabilecek problemler hem mikro finans hizmetinden yararlananlar hem de bu hizmeti sunan kurumlar açısından de erlendirilebilir:

Mikro finans uygulamasının yoksullukla mücadele yöntemlerden birisi oldu u belirtilmi ti. Hedef grubun yoksullardan olu ması kimi açılardan avantaj

olu turmakta, kimi açılardan ise içinde büyük bir risk barındırmaktadır. Mikro kredilerden yararlanan yoksul kesimlerin sürekli bir gelire sahip olmamaları, e itim düzeylerinin genelde dü ük seviyelerde olması kendi içerisinde riskler barındırmaktadır. Mikro finans kurumları tarafından yukarıda belirtilen ve bunun dı ndaki birçok risk faktörü nedeniyle uygun denetleme, kontrol, kredilendirme mekanizmalarının kurularak, kredilerin geri dönü lerinin garanti edilmesi, aynı zamanda kullanılan kredilerin verimli alanlarda kullanılması mümkün oldu unca garanti altına alınmalıdır.

Mikro finans hizmetlerinden yararlananlar açısından alınan kredi hem büyük önem ta ınmakta hem de kendi içerisinde büyük tehlikeler barındırmaktadır. Mikro finans hizmetlerinden yararlanan yoksullar tanımlanırken temel karakteristiklerinden birinin düzenli gelire sahip olmamaları olarak belirtilmi ti. Bu nedenle düzenli gelire sahip olmayan yoksullar, edindikleri krediyi kısa dönemde kar getirici ve gelir getirici faaliyetlerde kullanamazlarsa, yeni bir borç sarmalının içerisinde girecekler, mikro finans kurumları nezdinde borcunu ödemeyen mü teri durumuna geldikleri için yeni kredi talebinde bulunamayacaklar, mikro finans sisteminin temel kurulu felsefelerinden biri olan yerel düzeyde veya kentte ya ayan yoksulların tefecilerin ve di er gayri-resmi finansal araçların sömürsünden kurtarılması amacından sapılmı olacak, tekrar bu yoksul insanlar yüksek faiz oranlarında kredi veren ki i veya kurulu ların kuca ına itilmi olacaklardır.

Yukarıda belirtilen unsurlardan daha önemlisi mikro finans sisteminden yararlanacak ki iler dü ünçe kalıplarının de i tirilmesi hususudur. Yoksul insanlar yoksullu un üzerlerinde yarattı ı baskı nedeniyle toplumsal ya amin birçok alanına katılmakta zorluklar ya amakta, ya anılan bu zorlukların ki iler üzerinde baskı ve sinmi lik duygusu yarattı ı bir gerçektir. Bu gerçekler çerçevesinde yoksul insanlar hem kredi kullanımı konusunda çekingenlik ya amakta, hem de finansal hizmet veren kurumların ya kendileriyle ilgilenmeyecekleri ya da yapacakları i lemler nedeniyle yüksek i lem maliyetleriyle kar ıla acaklarını dü ünerek bu kurumlardan olabildi ince uzak durmaktadırlar. Olaya tasarruf alı kanlı ı kazanılması ya da var olan tasarrufların nerelerde de erlendirildi i açısından baktı ımızda yoksul insanların sınırlı

birikimlerini ya yastık altlarında sakladıkları ya da küçük veya büyükbaş hayvan alımı gibi alanlarda de erlendirdikleri görülmektedir. Bu iki yönlü bir sıkıntı yaratmaktadır. Bir yönden bu sınırlı birikimler yukarıda belirtildi i gibi hemen nakde çevrilemeyecek alanlara yatırılabilmekte, bu ise beklenmeyen bir durumla kar ıla ıldı nda insanları çok zor durumda bırakmaktadır. Di er yönden ise bu sınırlı birikimlerin her ne kadar bireysel bazda küçük mebla lar olsa da, bir araya geldi inde çarpan etkisi yaratarak ulusal ekonomilerde ihtiyaç duyulan sermayenin olu umuna katılması engellenmi olmaktadır.

Her ne kadar mikro finans hizmeti veren kurumların, krediyi alan mü teriler üzerinde verilen kredileri hangi alanda kullanacaklarına yönelik bir yönlendirmesi olamasa da, kredi taksit geri ödemelerinin çok kısa bir zaman aralı nda ba laması, verilen kredinin geri dönü ünü çok kısa sürede vermesini gerektirecek projelerde kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. yi bir alt yapıya sahip, aynı zamanda bünyesinde nitelikli personel barındıran mikro finans kurulu ları yerel düzeyde yapılan faaliyetlerle ilgili geni bilgiye sahip bulunmaktadır, bu nedenle yoksul kesimlerin ihtiyacı olan teknik bilgi ve e itimler verilebilir, verilen kaynakların hangi sektörlerde kullanılaca ına yönelik mevcut yapılmı pazar ara tırmaları çerçevesinde çe itli tavsiyelerde bulunulabilir. Bu ekilde bir destek sa lanması kazan-kazan diye tarif edilen her iki tarafın da kazançlı çıktığı bir durum olu turabilir. Mikro finans hizmetlerinden yararlanan mü teri açısından yatırımlarını daha verimli alanlarda yapma imkânı do arken, bu hizmeti sunan kurumlar açısından da hem mevcut kullanılan kredi hem de gelecekte daha yüksek oranlarda verilecek kredilerin geri dönü ü kuvvetlendirilmi olur.

K NC BÖLÜM

DÜNYA GENEL NDE M KRO KRED UYGULAMALARI ⁵²

Mikro finans sistemi içerisinde önemli yeri olan Microcredit Summit Campaign adlı birli in temelleri 2-4 ubat 1997 tarihleri arasında 137 ülkeden 2900'ün üzerinde katılımcıyla Washington'da gerçekleştirilen Mikro kredi Zirvesi (Microcredit Summit)'nde atılmıştır. Zirvede 2005 yılına kadar dünyadaki en yoksul 100 milyon aileye ve özellikle de bu ailelerin kadın üyelerine ulaşmayı amaçlayan 9 yıllık bir süre için bu kampanyanın oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda en başarılı mikro kredi uygulamalarının paylaşımı ve daha başarılı uygulamaların geliştirilmesi amacıyla çeşitli mikro kredi uygulayıcıları, eğitim kurumları, donör ajansları, uluslararası finansal kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri bir araya getirilmiştir. Zirvede ayrıca dünyadaki 100 Milyon en yoksul aileye ulaşması için 21,6 milyar dolara ihtiyaç olduğu ve bu miktarın sadece 2 milyar dolarının kredi kullananların tasarruflarıyla karşılanabileceği hesaplanmıştır.⁵³ 2006 yılında Kanada'nın Halifax Bölgesinde toplanan mikro kredi zirvesinde 2015 yılında erişilmesi istenen iki yeni hedef belirlenmiştir:⁵⁴

1) Kendi işini kurmaya yönelik ve diğer finansal hizmetler için büyük bir kısmını kadınların oluşturduğu dünyanın en yoksullar grubunda yer alan 175 milyon aileye ulaşmak.

2) 100 milyon ailenin günlük bir dolar gelir sınırının üzerine çıkarılması.

31 Aralık 2006 itibarıyla araştırmaya sonuçlarını göndermiş olan 3,316 mikro finans kuruluşunun 133.030.913 mü teriye ulaştıkları belirlenmiştir. Bu toplam içerisinde yer alan 92.922.574 kişinin programlara dâhil olduklarında yoksulluk sınırının altında yer aldıkları belirlenmiştir. Aynı zamanda bu programlar çerçevesinde belirtilen yoksulluk sınırı altında yaşayanların yüzde 90,1'inin Asya kıtasında bulunduğu belirlenmiştir. Bu kıtada bu kadar geniş bir kesime hizmet sunulmasının

⁵² Dolun, Leyla; **Genel Araştırmalar- Mikro Finansman**, www.tkb.com.tr/esa/GA/2005-GA/GA-05-02-05_Mikro_Finansman.pdf, s.16-24 (Erişim Tarihi: 22.10.2008)

⁵³ www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc, s.19-20 (Erişim Tarihi: 21.10.2008)

⁵⁴ Harris, Sam Daley; "State of Microcredit Summit Campaign Report 2007", <http://www.microcreditsummit.org/pubs/reports/socr/2007.html,s.5>, (Erişim Tarihi: 25.10.2008)

nedenleri arasında bilindi i gibi mikro kredi hizmetlerinin Banglade 'te uygulanmaya ba lanmı olmas ı gelmektedir ancak en önemli sebep bu bölgede bulunan yoksulların dünyada bir dolar altında ya ayan nüfusun yüzde 63,5'ini olu turmasıdır⁵⁵ .

Tablo 4: 1997- 2006 Arası Geli me

Tarih	Raporlama Yapan Program Sayısı	Ula ılan Toplam Mü teri Sayısı	Rapor edilen en yoksul mü teri sayısı
12.31.97	618	13.478.797	7.600.000
12.31.98	925	20.938.899	12.221.918
12.31.99	1,065	23.555.689	13.779.872
12.31.00	1,567	30.681.107	19.327.451
12.31.01	2,186	54.932.235	26.878.332
12.31.02	2,572	67.606.080	41.594.778
12.31.03	2,931	80.868.343	54.785.433
12.31.04	3,164	92.270.289	66.614.871
12.31.05	3,133	113.261.390	81.949.036
12.31.06	3,316	133.030.913	92.922.574

Kaynak: State of Microcredit Summit Campaign Report 2007

2006 yılında eri ilen 92,9 milyon yoksul mü teriden 80,3 milyona 100 binden fazla insana hizmet sundu unu rapor eden 67 kurulu tarafından gerçekleştirildi i belirlenmi tir. A a ıdaki tabloda bu raporda bilgileri yer alan 3,316 mikro finans kurulu u ile ilgili sayısal ifadeler yer almaktadır.

Tablo 5: Büyüklüklerine Göre Mikro Finans Kurulu ları

Kurum Boyutu	Kurum sayısı	Yoksulluk sınırının altında yer alanlar	Toplam yoksulların yüzdesi
1 milyon veya daha fazla	7	21.064.653	22.7
100,000–999,999	54	15.753.872	17.0
10,000–99,999	313	8.429.435	9.1
2,500–9,999	572	2.762.997	3.0
2,500'den daha az	2,364	1.400.896	1.5
birlikleri	6	43.510.721	46.8

Kaynak: State of Microcredit Summit Campaign Report 2007

2006 yılı sonu itibariyle mikro finans hizmetlerinden yararlanmı olan yoksulluk sınırı altında bulunan 92,9 milyon mü terinin yüzde 85,2'sini yani 79,1 milyonunu bayanlar olu turmaktadır. 1999 tarihi itibariyle bu hizmetlerden yararlanan kadın sayısı 10,3 milyon iken, yukarıda belirtildi i gibi 79,1 milyona ula mı tır. Bu rakamlar 1999 tarihleri ile 2006 yılları arasında yüzde 668'lik bir artı oldu unu göstermektedir.

⁵⁵ <http://www.microcreditsummit.org/pubs/reports/socr/2007.html,s.22> (Eri im Tarihi:25.10.2008)

Ara tırmaya raporlama yapmı olan 3,316 mikro finansman kurumlarından 970 tanesi Sahra altı Afrika’da, 1,677 tanesi Asya ve Pasifik Bölgesinde, 579 tanesi Latin Amerika ve Karayipler Bölgesinde yer almaktadır.

Tablo 6: Yıllara Göre Finans Hizmetlerinden Yararlanan Sayıları

Bölge	Raporlama yapan program sayısı	2005 toplam mü teri sayısı	2006 toplam mü teri sayısı	2005 en yoksul mü teri sayısı	2006 en yoksul mü teri sayısı	2005 en yoksul kadın mü teri sayısı	2006 en yoksul kadın mü teri sayısı
Sahra altı Afrika	970	7.429.730	8.411.416	5.380.680	6.182.812	3.422.825	4.036.017
Asya ve Pasifik	1,677	96.689.252	112.714.909	74.330.516	83.755.659	63.934.812	72.934.477
Latin Amerika ve Karayipler	579	4.409.093	6.755.569	1.760.405	1.978.145	1.258.668	1.384.338
Orta Do u ve Kuzey Afrika	30	1.287.318	1.722.274	387,951	755,682	321,004	621,111
Geli mekte Olan ülke toplamı	3,256	109.815.393	129.604.168	81.859.552	92.672.298	68.937.309	78.975.943
Kuzey Amerika ve Batı Avrupa	39	55,707	54,466	13,318	25,265	7,862	11,765
Do u Avrupa ve Merkez Asya	21	3.390.290	3.372.280	76,166	225,011	47,856	142,873
Geli mi Ülke Toplamı	60	3.445.997	3.426.746	89,484	250,276	55,718	154,638
Global Toplam	3,316	113.261.390	133.030.913	81.949.036	92.922.574	68.993.027	79.130.581

Kaynak: State of Microcredit Summit Campaign Report 2007

Mikro kredi ve mikro finansman sisteminin dünya uygulamalarını görmeden önce, Banglade ’te uygulanan mikro kredi sisteminin kurucusu Muhammed Yunus’un bir programın mikro kredi olarak adlandırılması için sahip olmasını gerekti ini dü ündü ü iki temel prensibin bilinmesi önem ta ırmaktadır: Bunlar:⁵⁶

- Kredinin dönü oranı yüzde yüze yakın de ilse uygulama mikro kredi de ildir. Çünkü mikro kredinin ba arısı kusursuz kredi tahsilât oranlarından kaynaklanmaktadır.

⁵⁶ Dö eyen,Adil; “Yoksullukla Mücadele programlarından Mikrokredi ve Türkiye Diyarbakır Örne i Ba arı De erlendirmesi”, stanbul Teknik Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü,Haziran 2000, s.50

- Mikro krediden amaç, krediden yararlanacak olanları do ru hedeflemektir. Özellikle hedef halkın en yoksul yüzde yirmi be i olmalı ve ayrıca yoksul kadınlar üzerine yo unla ılmalıdır.

2.1 ASYA

Asya ülkelerinde uygulanan mikro finans hizmetlerinin genel özellikleri u ekilde özetlenebilir:⁵⁷

- Mikro finans uygulamaları Asya genelinde dünya geneliyle kar ıla tırıldı ında en geni uygulama alanını bulmaktadır.
- Bu bölgede nüfusun daha yo un olarak bulundu u alanlarda daha geni kapsamlı hizmet sunulmaktadır.
- Bazı kurumlar dı ında, a ırlıklı olarak verilen krediler bir i letme kurulmasına yönelik verilen kredilerden olu maktadır.
- Asya kıtasında bulunan iki dev ülke olan Çin ve Hindistan'da nüfuslarına orantılı olarak çok dü ük düzeylerde hizmet sunan mikro finans kurumu bulunmaktadır, bunun temel sebeplerinden bir tanesi finansal sektöre geçmi dönemlerden bugüne kadar yapılmı olan hükümet müdahalesidir.
- Banglade ve Endonezya mikro finans hizmetlerin sunumunda öne çıkan ülkeler arasında yer almaktadırlar. Fakat bu iki ülkede iki farklı çıkı noktasından hizmet sunumu gerçekleştirilmektedir.
- Banglade 'te hizmet alan yakla ık 24,6 milyon mikro finans mü terileri genel olarak büyük çaplı sivil toplum örgütleri ve sosyal misyonu ön plana çıkaran di er geleneksel finansal kurumlardan kredi ve di er finansal hizmetleri almaktadırlar.
- Endonezya mikro finans sektörünün en öncü kurulu u BRI'dir ve aynı zamanda dünya tarihinde olu turulmu olan en büyük mikro finans organizasyonudur. BRI isimli kurum yakın zaman içerisinde bir kısmı özelle tirilmi olan bir devlet bankasının ticari kar amacıyla kurulmu olan ba lı kurulu udur.

⁵⁷ http://www.microfinancegateway.org/files/30667_file_Book_AccessforAll.pdf,s.22(Eri im Tarihi:14.07.2008)

Tarihsel gelişim içinde 1970'lerin sonu 1980'lerin başlarında Bangladeş'te Grameen Bank uygulaması mikro finansmanın başlangıç noktalarından biri sayılır. 1976 yılında Chittagong Üniversitesindeki öğrencilerinin desteğiyle ilk önce fakirlere hizmete yönelik bir deneysel kredi programı oluşturulmuştur. Bu programda köylere gidilerek, orada finanse edilebilecek kişiler seçilmekte ve belirli sınıflar oluşturularak bu gruptan ikisine kredi verilmekteydi. İlk ikisi ödeme yapınca kredi açılmaktadır. Böylece bir yerde ödemenin teminatı diğer grup üyelerinin baskısı olmaktadır. Bu uygulama hızla yüzlerce köyeye yayılmış ve finansman da kırsal kesimde var olan devlet bankaları aracılığıyla da yapılmıştır. Ancak pilot uygulamanın bitiminde bankacılar, projenin başarısına rağmen, çok riskli ve maliyetli olması gerekçesiyle desteklerini kaldırmışlardır. Sonunda hibede bulunan yardımseverlerin desteğiyle 1983'te Grameen Bank kurulmuş ve hâlihazırda iki milyondan fazla kişiye hizmet verir hale gelmiştir.

“Geleneksel bankaların kredi verme prosedürlerinin yoksulları otomatik olarak dışladığını farkında olan Yunus, Grameen Bankası'nın çalışma sistemini yoksulların özel ihtiyaçlarına göre düzenledi. Kredi almak isteyen yoksul kadınlara, herhangi bir fiziksel teminat istenmeden, küçük miktarlarda kredi verilecek, geri ödemeler de her hafta küçük taksitler halinde yapılacaktı. Böylece birikimi olmayan yoksul kadınların borç yükünü taşıyamamaları hedefleniyordu. Ayrıca kredi başvuruları basitleştirilmiş, hatta evden çıkmaya çekinen kadınlar sorun yaşamaz diye bankacılık hizmetleri müşterilerin evinde verilmeye başlanmıştır.”⁵⁸

Mikro finansman kuruluşlarına diğer bir örnek de Endonezya'da kurulu bulunan Bank Rakyat Indonesia (BRI) Bankasıdır. Bu banka kamu bankası olup, daha çok kırsal kesime hizmet vermektedir. Hâlihazırda yirmi iki milyon mikro müşterisi vardır. 1980'lerin ortalarında hükümet destekli kırsal kredi programının başarılı bir şekilde mikro bankalara dönüştürülmesi sonucu oluşturulmuştur.

Tayland'daki Thailand's Bank of Agriculture and Agricultural Cooperatives yaklaşık 1 milyon mikro kredi müşterisi ile 3,6 milyon mikro tasarruf sahibine hizmet vermektedir. Bu banka bir kamu bankası olup, tarımsal kesimde yaşayan çok fakir üreticilere mikro kredi sağlamak ve tasarruflarını değerlendirilmektedir.

⁵⁸ Adaman, a.g.e., s.28.

Asya kıtasında geli me gösteren di er mikro finansman hizmeti veren kurulu lar, Banglade 'te bulunan Association for Social Advancement, Vietnam'daki People Credit Funds, Kamboçya'daki Association of Cambodia Local Economic Development Agencies Hindistan'daki Self-Employed Women's Association Bank Of India ve Malaysiya Amanah Ikhtiar olarak sayılabilir.

2.2 LAT N AMER KA

Latin Amerika ÷lkelerinde uygulanan mikro finans hizmetlerinin genel özellikleri u ekilde özetlenebilir⁵⁹:

- Bütün kıtalar arasında Latin Amerika mikro finans alanında ticari anlamda sürdürülebilir mikro finans hizmetleri sunumunda en köklü geçmi e sahip kıtalardan birisidir.
- Bölgede hizmet sunan mikro finans kurumlarının büyük bir kısmını düzenlenen mikro finans kurumları olu turmaktadır.
- Mikro finans hizmeti sunan kurumlar arasında özellikle kentsel alanlarda rekabet üst düzeydedir. Bazı ÷lkelerde a ırı rekabet nedeniyle faiz oranları hissedilir derecede dü ÷k düzeylere inmi tir, mesela Bolivya'da 1990'lı yıllarda yüzde ellilerde seyreden faiz oranları ya anan a ırı rekabet nedeniyle 2004 yılında yüzde yirmi birler düzeyine inmi tir.

Latin Amerika'da bulunan Accion Internacional kâr amacı gütmeyen bir kalkınma ajansıdır. 1961 yılında idealist bir hukuk ö rencisi tarafından Venezuela'da ba latılan gönüllü bir yardım kurulu u daha sonra Brezilya, Kolombiya ve Peru'da ubeler açmı ve ilk önceleri sivil toplum örgütü olarak daha çok fakir halkın ihtiyaçlarını giderecek hizmetlerde bulunmaya ba lamı lardır. Ancak yıllar içinde ana sorunun i sizlik oldu u ve küçük i letmecilerin kredi bulmakta zorlandıklarının farkına varınca, 1973 yılında Brezilya'da ilk mikro kredi uygulamasını ba latmı tır. Daha sonraki on yıl içinde 14 Latin Amerika ÷lkesinde de mikro kredi programları ba latmı tır. Bu programların ba arılı olması ve maliyetini kar ılması üzerine yeni bir kredi garanti fonu olu turarak yerel bankacılık sektörü ile temasa geçilmi böylece daha çok mikro giri imciye ula ılmı tır. 1989-1995 yılları arasında ACC ON'nun Latin

⁵⁹ http://www.microfinancegateway.org/files/30667_file_Book_AccessforAll.pdf,s.23(Eri im Tarihi:14.07.2008)

Amerika ülkeleri a ı 20 misli geni lemi ancak yine de ihtiyaç sahiplerinin ancak % 2'sine ulaşabiliyor. Bu durumda Bolivya'da BancoSol'un kuruluşuna yardım edilerek sadece mikro kredi veren bir ticari banka 1992'de kurulmuştur. 1991 yılında ABD'deki işsizlik ve gelir dağılımı sorunu ile ilgilenilmeye başlanarak Amerika'da da ACCION mikro kredi programı başlatılmıştır. Ekim 2000'de ise Afrika ülkelerindeki mikro kredi kuruluşları ile temas geçmiştir ve Angola, Benin, Mozambik, Nijerya, Tanzania, Uganda ve Zimbave'deki kuruluşlara teknik yardım sağlanmaya başlanmıştır. Son beş yıl içinde fakir girişimcilere toplam 5 milyar USD tutarında kredi hizmeti sağlanmıştır. İlk dönemlerde kredi tutarları 100-200 USD arasında olup, geri dönüşleri %98'in üzerinde gerçekleşmiştir. 1987 yılından beri kredi müşteri sayısı 13.000'den 285.000'e çıkmıştır. Latin Amerika ve Kuzey Amerika'da bulunan 26 başlı kuruluşu ile her yıl yaklaşık 300 milyon USD kredi dağıtmaktadır. ACCION International kurumuna başlı olarak çalışan kuruluşlar ülkeler itibarıyla aşağıda yer almaktadır.

Bolivya- BancoSol, Brezilya- Credit Amigo, Real Microcredito, Kolombiya- Cooperative Emprender, F NAMER CA, Fundacion Mario Santo Domingo, Ekvator- Banco Solidario, CRED FE, Fundacion Ecuatoriana de Desarrollo, El Salvador- Apoyo Integral, Guatemala- Genesis Empresarial, Honduras-FINSOL, Meksika- ADMIC, Financiera Compartamos, Nikaragua-FAMA, Paraguay- El Comercio Financiera, Fundacion Paraguaya, Peru-Mibanco, Venezuela –BankGente).

Karayipler- (Haiti- SogeSol)

Kuzey Amerika-(ABD.-ACCION USA Network)

Afrika-(Benin-PADME, Mozambik-Tchuma, Tanzania-Akiba Commercial Bank, Uganda- Uganda Microfinance Union, Zimbabve-Microking Finance)

Bu kuruluşların dışında mikro finansman konusunda başarı gösteren kuruluşlara örnek olarak The Association for the Development of Micro-Enterprises of the Dominican Republic ve Accion Comunitaria del Peru sayılabilir.

2.3 AFRİKA

Afrika ülkelerinde uygulanan mikro finans hizmetlerinin genel özellikleri şu

ekilde özetlenebilir⁶⁰:

- Afrika kıtasında hizmet sunan mikro finans kuruluşları diğer alanlarda görülen geri kalmılık düzeyi gibi alt düzeylerde hizmet sunmakta ve diğer bölgelerle karşılaştırıldığında daha yüksek işlem maliyetlerine katlanmak zorundadırlar. Bütün Afrika kıtasında nüfusun çok küçük bir bölümünün banka hesabı bulunmaktadır. Afrika kıtasının en gelişmiş ülkelerinden biri olan Güney Afrika'da bile nüfusun yüzde elliye yakın bir oranının bankalarda hesabı bulunmamaktadır. Kenya ve Nijerya'da kendi adınca çalışan kişilerin yarısının banka hesabı bulunmazken, toplam nüfus içerisinde banka hesabı bulunanların oranı sırasıyla yüzde on ve yüzde on bir gibi çok düşük düzeydedir.
- Fransızca konuşulan Afrika ülkelerinde yüz binlerce kişiye hizmet sunan kooperatif tipi örgütlenmiş mikro finans kuruluşları vardır.
- İngilizce ve Portekizce konuşulan Afrika ülkelerinde de kooperatif tipi örgütlenmiş mikro finans kurumları bulunmasına rağmen ayrı olarak bu hizmetler sivil toplum örgütleri tarafından oluşturulmuş mikro finans kurumları tarafından sunulmaktadır.

Afrika kıtasında mikro finansman konusu daha gelişme safhasındadır. Dünya Bankasının yaptığı bir çalışması sonucunda, PR DE, Credit Rural and Credit Mutuel de Guinee, Credit Mutuel de Senegal ve Village Banks Nganda of Senegal, Reseau des Caisses Populaires ve Sahel Action Project de Promotion du Petit Credit Rural of Burkina Faso ve Caisses Villageoises de pays Dogon ve Kafo Jiginew of Mali adlı dokuz mikro finansman programının başarı yolunda olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışması raporuna göre, adı geçen tüm programlar müşterilerine en yakın yörede kurulmuşlar, basit borç verme teknikleri kullanmışlar, kültürel yapıya uygun olarak hem borç veren hem de borç alan açısından pahalı olmayacak şekilde ve yüksek geri dönüş sağlayacak etkin teknikler kullanarak çalışmışlar, çözümleri tasarrufları içermişler ve her ne kadar tüm maliyeti karşılamasa da kredilerini ticari borç oranlarından daha yüksek bir orandan fiyatlandırmışlardır.

⁶⁰ http://www.microfinancegateway.org/files/30667_file_Book_AccessforAll.pdf,s.24(Erişim Tarihi:14.07.2008)

Di er kıtalarda oldu u gibi Afrika'da da mikro finansman kurulu larının bir araya gelerek olu turdu u a lar bulunmaktadır. Bunlardan biri Africa Microfinance Network (AFMIN) a ıdır. AFMIN hâlihazırda Afrika kıtasında bulunan 18 ÷lke den 300'ün üzerinde mikro finansman kurulu unun bir araya geldi i uluslararası gayri resmi bir organizasyondur. Kurulu u 1996 yılında 15 Afrika ÷lkesinin mikro finansman liderleri, WWB (Women's World Banking) ve UNDP (United Nations Development Programme) Mali'de bir araya gelerek bir bölgesel a olu turma fikri ile ba lamı tır. Kasım 2000 tarihinde AFMIN Genel Kurul toplanarak kurulmu tur. Üye olan ÷lkeler ve ulusal a ları a ıdadır.

Benin- Consortium Alafia, Burkina Faso- Association Professionnelle des Institutions de la Microfinance, Kongo- Regroupement des Institutions de Financement Decentralise, Etopya- Association of Ethiopian MFIs, Gambiya- Gambia Microfinance Network, Gana Ghana Mikro Finance Institutions Network, Gine- Reseau Guineen des Practiciens de Microfianance, Fildi i Sahili – Association Interprofessionnelle des Systemes Financiers, Kenya- Association of Microfinance Institutions, Madagaskar- Association Professionnelle des Institutions Financieres Mutualistes des Madagaskar, Malavi- Malawi Microfinance Network, Mali- Association Professionnelle des Institutions de la Microfinance, Nijer- Association Professionnelle des Institutions de la Microfinance, Nijerya- Community Development and Microfinance Roundtable, Güney Afrika - Microenterprise Alliance, Togo- Association Profesiennele des Institutions de la Micro Finance du Togo, Uganda- Association of Microfinance Institutions of Uganda, Zimbabwe- Zimbabwe Association of Micro Finance Institutions.

Bu organizasyon üyelerine e itim, teknik bilgi, mü avirlik hizmetleri, veri tabanı olu turma, en iyi uygulamalar hakkında bilgi verme, üyeler arasındaki ili kileri düzenleme hizmetlerinin yanında fon sa lamaya da çalı maktadır. Hâlihazırda fonlarının ana kaynakları Women's World Banking ile Almanya'da Kurulu sürdürülebilir kalkınma için uluslararası yardım kurulu u olan ve Alman Kalkınma Bakanlı na ba lı olarak çalı an GTZ tarafından sa lanmaktadır.

2.4 ORTA VE DO U AVRUPA VE BA IMSIZ DEVLETLER TOPLULU U

Orta ve Do u Avrupa ve Ba ımsız Devletler Toplulu u ÷lkelerinde uygulanan

mikro finans hizmetlerinin genel özellikleri u ekilde özetlenebilir⁶¹:

- Do u Asya ve Ba ımsız Devletler Toplulu u'nda verilen mikro finans hizmetleri yakın bir geçmi e sahiptir ve bu hizmetler a ırlıklı olarak sivil toplum örgütleri ve kredi hizmetleri üzerinde uzmanla mı kurumlar tarafından verilmektedir. (ancak bazı ülkelerde ProCredit Bankaları adı verilen krediden ba ka tasarruf, sigorta gibi çe itli hizmetler sunan kurumlar bulunmaktadır.)
- Bu bölgede gerçekte en mikro finans uygulamaları dünya üzerindeki uygulanan mikro finans programlarından farklılık ta ımaktadır. Örne in, yüksek gelir ve e itim düzeyleri, bu bölgede verilen yüksek kredilerin temel nedenidir. Bu bölgede görülen di er bir olumlu geli me de, mikro finans hizmeti veren kurulu ların dünya üzerinde bu hizmeti veren kurumlara nazaran daha erken bir zaman aralı nda finansal sürdürülebilirli e eri mi olmalarıdır.

Sarah Forster, Seth Greene ve Justyna Pytkoska tarafından Orta ve Do u Avrupa ve yeni Ba ımsız devletler toplulu unda mikro finansmanın durumunu ara tıran raporda özetle u sonuçlar elde edilmi tir.

Raporda bölgedeki (Balkanlar, Kafkasya, Orta ve Do u Avrupa, Orta Asya, Rusya, Ukrayna, Birle ik Devletler Toplulu u), toplam 417 milyon nüfusu olan 28 ülkeden yirmi be inde yer alan 5.892 kredi birli i, 136 Sivil Toplum örgütü eklindeki mikro finansman kurulu u, 33 ticari banka ve 11 mikro finansman bankası incelenmi tir. Bölgedeki ülkeler arasında mikro finansman faaliyetlerinin seviyelerinde ciddi farklılıklar oldu u tespit edilmi tir. Orta ve Do u Avrupa ülkelerinde mevcut kredi birlikleri nedeniyle en yüksek seviyede oldu u, Balkanlarda mikro finansman bankaları ve sivil toplum örgütlerinin daha etkili oldukları, özellikle Türkmənistan, Özbekistan ve Rusya, Ukrayna ve Belarus Cumhuriyeti bölgesinde mikro finansman faaliyetlerinin çok dü ük seviyelerde kaldı ı gözlenmi tir.

Bölgedeki kredi birliklerinin, bölgedeki toplam mikro kredi alıcısının% 85'i olan 1,5 milyon ki iye ve mikro tasarruf sahibinin %95'i olan 2,2 milyon ki iye hizmet

⁶¹ http://www.microfinancegateway.org/files/30667_file_Book_AccessforAll.pdf,s.26(Eri im Tarihi:14.07.2008)

götürdü ü gözlenmi tir.

kinici olarak Sivil toplum örgütü ekindeki mikro finansman kurulu larının bölgedeki 200.000 ki iye yardımcı oldu u görülmü tür. Bunlardan en belli ba lı olanları Kırgızistan'daki FINCA (2002 tarihi itibarıyla 20.000 ki i), Gürcistan'daki Constanta Foundation (16.000 ki i), Polonya'daki Funtsz Mikro (10.000 ki i) olarak sayılabilir.

Üçüncü olarak küçük ölçekli i letmelerin finansmanı için hizmet veren ticari bankaların 2001 yılı sonu itibarıyla bölgedeki sadece 24.000 ki iye ula abildikleri ve bunun bölge toplamının sadece %1 oldu u belirtilmektedir. Bu tip bankalara en iyi örnek Rusya'daki Sberbank'tır

Bölgedeki 10 mikro finansman bankası 2001 yılı itibarıyla toplam 42.000 kredi alıcısına ve 96.000 tasarruf sahibine hizmet vermektedir. Bunlardan en büyü ü 30.000 kredi alıcısına hizmet veren Gürcistan'daki Mikro finansman bankasıdır.

Burada bir parantez açılmasının gerekli oldu u dü ünülmektedir. Yukarıdaki uygulama örneklerinde görüldü ü gibi mikro kredi ve mikro finansman sisteminin a rlıklı olarak az geli mi ve geli mekte olan ülkelerde uygulandı ı görülmektedir. Ancak az sayıda da olsa geli mi Avrupa ülkelerinde de mikro kredi sistemi uygulanmı ve ba arılı olmu tur. Bu bölümde ba arılı olmu uygulama örneklerinden Norveç uygulamasına de inilecek, aynı zamanda Fransa'da bu uygulamanın neden ba arılı olmadı ma de inilecektir.

Fransa'da Grameen benzeri bir programın uygulayıcısı olan l'association pour le droit a l'initiative economique, kısa adıyla AD E yapmı oldu u bir çalı mada Fransa'da bir i yaratmanın bedelinin 120.000 franga mal oldu unu, ancak mikro kredi kurumu aracılı ıyla kendi i ini kurmanın toplam maliyetinin 50.000 franga mal oldu unu belirtmi tir.⁶² Her ne kadar Euro-zone'a geçmi olan Fransa'da Euro kullanılıyor olsa da, bu rakamlar üzerinden mikro kredi aracılı ıyla kendi i ini kurmanın yüzde elliden daha az bir maliyet gerektirdi i gerçe i de i memektedir. Kendi i ini kurmanın maliyeti daha dü ük olsa da ve böyle bir durum daha cazip görünse de, Fransa'da mikro kredi uygulamalarının çok ba arılı oldu unu

⁶² Balkan, Bülent ve di erleri; **Mikro giri imcilere Yönelik Finansman Stratejisi:Mikro Finansman**, http://www.bulentbalkan.com/index_files/Page1597.htm (Eri im Tarihi:25.11.2008)

söyleyebilmek mümkün gözükmemektedir.

“Genel olarak Avrupa kentlerinde, özelde Paris’te mikro kredi ba arısızlık ile sonuçlanmı tır. Mikro kredi alanlar aldıkları krediyi geri ödememi lerdir. Bu durumun açıklaması, Avrupa’da ve Fransa’da mikro kredi alıp i kuranların i sizlik sigortasından faydalanamaması ve i sizlik maa larını kaybetmesi, ayrıca bu ülkelerde insanların grup olacak ekilde birbirlerinin desteklememeleridir. Örne in Paris’te mikro kredi alanlar bir grup olu turarak kredi almalarına ra men hiçbir grup üyesi birbirlerinin borcu ile ilgilenmemektedir.”⁶³ Bu noktada olu turulmak istenen mikro kredi sisteminin genel i leyi ine yönelik bir ele tiri getirilebilece i dü ünülmektedir. Banglade ’te finansal teminat sa lanamamasından dolayı grup olu turulmasını istemek ve olu turulan grupların yaratmı oldu u grup baskısı yöntemiyle verilen kredilerin geri dönü ünün temin edilmesi uygulanabilir bir uygulama olagelmi tir. Ancak bir uygulamanın bir bölgede ba arı ile uygulanmı olması, bir ba ka bölgede de aynı ekilde ba arıyla uygulanaca ı anlamına gelmemektedir. Bunun bir örne i de Fransa’da ya anmı tır. E er bu bölgede uygulanan kredilerde yeterli grup dayanı ması olmadı ı tespit edildi inde bu uygulamaya devam etmeye ısrar etmek yerine, bireysel bazda verilen kredilere a ırlık verilmesi durumunda ba arısızlıkla sonuçlanan bu uygulamanın ba arıya ula abilme ihtimalinin daha da yüksek olaca ı dü ünülmektedir.

Fransa’da yukarıda belirtilen sebeplerle mikro kredi programı ba arısız olurken, bir di er geli mi Avrupa ülkesi olan Norveç’te ise mikro kredi programı istenen amaçlara ula mı tır. “Norveç’in kuzey kıyılarındaki Narvik kenti açıklarında yer alan Vaerøy, Moskenesoya, Vestvagøy, Austvagøy, Langonya, Hinnøy ve Harstad’dan olu an Lofotenn Ada’larında ciddi bir nüfus kaybı ya anmaktaydı. Üniversite ve okulları bitiren delikanlılar adalara dönüp balıkçılık yapıyorlardı. Ancak yerli kızların adalarda yapacakları pek i leri olmadı ından, geri dönmek istemiyorlardı. Balıkçı baba ya da kocalarının denizden dönmesini beklerken onları me gul edecek pek az ey vardı; kayda de er hemen hemen hiçbir sosyal ya da ekonomik etkinlik bulunmuyordu ve bu yüzden çok yalnız kalıyorlardı. Kızlar geri dönmeyince, delikanlılar da gitmeye ba ladılar. Aynı nüfus azalması sorunu kuzey Finlandiya ile Rusya’nın kom u yörelerinde de ya anıyordu. Öte yandan Norveç Hükümeti Balıkçılık Bakanlığı aracılı ıyla bir Grameen projesi ba latmayı kabul etti. Amaç, kadınları da bu adalarda

⁶³ DÖ EYEN,a.g.e.,s.52

tutmak ve ya amlarını daha az yalnız, daha çok anlamlı kılmak için ticari bir etkinlik olu turmaktır.”⁶⁴

“ Grameen hiçbir yerde böyle çetin bir kutup ortamında kurulmamı tı. Artık ilk kez Kutup Dairesinde ya ayan kadınlar kredi alabiliyorlardı. Üstelik program sayesinde bir destek grupları olmu ; kendilerine yardımcı olacak ve önerilerde bulunacak insanlar bulmu lardı. Daha önceleri bu kadınların becerilerini kullanma fırsatları bile olmamı tı. Bu etkinlikler kadınlara yapacak bir eyler sa lamanın yanı sıra, gelirlerine de destek oluyor ve aileleriyle birlikte hem ya amlarından daha çok zevk almalarına, hem de daha rahat geçinmelerine katkıda bulunuyordu. Norveç’te ilginç olan konu mikro kredilerin yoksullu u ortadan kaldırmak için de il, aksi halde adalarını terk edecek insanların sosyal bütünle mesi için kullanıldı. Lofoten deneyi o kadar ba arılı oldu ki, halen Finliler ve Ruslar da kuzey bölgelerinde aynı programı uygulamaktadırlar.”⁶⁵ Bu örnekte görüldü ü gibi, mikro kredi uygulamaları sadece yoksullu u azaltmaya yönelik programlarda de il, aynı zamanda sosyal alanda ya anan çe itli problemlerin çözümlmesine yönelik de kullanılabilir.

2.5 KUZHEY AMER KA

Amerika Birle ik Devletlerinde en önemli mikro finansman kurulu u, Latin Amerika’da kurulmu olan daha sonra 1991 yılında New York’ta faaliyete geçen ACCION USA kurumudur. 1991 den bu yana ACCION USA 16.800 ki iye kendii lerini kurabilmeleri için 86,3 milyon USD \$’ın üzerinde kredi sa lamı tır. Birle ik Devletler içinde 9 eyalete 33 ehirde hizmet vermektedir. ACCION son yaptı ı bir ara tırmaya göre ABD’de yakla ık 13,1 milyon mikro i letmenin % 82’sinin hiçbir zaman i kurmak için banka kredisine ba vurmadı ı ortaya çıkmı tır. Bu rapor sonucuna dayalı olarak ACCION kredi i lemleri kolayla tırmak, daha çok ki iye ula abilmek için çalı malara ba lamı tır.

Kuzey Amerika’da ayrıca mikro finansman konusu ile ilgilenen birçok uluslararası kurulu un merkezleri bulunmaktadır. Örne in FINCA International 18 üye ülkede toplam 227.388 mü teriye hizmet veren uluslararası kâr amacı gütmeyen bir organizasyondur. National Cooperative Business Association 16 ülkede 909.670

⁶⁴ http://www.bulentbalkan.com/index_files/Page1597.htm (Eri im Tarihi:25.11.2008)

⁶⁵ http://www.bulentbalkan.com/index_files/Page1597.htm (Eri im Tarihi:25.11.2008)

mü teriye hizmet vermektedir. Hıristiyan kurulu u olan Opportunity International 25 ülkede 308.026 mü teriye hizmet vermektedir. Women's World Banking 31 ülkede 12.043.017 mü teriye hizmet vermektedir. World Council of Credit Unions 19 ülkede 2.700.570 mü teriye hizmet vermektedir.

ABD'de kızıl derililere yönelik ortalama 5000 dolar olarak verilen krediler ciddi ba arılara ula mı tır ve Grameen tarzı mikro krediler ABD'de uygulanabilmir. Calmeadow Vakfı tarafından yürütölen mikro kredi çalı ması ba arılı olmu tur.⁶⁶

2.6 ULUSLARARASI M KRO F NANSMAN LE LG L KURULU LAR

Yukarıda adı geöen kurulu ların dı nda mikro finansman konusu ile ilgili e itim programları, mü avirlik hizmetleri, fon temini gibi konularla ilgili olan belli ba lı kurulu lardan bazılarının adları a a ıda verilmektedir.

- CGAP (Consultative Group to Assit the Poor)
- Dünya Bankası
- GTZ (The Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit)
- Planet Finance

CGAP- Dünya Bankası öncölü ünde, fakirler için mali sistem kurma amacıyla bir araya gelmi öe itli ölkelerden 28 kurumun olu turdu u bir konsorsiyumdur. Konsorsiyumu olu turan kurulu lar a a ıdadır.

Avustralya- Australian Agency for International Development, Belçika-Belgian Administration for Development Cooperation, Kanada-Argidius Foundation, Canadian International Development Agency, Danimarka-Royal Danish Ministry of Foreign Affairs, Lüksemburg- Ministere des Finance, Ministere des Affaires Etrangeres, Hollanda- Ministry of Foreign Affairs, Norveç- Norwegian Agency for Development Cooperation, Filipin- Asian Development Bank, sveö- Swedish International Development Cooperation, Finlandiya- Ministry of Foreign Affairs, Fransa- Agence Française de Developpement, Ministere des Affaires Etrangeres, Almanya- Kreditanstalt für Wiederaufbau, Federal Ministry for Economic Cooperation and

⁶⁶ DÖ EYEN,a.g.e.,s.52

Development, Die Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ), talya- International Fund for Agricultural Development, Ministry for Foreign Affairs, sviçre-International Labour Organisation, Swiss Agency for Development and Cooperation, Tunus- African Development Bank, ngiltere- Department for International Development, European Bank for Reconstruction and Development, ABD- The Ford Foundation, Inter -American Development Bank, United Nations Capital Development Fund, United Nations Development Programme, US Agency for International Development, The World Bank, Japonya- Japan Bank for International Cooperation, Ministry of Foreign Affairs, Ministry of Finance.

Ço u geli mi ülkenin Dı i leri Bakanlı ı ve Maliye Bakanlıklarının yanında Dünya Bankası ve Birle mi Milletler kurulu ları ile özel ve uluslararası kurulu lar da konsorsiyumda yer almaktadır. Amaçlanan fakir kesimin yararlanabilece i bir finansman sistemi yaratılması için gereken standartlar ve kurallar üzerinde bir görü birli i yaratılarak mikro finansman sisteminin sa lam temellere oturtulmasıdır. CGAP, kalkınma kurumlarına, mikro finansman kurulu larına, hükümetlere, denetim ve derecelendirme (rating) kurumlarına mü avirlik, e itim, ara tırma hizmetleri vermekte ve gerekli bilgileri aktarmaktadır. Bunun dı nda hibe ekinde mikro finansman kurulu larına yardımda bulunmaktadır. Bu hibe tutarı 1996-2003 yılları arasında yakla ık 60 milyon Dolar kadardır ve daha çok mevcut veya kurulacak mikro finansman kurulu larının e itimi, mü avirlik hizmetlerine yardım amaçlı verilmektedir.

Dünya Bankası- Birle mi Milletler Te kilatına ba lı olarak kurulan ve dünyada fakirli i ortadan kaldırmak için genellikle orta ve uzun vadeli kredi vererek, gerekli teknik yardım ve mü avirlik hizmetleri sunarak ülkelerin kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla kurulmu 184 ülkenin üye oldu u bir kurulu tur. Aslında Dünya Bankası; IBRD(International Bank for Reconstruction and Development) ile IDA(International Development Association) ortakla a adıdır. Bu iki kurulu dü ük faizli veya faizsiz kredi ve hibe sa lamaktadırlar. Mikro kredi alanında da özellikle Banglade , Kırgızistan, Bosna Hersek gibi az geli mi ülkelerde mikro finansman kurulu larının kurulu unda teknik yardım, finansman sa lama çalı malarında bulunmu tur.

GTZ- 1975 yılında Alman Federal Hükümetine ba lı özel bir irket olarak kurulan GTZ kamu menfaatine ve uluslararası i birli ine dayalı projelerin finansmanı için kaynak aktaran bir uluslararası i birli i kurulu udur. Hâlihazırda 130'un üzerinde

ülkede 2.700 kalkınma projesine ve programının yürütülmesinde görev almı tır. Ana amacı uluslararası düzeyde sürdürülebilir kalkınmayı sa lamak için özellikle teknik yardım sa lamaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK YEDE M KRO KRED UYGULAMALARI

Ülkemizde mikro finansman sayılabilecek ilk uygulamalar, Osmanlı imparatorlu u dönemine kadar uzanmakta olup, bu dönemde nakde sıkı an küçük esnaf, para vakıflarına ba vurarak evini teminat gösterip nakdî yardım alır ve kendi evinde kira ödeyerek oturur, borcu bitince tekrar evine sahip olurdu. Vakıflar bu hizmetin yanında fakirlere yiyecek yardımı yapar ayrıca yolların tamiri gibi isleri de üstlenirlerdi. Cumhuriyet döneminde ise kredi birlikleri, kooperatifler, emanet sandıkları, küçük esnafın nakit ihtiyaçlarını kar ılamak için ba vurabildikleri kurumlar olmu lardır. Ayrıca Halk Bankası, Ziraat Bankası, Vakıflar Bankası küçük ölçekli i letmelere, çiftçilere devlet destekli ucuz kredi veren finans kurulu ları olmu lardır. Halk Bankası son dönemlerde kadın giri imcilere yönelik özel kredi tahsisi yapmaktadır. Ayrıca Garanti Bankası, Bankası, Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası gibi bazı özel ticari bankalar da mikro i letmeler için özel kredi hizmetleri vermektedirler.⁶⁷

Mikro finansman uygulamasına yakın bu uygulamalar formel, yarı formel ve formel olmayan olarak sınıflandırılabilir. Türkiye Halk Bankası, Ziraat Bankası, Hazine Müste arlı nca yetkilendirilmi ikrazatçılarının bu kapsamdaki faaliyetleri formel; esnaf ve sanatkâr kooperatifleri, küçük çiftçi kooperatifleri ile bazı sivil toplum kurulu larının faaliyetleri yarı formel uygulamalar arasında sayılmaktadır. Tefeciler, aile, arkada vb. den borç almak ise formel olmayan uygulamalardır.⁶⁸

UNDP Türkiye Temsilcili i mikro finansman konusunda çalı malara ba lamı ve Türkiye'de mikro finansmanı inceleyen bir çalı ma yapmı tır. Ayrıca bu konuda "Mikro finans Sektör Geli tirme Projesi" Türk Hükümeti adına Dı i leri Bakanlı ı'nca UNDP ile imzalanmı ve 1 Ocak 2005 tarihi itibarıyla ba latılmı tır. 2005 Mikro kredi yılı çerçevesinde proje, yoksullu un azaltılması genel stratejisinin bir bile ni olarak Türkiye'de mikro finansın geli tirilmesi için bir dizi faaliyetin desteklenmesini amaçlamaktadır. Proje faaliyetleri arasında Mikro finans Ulusal Komite Toplantıları,

⁶⁷ http://www.tkb.com.tr/data/file/raporlar/ESA/ga/2007-GA/GA-07-05-28_Mikro_Finansman.pdf,s.27 (Eri im Tarihi:23.09.2008)

⁶⁸ [www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc,s.21](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc,s.21) (Eri im Tarihi:21.10.2008)

konferans, yayınlanan haber bültenleri ulusal mikro finansman web sitesi ve ara tırmalar sayılabilir.⁶⁹

Türkiye’de mikro kredi ve mikro finans alanında hizmet sunan sivil toplum kurulu larına de inmeden önce direkt mikro kredi olarak de erlendirilemese de buna benzer hizmetler veren kurum ve kurulu lardan bahsedilmesi, bu hizmetlerden faydalanabilecek ve aynı zamanda bu hizmetleri verebilecek kurumların belirlenmesi açısından büyük önem ta ıdı ı dü ünülmektedir. Mikro kredi benzeri hizmeti sunan kurulu ları resmi, yarı resmi ve resmi olmayan olarak üç temel gruba ayrılabilce i dü ünülmektedir.

Resmi Sunucular, Türkiye Halk Bankası A. ., T.C. Ziraat Bankası A. ., Sosyal Yardımla ma ve Dayanı mayı Te vik Fonu, Kredi Garanti Fonu İ letme ve Ara tırma A. ., Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geli tirme ve Destekleme daresi Ba kanlı ı (KOSGEB) olmak üzere sıralanabilir ve bu kurumların mikro giri imcilere yönelik sundukları hizmetler özet olarak u ekildedir:

Türkiye Halk Bankası A. . bilindi i üzere küçük ve orta boy İ letmelere finansman sa lamak amacıyla olu turulmu bir kamu bankasıdır “1933 yılında kurulu süreci ba layan Türkiye Halk Bankası’nın amacı, esnaf-sanatkâr ve küçük meslek sahiplerine İ kurmak için ihtiyaç duydukları kredi imkânlarını sa lamaktı. Halktan toplanan tasarrufların gelir getirici te ebbüslere aktarılması hedefiyle Halkbank, 1942 yılından itibaren esnaf ve sanatkârlara uzmanla ma ve kooperatif kredileri sa lamaya ba ladı. 1951 yılından itibaren Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri kefaleti ile kredi da itaca ı bir sisteme geçti. De i en ekonomik artlar kar ısında KOB ’lerin gelir getirici faaliyetlerini sürdürebilmesine destek olmayı amaçlayan bu kredilerden 2005 rakamlarıyla 230 bin ki i yararlandı. Dört yıla kadar vadelerle ve dü ük faizlerle tedarik edilen bu kredilerden faydalanmak isteyecek daha birçok giri imci olmasına ra men kullanıcı sayısı oldukça sınırlı kalmı tı. Çünkü devlet tarafından mali olarak desteklenen bu krediyi almaya hak kazanmak için Türkiye Esnaf

⁶⁹ [www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc,s.23](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc,s.23) (Eri im Tarihi:21.10.2008)

ve Sanatkârları Konfederasyonu (TESK) kooperatiflerinden birine üye olmak ve ayrıca maddi teminat ya da kefil göstermek arttı.”⁷⁰

1993 yılında hizmet sunulan kesimleri genişletmek amacıyla sadece kadınların kendi işlerini kurmalarına yönelik yeni bir kredi programı başlatılmıştır, hedef grubun genişletilmesine yönelik atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. “Evinde tekstil ve giyim sektörüne yönelik olarak üretim yapmak isteyen kadınlar bu program dâhilinde kullandıkları kredilerle ihtiyaçları olan üretim araçlarını satın alabilecekti. Ancak bu hizmet beklendiği gibi talep görmedi. Halkbank’ın denetimleri sonucunda yapılan 3000 başvuru sadece 900’ü kredi almaya hak kazanabildi. Hem banka hem de girişimci “ev kadınları” için hayal kırıklığı yaratan bu kredi programına 1995 yılında tamamen son verildi.”⁷¹ Bu örnek üzerinde ilerleyen zamanlarda daha fazla çalışmanın yapılması mikro kredi sistemi hakkında bizleri daha sağlıklı verilere ve denetim sonuçlarına ulaştıracağı düşünülmektedir. Eski kredi programının başarısız olması klasik ticari bankacılık sisteminin getirdiği sınırlamalardan kaynaklanıyorsa, daha esnek mikro kredi sistemlerinin uygulanmasına yönelik talepleri haklı çıkaran bir durum olacaktır. Ancak esen sunulan kredi uygulamaları ideal bir mikro kredi sisteminin sahip olduğu esnekliğin sağlanması ve buna rağmen bu uygulama başarısız olduysa, o zaman mikro kredi sistemi çerçevesinde sadece ihtiyaç sahiplerine nakdi krediler verilmesinin iddia edildiği gibi bu hizmetlere erişim sağlayan insanlara iş gücü piyasasında sürdürülebilir ve uzun vadede gelir getirici işlere sahip olamayacaklarını iddia eden uzmanların savlarını desteklemesi olacaktır.

T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Halkbank tarafından esnaf ve sanatkârlara sağlanan finansman destek benzerlerini tarım kesiminde çalışanlara sunmaktadır. “1888 yılında kurulan Ziraat Bankası, 1916 yılından bu yana, tarımsal işletmelere kredi sağlamaktaydı. Bu krediler çoğunlukla tarım kredi kooperatifleri aracılığıyla veriliyordu. Ziraat bankası kooperatiflere borç veriyor, kooperatiflerde bu kaynakları üyelerine kullanıyordu. Her ne kadar Ziraat Bankası, iki milyona yakın kredi kullanıcısıyla tarım sektörünün önde giden bankası olsa da, dağıtılan kredilerin birçoğunun temerrüde düşmesi bankanın finansal gücünü zayıflatıyordu.”⁷²

⁷⁰ Adaman, a.g.e., s.119.

⁷¹ Adaman, a.g.e., s.120.

⁷² Adaman, a.g.e., s.120.

Bu iki banka tarafından sunulan kredi ve finansman hizmetleri mikro kredi ve mikro finans alanında ya anan ihtiyaçları bir nebze kadar doldurma potansiyelini ta ıyordu ve hala ta ımaktadır ancak özellikle iki binli yıllardan sonra ya anan finansal krizler nedeniyle IMF ile yapılan stand-by anla maları çerçevesinde bu bankaların verdikleri krediler nedeniyle ya anan görev zararlarını azaltmaya yönelik çalı malar hızlandırılmış ve hedef gruplara uygulanan faiz oranları piyasa faiz oranlarına çıkartılmış , bu uygulamalar ise hedef kitleye sunulan hizmetlerde büyük kısıtlamalara neden olmu tur.

“Halkbank’ın ve Ziraat Bankasının var olan kredi hizmetleriyle mikro krediye olan ihtiyacı kar ılaması zaten zordu. Bu bankaların sundu u sübvansede edilen krediler sınırları net bir ekilde çizilmiş belli grupları hedefliyordu. Borç alabilmek için her eyden önce yapılan i lerin formel sektörde kayıtlı olması gerekiyordu. Bu durumda kayıt dı ı ekonomide faaliyet gösteren giri imcileri sistemden dı ıyordu. Kredi almak için maddi teminat gösterilmesi zorunlulu u da hiçbir mal varlı ı olmayan yoksulların bu hizmetlerden yararlanmasını engelliyordu.”⁷³

Sosyal Yardımla ma ve Dayanı mayı Te vik Fonu (SYDTF) , “Fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatanda lar ile gerekti inde her ne suretle olursa olsun Türkiye’ye kabul edilmi veya gelmi olan ki ilere yardım etmek, sosyal adaleti peki tirici tedbirler alarak gelir da ılımının adilane bir ekilde tevzi edilmesini sa lamak, sosyal yardımla ma ve dayanı mayı te vik etmek” üzere 3294 sayılı yasa ile 1986 yılında kurulmu tur. 2001 yılında ya anan ekonomik krizin etkilerinin azaltılması amacıyla Dünya Bankası ile 500 milyon dolarlık ikrazat anla ması imzalanmış ve “Sosyal Riski Azaltma Projesi” kısa adıyla SRAP diye tanımlanan uygulama çerçevesinde kk ölçekli projelere mikro kredi sa lanması da amaçlanmış tir. “Bu kaynakla “en yoksul” ailelere acil yardım sa lanacak, e itim ve sa lık hizmetlerinin yoksullar tarafından kullanılmasını te vik edecek ekilde artlı nakit transferleri yapılacak ve yoksullukla sava ımda faaliyet gösteren devlet kurumlarının kapasiteleri geli tirilecekti. Yine bu kaynakla SYDV yoksulların istihdam fırsatlarını artıracak “Yerel Giri imleri” de destekleyecekti.”⁷⁴

⁷³ Adaman,**a.g.e.**,s.121.

⁷⁴ Adaman,**a.g.e.**,s.123

“Yerel Girişimler” adı verilen uygulama şu şekilde ifade edilmektedir: “Bu olanaktan yararlanmak için gelir getirici küçük ölçekli projelerin öncelikle SYDV’ye sunulması gerekliydi. Teknik açıdan yerel koşullara uygunluk gösteren, pazarlama ve satış açısından gelecek vaat eden girişimlere faizsiz olarak 2000 dolara kadar kredi verilmektedir. Bu kredilerle oluşturulan bir gelir kaynağı edinmesi beklenen yoksulların ilk sene geri ödeme yapması gerekmiyordu. Ödemeler ikinci, üçüncü ve dördüncü yıllarda emsal taksitlerle ve faizsiz olarak gerçekleştirilecekti.”⁷⁵

SYDV tarafından uygulanan “Yerel Girişimler” projesine çok çeyitli eleştiriler getirilmiştir. Bu uygulamalara yapılan eleştirileri ve yapılan bu eleştirilere yönelik proje yöneticisi tarafından verilen cevap şu şekilde ifade edilmiştir:

“SRAP’ın mikro kredi programı emsal kredi koşullarına ve böyle bir kaynağa ihtiyaç duyan binlerce ailenin olmasına rağmen beklenen talebi görmedi. Çünkü bu krediden yararlanabilmek için belirli bir formatta proje hazırlayıp sunmak gerekliydi. Bu uzun ve ayrıntılı başvuru süreci programın hedef kitesindeki okuma-yazma bilmeyen birçok kişi için bu krediden faydalanma hakkından dolayı olarak mahrum bırakmıştır. Ayrıca SYDV’nin merkezîyetçi yapısı yapılan az sayıda başvurunun bile değerlendirilmesini uzun bir sürece dönüştürmekteydi. Bu esnada başvuru sahiplerinin hevesi kırılmakta, bu çetrefil bürokrasiyle uğraşmamak için birçok kişiyi almaktan vazgeçmekteydi. SRAP’ın proje başvurularının grup şeklinde yapılmasını tercih etmesi ise kişisel bazda emsal üretkenlerin krediye erişimini güçleştirmekteydi.”⁷⁶

“SYDTF Yerel Girişimler koordinatörü Ali Kapucu’ya göre yapılan bu eleştiriler manasızdı. SYDTF bir yardımlaştırma fonu olduğuna göre, bu fon kapsamında verilen krediler de elbette faizsiz olacaktı. Bu kredilerin amacı, faiz gelirlerinden kar elde etmek değil, kriz sonrasında ayakta durmaya çalışan yoksulların geçim mücadelesine destek olmaktı. Zaten Kapucu’ya göre yoksulluk sorununun kökten çözümü için makro ölçekli sosyal politikalarının geliştirilmesi lazımdı. Gelir dağılımını düzenleyen bir vergi sistemi ve toplumun her kesimine ulaşan sağlık ve eğitim hizmetleri olmadan, SYDV’nin tek başına yoksulluk sorununu çözmesi imkânsızdı.”⁷⁷

⁷⁵ Adaman, a.g.e., s.124

⁷⁶ Adaman, a.g.e., s.124.

⁷⁷ Adaman, a.g.e., s.125.

Mikro finansman konusu, küçük ve orta ölçekli işletmelere (KOB) sağlanan finansman hizmetleri ekinde ele alındığında, konunun biraz daha genişletildiği görülmektedir. Ülkemizde KOB'lere destek veren birçok ulusal ve uluslararası düzeyde kurum mevcuttur. KOSGEB'den Yrd. Doç. Dr. Tahir Akgemici tarafından hazırlanan raporda KOB'lere destek veren kurumlar: "Kamu kurumu niteliğindeki kuruluşlar: KOSGEB, Türkiye Halk Bankası, Türkiye Vakıflar Bankası, KOB A.Ş. Kredi Garanti Fonu, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük Sanayi ve El Sanatları Genel Müdürlüğü, Küçük Sanayi, Sanayi Bölge ve Siteleri Genel Müdürlüğü, GAP Bölgesi Girişim Destekleme ve Yönlendirme Merkezi, Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü ve Milli Prodüktivite Merkezi; Mesleki Teşekküller olarak: Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Kefalet Kooperatifleri ve Küçük Sanayi Kooperatifleri Özel Kurulu -vakıfları olarak: Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı teknik yardım ve danışmanlık hizmetleri veren diğer kurum ve kuruluşlar ile yurtdışı destekli veya örgütlü diğer kurum ve kuruluşlar: Hollanda Yönetim Birliği Programı, Balkan Ülkeleri Ticareti Geliştirme Bölge Merkezi, Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü Ankara Ofisi ve Avrupa Yatırım Bankası" olarak sıralanabilir.⁷⁸

Yurtdışındaki uygulamalara benzer şekilde ticari bankalardan kredi başvurularında gerekli olan teminatı sağlamak için özel bir Kredi Garanti fonu oluşturulmuştur. Kredi Garanti Fonu Türkiye-Almanya Teknik Birliği Anlaşması çerçevesinde TOSYÖV(Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı), MEKSA(Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı), TESK, TOBB(Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) tarafından kurulan ve 1995 yılında Halk bankası ve KOSGEB'in ortak olduğu Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma Anlaşması ile ilgili banka (ilk yıllar Halk Bankası) arasında imzalanan protokol uyarınca oluşturulmuştur. 10 yıllık bir dönem içinde 1.330 projeye 52.5 milyon euro kefalet kredisi sağlanmıştır. Hizmetlerin karlılığında kefalet bakiyeleri üzerinden cinsine göre%2-3 komisyon alınmaktadır.⁷⁹

⁷⁸ http://www.tkb.com.tr/data/file/raporlar/ESA/ga/2007-GA/GA-07-05-28_Mikro_Finansman.pdf,s.28 (Erişim Tarihi:23.09.2008)

⁷⁹ http://www.tkb.com.tr/data/file/raporlar/ESA/GA/2005-GA/GA-05-02-05_Mikro_Finansman.pdf (Erişim Tarihi:12.11.2008)

Mikro kredi benzeri faaliyetler arasında ideal mikro kredi sistemine en yakın ve hatta onun ötesine geçmi olan uygulama Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) tarafından uzun bir süre başarıyla uygulanmıştır. Bu vakıf tarafından uygulanan çalımlar, klasik mikro kredi sisteminden daha olgun, geniş kapsamlı olup, diğer mikro kredi alanında sinerji yaratılmak isteniyorsa geliştirilmi bu modelin iyi incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. “Bir sivil toplum kuruluşu olan TKV mikro kredi alanında yaşanan açığı kapatmak ve yoksullukla savaşıma katkıda bulunmak için 1969’dan beri kırsal kesime küçük ölçekli krediler sağlıyordu. TKV’nin kuruluş misyonu, tarımsal kalkınmayı desteklemek amacıyla Türkiye’nin az gelişmiş bölgelerinde kırsal faaliyetler için çeşitli krediler sunmak ve teknik eğitim imkânları sağlamaktı. Arıcılıktan seracılığa, besicilikten bahçeciliğe kadar çeşitli tarım ve hayvancılık projelerine finansal destek sağlayan TKV, çiftçilere ihtiyaç duydukları konularda eğitim ve danışmanlık hizmeti de veriyordu. Bu eğitimler sayesinde GAP bölgesinde çevre duyarlılığını geliştirmeyi, küçük çaplı gelir getirici faaliyetlerin kapsamını genişletip kırsal yoksulluğa çözüm getirmeyi amaçlıyordu.”⁸⁰

TKV’nin zaman içerisindeki gelişimine bakıldığında zaman, “kırsal kesimdeki projelerinden olumlu sonuç alan TKV zaman içinde kalkınma faaliyetlerini kent alanına kaydırmaya başladı. Maddi açıdan yoksulluk çeken insanların geçim kaynaklarına erişimini sağlamak için, kendilerini kurmak isteyenlere çeşitli kredi imkânları sunuldu. Bu amaçla vakıf bünyesinde kurulan “Girişimci Destek Fonu” kapsamında gelir getirme potansiyeli olan girişimcilere önce teknik destek sağlanıyor, daha sonra da 3000 dolara kadar aynı kredi kullanılabiliyordu. İçin gerekli üretim araçlarını bu ekilde tedarik eden girişimciler kredinin geri ödemelerine altıncı aydan itibaren başlıyorlar ve genelde beş yıla kadar uzatan vadelerle ödemelerini aylık yüzde iki-üç civarındaki reel faiz üzerinden yapıyorlardı.”⁸¹

TKV tarafından öncelikle kırsal alanda uygulanmaya başlanan faaliyetler, yukarıda belirtildiği gibi daha sonra kentsel alanda istihdamın artırılmasına yönelik faaliyetlerle desteklenmiş, bu genel faaliyetler dışında özel hedef gruplara yönelik programlar da uygulamaya konulmaya başlanmıştır. Daha önceden de belirtildiği gibi girişimcilik veya kendilerini kurma alanında sunulacak faaliyetleri sadece finansal anlamda destek olarak yorumlamayan TKV, bu alanda faaliyette bulunan çeşitli

⁸⁰ Adaman, a.g.e., s.121.

⁸¹ Adaman, a.g.e., s.122.

kurumlarla i birli i içerisinde bulunarak mikro kredi sistemiyle mikro i letmeler kurulması alanında yeni bir soluk getirmi tir. “e itli kadın kurulu larıyla ile i birli i içerisinde çalı yordu. Örne in Diyarbakır’da Kadın Merkezi (KA-MER)’nin kadın giri imcili ine yönelik etkinliklerini destekleyip, bu kurumdan e itim almı kadınlara kredi imkânı sunuyordu. Çünkü KA-MER’in “Bilinç Yükseltme” e itiminden geçmi birçok kadın i hayatına girmek istiyor ama kendi olanaklarıyla bunu ba aramıyordu. Bu durumdaki giri imci kadınları KA-MER TKV’ye yönlendiriyor, TKV de bir i fikriyle kendilerine ba vuran kadınların fizibilite çıkarmasına yardımcı oluyordu. Karlılık potansiyeli olan i lere hem kredi deste i hem de “Kendi ini Kur” (K K) e itim programı kapsamında ticari i letmeleri yürütmeye yönelik temel e itim veriliyordu. TKV benzer çalı maları çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ATOM) ve Halk e itim merkezleri ile de sürdürüyordu. Bu kurumlardan beceri kursları almı olan kadınlar kimi zaman bir araya gelip TKV’nin deste i ile ya üretim atölyeleri kuruyorlar ya da kre , kuaför, tuhafiyeci gibi hizmet sektörüne yönelik i letmeler açıyorlardı.”⁸²

Her ne kadar TKV hem kırsal hem de kentsel alanlarda yürüttü ü faaliyetlerde ba arılı olsa da verilen hizmetlerin yüksek maliyetleri nedeniyle kaynak sıkıntıları ya anmı , “Giri imci Destek Fonu” diye adlandırılan i kurmaya yönelik mikro kredi hizmet sunumuna ara vermek durumunda kalmı ve halen bu alanda faaliyet vermeye ba layamamı tir.

Resmi olmayan sunucular, ba ta tefeciler olmak üzere, günlük hayatta veresiye satı olarak adlandırılan pazarlama i lemini gerçekle tiren finansman tedarikçileri, ödünç paralar ekinde kredi sa layan yakın tanıdık çevreler bu sınıflandırmaya dâhil edilmektedir. Sözü edilen sunucuların mikro kredi sa lama konusundaki önemleri küçümsenmeyecek kadar fazladır.

Mikro finans ve mikro kredi alanında Türkiye uygulamalarını görmeden önce, yakın zaman önce ticari bir banka tarafından Türkiye’de mikro finansman hizmetlerinin SWOT analizi gerçekle tirilmi tir. Bilindi i üzere bu çalı ma metodunda ilgili konunun güçlü ve zayıf yönleri vurgulanmakta, ikinci a amada ise bu alandaki potansiyel

⁸² Adaman,a.g.e.,s.122.

tehlikeler ve fırsatlara yer verilmektedir. İlgili kurum tarafından gerçekleştirilen çalışmaları sonucunda ulaşılan sonuçlara varılmıştır.⁸³

- **Tehditler :**

- Ekonomik dalgalanmalardan etkilenir,
- Rakip işletmelerin pazara girişi kolaydır,
- Finansal Tablolar daha az güvenilir,
- Teminatlar genelde az,
- Borç ödemelerini aksatan müşterileri takip etmek daha zor.

- **Fırsatlar:**

- Türkiye’de Bankacılığın fazla girmediği ve göz ardı edilmiş büyük bir alan,
- Mikro işletmeler ve Çiftçilerin toplam kredilerdeki payları hızlı artacak,
- Çekici yüksek faiz marjları var,
- Gelişen ekonomi ile mikro işletmelerin bir kısmı KOB ’lere dönüşecektir,
- Bankaların Kredi portföylerinde müşteri tabanını ve riski yaymakta
- Çapraz satış imkânları,
- Talep tarafında da artan ilgi
- Kamu bankalarının kooperatiflere olan kredilendirme politikaları daha iyi,
- Gelecekte, Mikro/KOB kredilerinde dokümantasyonun iyileştirilmesi ve ileri scoring sistemlerinin kullanılması durumunda, Basel II sermaye yeterliliği avantajı sağlayacaktır.

- **Güçlü Yönler:**

- Yaygın üyelerine sahip muhtelif büyüklükteki ticari bankaların varlığı,
- Pilot projelerdeki kredi geri ödeme oranlarının yüksek olması,
- Bankaların sundukları hizmetleri mikro işletmelere yönelik olarak düzenleyebilmeleri,
- Scoring benzeri derecelendirme sistemlerini geliştiren bankalar artıyor,
- Bankacılıkta maliyet yansıtıcı fiyatlamalar gelişti,
- Bazı bankalar yenilikçi modeller sergilemektedirler (iş süreçleri vb),
- Basit bankacılık ürünleri ile müşterinin ihtiyaçları giderilebilmektedir.

⁸³ “Türkiye’de Mikro Finansman”,
www.selp2.com/documentation/newsdocuments/040908095310.pdf,,s.10-11 (Erişim Tarihi:20.11.2008)

- **Zayıf Yönler:**

- Bazı Bankaların organizasyon yapısı ve kullandığı kredilendirme teknikleri, küçük ölçekli işletmelere uygun olmayabilir,
- Derecelendirme sistemlerinde yeni metodların kullanılmaması,
- Kredibilite ölçüm zorlukları,
- Yüksek operasyonel maliyet,
- Dokümantasyonların güvenilirliği,
- Risk bazlı fiyatlandırma zorlukları,
- Daha büyük işletmelerin -KOB -kredilere olan açığı halen küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri daha çekici kılabilmekte,
- Kooperatif garantileri piyasada çoğu zaman yetersiz algılanmaktadır,
- Bankalar kayıtdışı faaliyet gösteren girişimcilerle çalışmamaktadır.

3.1 KADIN EMELİNDE ERLENDİRME VAKFI (KEDV) (MAYA)

Sivil toplum içerisinde, sınırlı sayıda örgüt kredi sağlamaktadır. 2002 yılında, Kadın Emelini De erlendirme Vakfı (KEDV), Türkiye'deki ilk mikro finans kuruluşu olan Maya Mikro Ekonomik Destek işletmesini kurmuştur. Maya'nın amacı, evinde, tezgâhında ya da dükkânında kendi işletini yapan ya da bir işletini kurmak isteyen dar gelirli kadınlara maddi destek vermektir.⁸⁴

KEDV'nin diğer önde gelen faaliyetleri, çocuk bakımı ve eğitimi, kapasite güçlendirme, ekonomik güçlendirme ve afete hazırlık programlarıdır. “ Kadın ve Çocuk Merkezlerinin amacı, erken çocuk bakım ve eğitim hizmetlerini dar gelirli kesimlere yaygınlaştırmaktır. Bu merkezler aracılığıyla KEDV, “Mahalle Yuvaları”, “Mahalle Anneliği”, “Oyun Odaları” formatlarında, annelere ve çocuklarına yönelik çeşitli hizmetler sunmaktaydı. Bu sayede, İstanbul'un yoksul semtlerinde, 17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerinde zarar görmüş bölgelerde ve Güneydoğu Anadolu'nun çeşitli yörelerinde yaşayan kadınların okul öncesi çocuk eğitimleri ihtiyaçlarına cevap verilmesi amaçlanmaktaydı. Böylece, işletine atılmak isteyen dar gelirli kadınların önündeki önemli engellerden biri olan çocuk bakımı sorununa çözüm bulunmaktaydı. Kurulduktan 1986 yılından bu yana, kadınların ekonomik yaşamda daha aktif bir şekilde

⁸⁴ [www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc.s.25](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc.s.25) (Erişim Tarihi:21.10.2008)

katılmaları hedefine odaklanmı olan KEDV, bu hizmetleriyle onların üretken potansiyellerini kullanabilmeleri için imkân yaratmaktaydı.”⁸⁵

Ya amlarının her döneminde yoksullukla mücadele etmek zorunda olan yoksul ev kadınları kendilerinin yönlendirilmesi ve ihtiyaç duydukları alanlarda destek sa lanması durumunda, ev ekonomisi alanında sahip oldukları engin tecrübeleri i gücü piyasasında gelir getirici faaliyetlere dönü türebilecek büyük bir potansiyele sahip durumda idiler. Bu çerçevede, “KEDV’in Ekonomik Güçlendirme Programları, mesleki e itim, danı manlık ve pazarlama hizmetleriyle kadınlara ihtiyaç duydukları bu deste i sa lamaktaydı. Bu programlar kapsamında i fikirleri ara tılmakta, kadınların mevcut bilgi birikimlerine ve becerilerine uygun görülen istihdam alanları ortaya çıkarılmakta, mesleki e itim olanakları sa lanmakta ve bu mesleklerin icra edilebilece i kimi kooperatifler kurulmaktaydı. hayatına giri imci olarak tek ba ına atılan kadınlara da fizibilite çıkarma, defter tutma, ürün geli tirme ve pazarlama konularında yardım sunulmaktaydı. KEDV’in çe itli çalı malarına katılıp aile içi ili kilerde güç kazanan, üretim kapasitelerini KEDV’in e itim programlarıyla artıran kadınlar i dünyasına katılmaya gittikçe daha fazla ilgi gösteriyorlardı. Kadın olma kimliklerinde bilinçlendikçe sosyal alanda daha etkin hale geliyorlar ve giderek ekonomik hayatta da varlık göstermek istiyorlardı. Ama dar gelirli kadın giri imcilerin kendi i lerini kurmaları yolunda bir engel daha vardı. Ba langıç sermayeleri olmadan i hayatına atılamazlardı ve maddi bir teminat gösteremedikleri için ihtiyaç duydukları bu krediyi bankalardan almaları imkânsızdı. te KEDV’in ilk mikro kredi projesi, 1995 yılında kadınlardan gelen talep üzerine böyle ba ladı. Kadınların her türlü ekonomik giri imlerine cevap vermeyi hedefleyen KEDV, onların sermayeye eri im sorununa da çare olacaktı.”⁸⁶

Bu çerçevede 1995 yılında mikro kredi uygulamalarına ba lanmı oldu. “ 1995-1997 yılları arasında stanbul’da uygulanan pilot mikro kredi projesiyle 91 kadına, altı ile on iki aylık vade imkânlarıyla iki yüzer dolarlık krediler sa landı. Bu parayla i kuran kadınlar aktif ekonominin bir parçası oldular. Ticaret, üretim ya da hizmet sektöründe giri tikleri küçük ölçekli i lerinde tutunup, kredilerini düzgün bir ekilde geri ödemeyi de ba ardılar. Ba langıçtaki yüzde 12 gecikme oranına ra men, proje yüzde 98 geri dönü oranıyla kapandı. Türkiye’nin küçük çaplı bu ilk mikro kredi

⁸⁵ Adaman,**a.g.e.**,s.128.

⁸⁶ Adaman,**a.g.e.**,s.128-129.

projesi başarıya ula mı tı. Bu nedenle KEDV projenin kapsamını genişletme, böylelikle daha fazla kadın giri imciye hizmet verme kararı aldı. Ne var ki 1999 yılında ülkeyi sarsan deprem yüzünden bu kararın alınması 2002 yılına kalacaktı.”⁸⁷

Geçen zaman içerisinde her ne kadar KEDV mikro işletmelerini kurmak ve geli tirmek isteyen kadınlara mikro kredi hizmeti sunamasa da özellikle deprem sonrası yaşanan travmanın atlatılması ve ma dur olan insanların hayatına devam edebilmesi için çalı malarına devam etti. Bu çalı ma döneminde yoksul kadınlardan mikro kredi talebi gelmeye devam ediyordu ve bu hizmetlerin sadece bir sivil toplum kurulu unun çatısı altında de il daha kurumsal bir ekilde devam ettirilmesine karar verildi ve “Sonunda mikro kredinin verilebilece i en uygun yasal yapı bulundu ve KEDV’in kadın giri imcilere sermaye sa layan yan kurulu u olarak Maya Mikro Ekonomik Destek letmesi kuruldu. Kadınların üretim faaliyetlerine “maya” olması hedeflenen bu kurulu , Vakıflar Genel Müdürlü ü’nün de onayı alındıktan sonra 2002 yılının Haziran ayında Türkiye’nin ilk mikro finans kurulu u olarak finans sektörüne dâhil oldu.”⁸⁸

2002 yılının ortalarında yeni bir kimlikle mikro kredi faaliyetlerine ba layan KEDV ilk dönemlerde çok çe itli sebeplerle istenen performansa ula amamı tı. Bu başarının elde edilememesinin çok çe itli sebepleri bulunmaktaydı ancak özellikle iki hususun istenen başarıya ula ılamamasında etkili oldu u belirtilebilir. “Maya’nın en büyük ansızlı ı, yaşanan büyük bir krizin ardından finans piyasasına girmi olmasıydı. Bankaların yarattı ı güvensizlik ortamından, sonuçta bir kredi kurulu u olan Maya da nasibini almı tı. Kredi kelimesinin bile mide bulandırdı ı bir ortamda, zaten borç alma fikrine sıcak bakmayan dar gelirli ki ileri Maya’nın üyesi olmaya ikna etmek zor olacaktı.”⁸⁹

“Mikro kredinin beklenen talebi görmemesinin bir di er nedeni ise hedef kitledeki kadınların hemen hemen hepsinin kayıt dı ı sektörde faaliyet gösteriyor olmasıydı. Kadınların kredi almasını engelleyen toplumsal ve ailevi faktörlerin dı ında bir de kayıt dılıktan kaynaklanan endişeler vardı. Birçok kadın Maya’dan kredi aldı ı takdirde, i lerinin kayıtlı olmadı ının ortaya çıkaca ından korkmaktaydı.”⁹⁰ Ancak özellikle yerel basın kanalıyla yapılan bilgilendirmeler ve tanıtım kampanyaları

⁸⁷ Adaman, **a.g.e.**, s.129.

⁸⁸ Adaman, **a.g.e.**, s.131.

⁸⁹ Adaman, **a.g.e.**, s.133.

⁹⁰ Adaman, **a.g.e.**, s.133.

sayesinde kredi ba vurusunda bulunmak isteyen kadınlar Maya mikro kredi programına olan ilgilerini artırmı lar ve hizmet almaya ba lamı lardır.

Maya mikro kredi faaliyetlerini cazip kılan bir di er husus i lemelerin basit ve kısa sürede tamamlanıyor olmasıdır. Özet olarak kredi tahsis mekanizması u ekinde i lemektedir: “ Mikro kredi almak isteyen kadınların ilk yapması gereken Maya ile irtibata sa lamaktı. Bunun için, Maya'nın saha görevlileriyle konu maları ya da ofise bir telefon açmaları yeterli olacaktı. Mikro kredi alma iste ini Maya'ya ileten kadınlarla, mü teri temsilcileri özel bir tanıtım toplantısı yapmaktaydı. Bu programda kredi programlarının detayı anlatılırdı. Daha sonra, üye adayının ba vuru formu doldurulur ve hanenin basit bir gelir-gider bilançosu çıkarılırdı. Bu bilgiler ı ı nda ube müdürü, giri imci kadının ne kadar kredi alabilece ini kararla tırırdı. Kimin ne kadar kredi alabilece i ve bu krediyi hangi vade seçene iyle geri ödeyece i kurulacak i in hacmine ba lıydı.”⁹¹

“Ba vuru sahibinin, üye olarak kabul edilebilmek için sa laması gereken bazı artlar da vardı. Her ne kadar mikro kredi alabilmek için kefil ya da teminat göstermek art olmasa da, kredinin geri dönü ünü garanti etmek için kadınların Dayanı ma Grupları kurmaları lazımdı. Birbirini tanıyan ve güvenen en az üç kadının bir araya gelmesiyle olu an bu grupların üyeleri birbirinin borcuna garantör olmaktaydı. Ayrıca alınan kredilerin sadece Maya'nın üyesi olan kadın tarafından kullanılması ve bu paranın mutlaka i için harcanması da zorunlu tutulmaktaydı. Tüm bu artları yerine getirdi ine dair ube müdüründen onay alan kadınlar, ba vurularından itibaren en geç iki hafta içerisinde kredilerine kavu maktaydılar.”⁹²

MAYA bunun yanında birçok uluslar arası ileti im a ı içerisinde bulunmaktadır. Bunlardan bazıları öyledir; Maya, 2005 yılına kadar 100 milyon dar gelirliye mikro kredi vasıtasıyla ula ılması için çalı an Mikro Kredi Zirvesi Kampanyası Uygulayıcılar Konseyi'nin üyesidir. Bir di eri, Mikro Finans Kurulu ları ve Ba ı çılarının profillerinin yayınlandı ı MIX Market'da Maya'nın da profili yer almaktadır. Ayrıca, Maya, mikro finans kurulu larına hizmet vermek için kurulmu olan PlanetFinance'in

⁹¹ Adaman,**a.g.e.**,s.141.

⁹² Adaman,**a.g.e.**,s.141.

Mikro finans Platformu'nun da üyesidir. Maya, Güney Akdeniz ülkelerindeki mikro kredi kurumlarının geli imini desteklemek için kurulan Sifra'nın bir üyesidir.⁹³

Maya, bir mikro kredi kurulu u olarak sadece kredi hizmeti vermektedir. Maya'nın sundu u krediler ve bu kredilerin özellikleri öyledir⁹⁴:

3.1.1 Grup Kredisi (MayaBiz)

Grup kredisi, gelir getirici bir ekonomik faaliyeti olan ve bu faaliyetini geli tirmek için krediye ihtiyaç duyan bütün kadınlara verilebilmektedir. Maya'nın sundu u kredilerin amacı, i kurmayı veya i geli tirmeyi desteklemek olabilmektedir. Ancak daha ziyade, mevcut i lerin geli tirilmesi amacıyla kredi verilmektedir. Yani kredi talebinde bulunan kadınların belirli bir i tecrübelerinin olması önemlidir.

Grup kredisi miktarı 100 ile 900 YTL arasında de i ebilmekte olup vadeler ise, üç ile sekiz ay arasında belirlenebilmektedir. Üyelerin durumu dikkate alınarak grup üyelerinden her biri için ayrı ayrı geri ödeme planı yapılmaktadır. Grup kredisi için geleneksel bankacılık sisteminde kullanılan teminatlar talep edilmemekte, onun yerine sosyal teminat söz konusu olmaktadır. Yani grup üyeleri birbirinin teminatıdır.

“Kom uların ço u zaman birbirini tanımadı ı kentsel yerle imlerde, kredi almak için be ki ilik gruplar kurmanın zorlu unu fark eden Maya, hizmet verdikleri bölgelerin artlarına uyum sa layabilmek için bu kuralı da gözden geçirdi. Artık sosyal teminat amaçlı destek grubu kurmak için üç üye yeterliydi.”⁹⁵

Grup kredisinde geri ödemeler aylık olarak yapılmakta ve geri ödemelerin bitti i gün %25 daha fazlasıyla yeniden kredi alınabilmektedir.

3.1.2 Bireysel Kredi (MayaBen)

Maya, grup dayanı masına dayanan bir kredi sistemine sahip olmasına ra men, üyelerinden gelen talep üzerine Kasım 2003 tarihi itibarıyla bireysel kredi de sunmaya

⁹³ [www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc,s.25](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc,s.25)(Eri im Tarihi:21.10.2008)

⁹⁴ ÖNER, a.g.e.,s.96-98

⁹⁵ Adaman,a.g.e.,s.134.

ba lamı tır. Bireysel kredi de, grup kredisinde oldu u gibi i kurma ya da geli tirmeyi desteklemeye yöneliktir.

Bireysel kredi miktarı 100 ile 2.000 YTL arasında de i ebilmekte ve vade 3 ile 12 ay arasında belirlenebilmektedir. Grup teminatı içermeyi için geleneksel bankacılık sisteminde gerekli olan teminatlar bireysel kredi için de talep edilmektedir. Teminat olarak, kefil, makine rehini, kıymetli madenler vs. gösterilebilmektedir.

Bireysel kredi de geri ödemeler aylık olarak yapılmakta ve geri ödemelerin bitti i gün %25 daha fazlasıyla yeniden kredi alınabilmektedir.

3.1.3 İhtiyaç Kredisi (MayaAile)

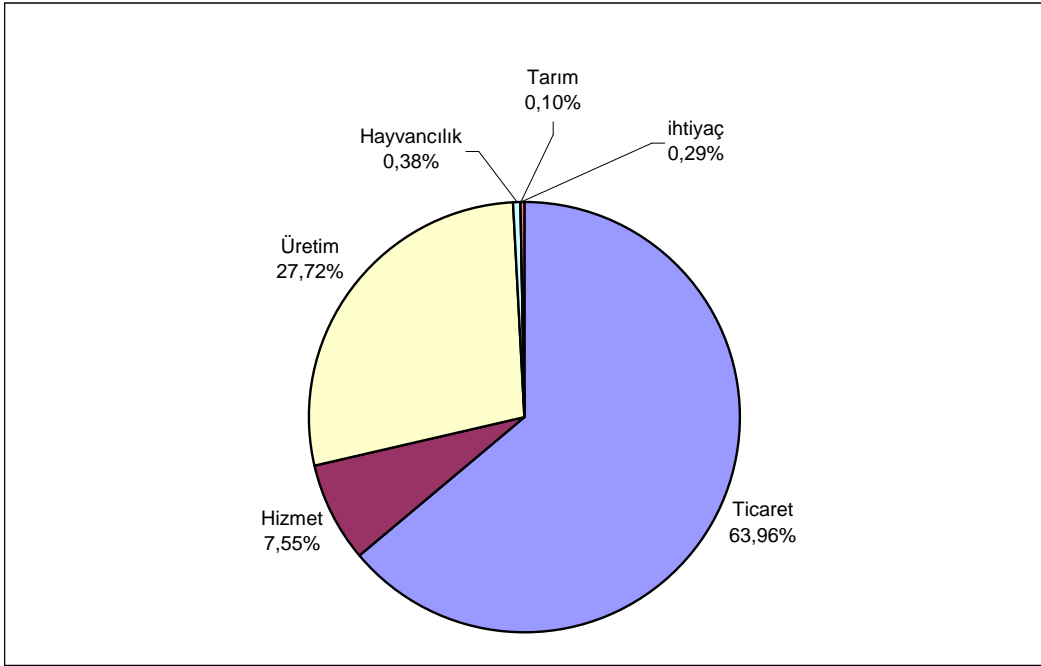
İhtiyaç kredisine, sa lık, okul giderleri, fatura ödemeleri gibi acil ihtiyaçları kar ılamak amacıyla nakit paraya ihtiyacı olan ve Maya'nın üyesi olup bireysel ya da grup kredisi ödemelerini düzenli olarak yapan kadınlar ba vurabilmektedir. Kredi miktarı 100 ile 500 YTL arasında de i mekte olup, vade iki ile altı ay arasında belirlenebilmektedir.

Di er iki kredide oldu u gibi geri ödemeler aylık olarak yapılmakta ve bireysel kredi de oldu u gibi teminat kar ılı ı kredi verilmektedir. Tüm kredi uygulamalarında oldu u gibi, Maya tarafından sunulan kredilerin de bir maliyeti vardır. Maya, bu maliyetlerini kar ılamak ve sürdürülebilirli ini sa lamak için verdi i kredilere belli bir düzeyde faiz uygulamaktadır. Kredinin miktarı, vadesi gibi özelliklerine ba lı olarak, uygulanan faiz oranı aylık %3,9 veya aylık %4,5 olabilmektedir. Ancak kredi verilirken herhangi bir i lem maliyeti alınmamaktadır.

Maya mikro kredi hizmetleri çerçevesinde verilen kredilerin sektörel da ılımına bakıldı ı zaman en büyük oranının ticaret sektöründe oldu u, ikinci sırada ise üretim sektörünün geldi i görülmektedir ve bu iki sektörlerin toplamı yakla ık verilen kredilerin yüzde doksanını olu turmaktadır. Bu bölümde yer alan tablolar ve sayısal veriler MAYA mikro kredi i letmesi uzmanlarından enay ÇEV K ile e-mail kanalıyla yapılan ileti im çerçevesinde elde edilmi tir.⁹⁶

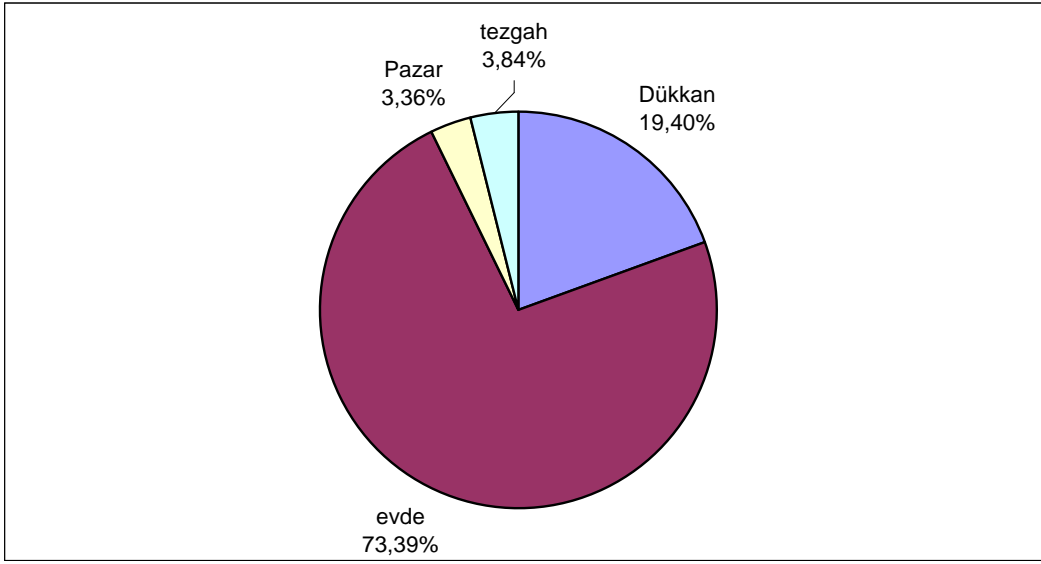
⁹⁶ Çevik, enay; “KEDV'in Faaliyetleri”, 21.07.2008 (e-mail yoluyla görü me)

Grafik 1: Maya Kredilerinin Sektörel Da ılımı

Yukarıda alınan kredilerin hangi sektörlerde verildi i belirlendikten sonra, a a ıda yer alan tabloda alınan krediler çerçevesinde üretimin ya da hizmet sunumunun nerede verildi ini göstermektedir. leride yapılacak yorumlara çok büyük oranda temel olu turacak grafiklerden biri olarak de erlendirilebilir çünkü grafikte görüldü ü gibi alınan kredilerin yüzde yetmi be e yakın oranı evde yapılan üretimde kullanılmaktadır, bunu yüzde yirmiye yakın bir oranla dükkânda yapılan üretimler veya hizmet sunumları takip etmektedir.

Grafik 2: Alınan Krediler Neticesinde Üretimin Nerede Yapıldı 1

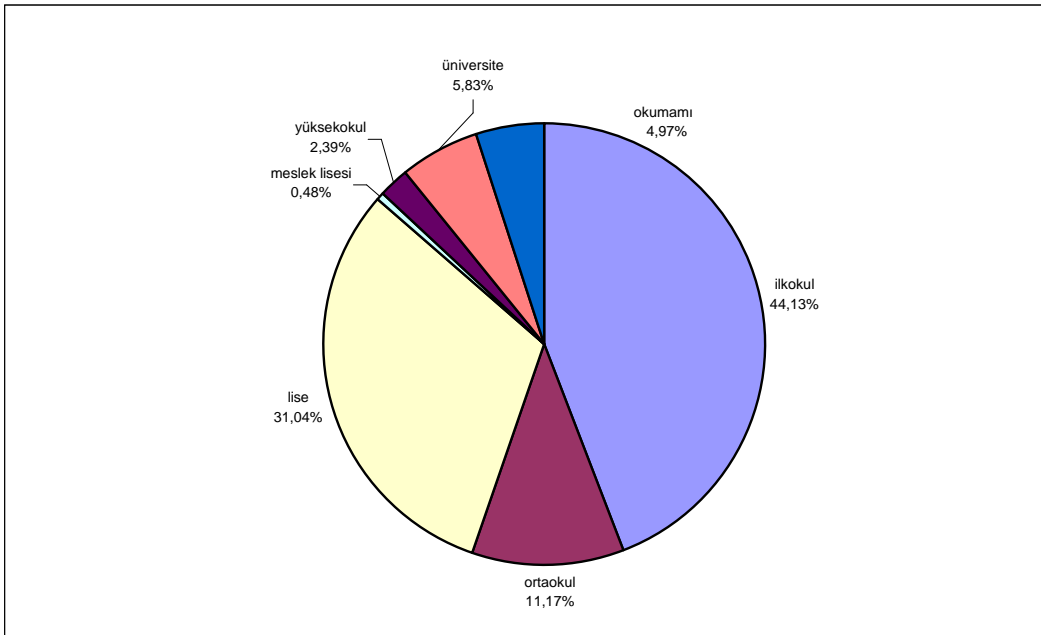

“Kadınların eğitim seviyesi, mikro krediyle yaptıkları işlerin karlılığı açısından da önem taşıyordu. Üniversite mezunu birinin piyasa sisteminin nasıl çalıştığını anlayıp, kendi işini ona göre planlaması daha kolaydı. Hâlbuki okuma-yazma bilmeyen kadınlar, kendilerine gelir getiren ufak tefek ticari işlerin karını-zararını dahi hesaplamakta zorlanıyordu. Burum böyleyken, onların makro ekonomik faktörleri göz önünde bulundurarak, kazançlarını artıracak üretim kararlarını almalarını beklemek de anlamsızdı.”⁹⁷

KEDV’den kredi kullanan insanların eğitim durumlarına bakıldığında zaman ortaya şu sonuç çıkmaktadır: Kredi kullananların yüzde beşe yakın bir oranı hiç okul yüzü görmemiştir ve kredi kullananlar arasında en büyük yarımların yüzde elliyeye yakın bir oranla ilkokul mezunları arasında olduğu görülmektedir. İkinci büyük yüzdeleri dilimi yüzde otuzlardan biraz fazla bir oranla lise mezunları olmaktadır. Diğer yüzdeleri dilimlere girenleri ise yüksek okul ve üniversite mezunları olmaktadır.

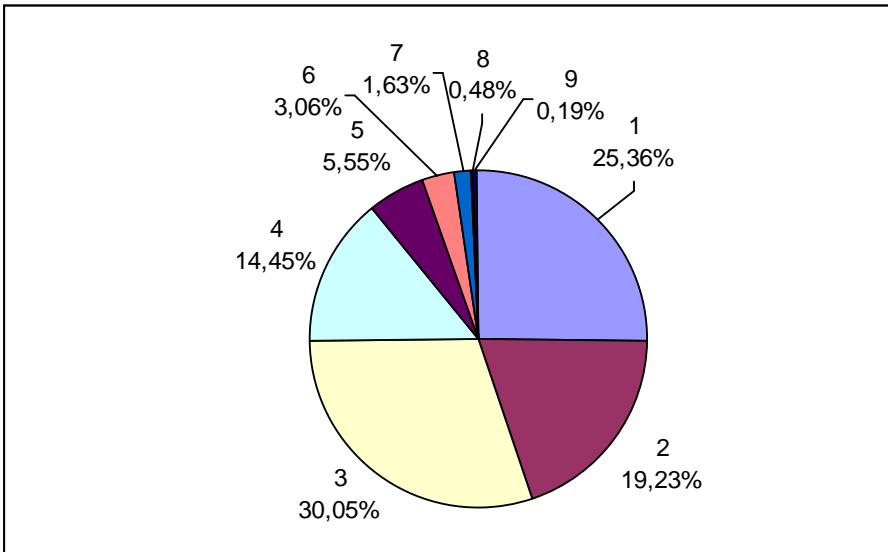
⁹⁷ Adaman, a.g.e., s.195.

Grafik 3: Kredi Kullananların E itim Durumu

KEDV'den kredi kullananların çocuk sayılarına bakıldı ı zaman yüzde yetmi be lik bir dilim içerisinde bir, iki veya üç çocuk sahibi olan kadınların yer aldı ı görülmektedir.

Grafik 4: Kredi Kullananların Çocuk Sayısı

Bu bölümde sunulan grafikler içerisinde alınan krediler neticesinde üretimin nerede yapıldığı kadar önem taşıyan bir diğer grafik de alınan krediler neticesinde ne tür işlerin yapıldığıdır. MAYA kredileri çerçevesinde ilgili yönetici tarafından hedef kitlenin çok küçük olması nedeniyle alınan kredilerin hangi işlerde kullanıldığını gösteren bütüncül bir liste yer almaktaydı ancak bu çalışmada sadece alınan kredilerin kullanıldığı alanlarından sadece ilk onuna yer verilmiştir ve bu bize alınan kredilerin az maliyet gerektiren, geleneksel mesleklerde kullanıldığını hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

Tablo 6: Krediler Neticesinde Yapılan İş Türleri

Çamaşır Satışı	120	11,48%
Etik Ürün Pazarlama	120	11,48%
El işi Yapımı	105	10,05%
Giysi Satışı	98	9,38%
Kozmetik Satışı	94	9,00%
Mefruat Satışı	70	6,70%
Çeyizlik Eya Satışı	41	3,92%
Terzilik	34	3,25%
Takı Üretimi	28	2,68%
Takı Satışı	25	2,39%

3.2 TÜRK YE GRAMEEN MİKROKRED PROGRAMI (TGMP)

1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren ilk olarak uygulanan MAYA mikro kredi programından sonra Türkiye Grameen Mikro kredi Programı(TGMP) 18 Temmuz 2003 tarihinde Türkiye İstisna Vakfı ve Grameen Bank arasında imzalanan ve "Yap-let - Devret" metodolojisi üzerine kurulmuş birliktelik protokolü ile uygulamaya geçmiştir. TGMP'nin faaliyet alanları, uygulama metodolojisi ve sayısal ifadeler ilgili kurum tarafından hazırlanan 2007 faaliyet raporundan alınmıştır.⁹⁸

2003 yılında faaliyetlerine başlayan TGMP sadece 1 übe, 2 grup ve 10 üye ile faaliyetlerine başlamıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda altı kişiye kredi verilebilir bulunmuş ve altı kişiye toplam 3000 YTL kredi kullanılmıştır.

2003 yılında Diyarbakır'da pilot proje olarak uygulanmaya başlanan TGMP 2007 Yılı sonunda Türkiye'nin değişik yerlerinde 15 übesi oluşturulmuştur. Bu

⁹⁸ "Türkiye Grameen Mikro kredi Programı(TGMP) 2007 Yılı Faaliyet Raporu", <http://www.tgmp.net/download/FaaliyetRaporu-AnnualReport2007.pdf> (Erişim Tarihi:22.10.2008)

ubeler; Diyarbakır, Batman(Kozlu), Ankara, Mardin, Gaziantep, Yozgat, Zonguldak, Çankırı, Eski ehir ve Adana'da dü ük gelirli insanlara hizmet vermektedir. Bu 15 ubenin dı nda yakın zaman içerisinde faaliyete geçmesi dü ünülen iller ise unlardır: Bursa, Ni de, Aydın, I dır, Kayseri, Kır ehir, Amasya, Malatya, Rize, Sivas ve Batman (Merkez).

TGMP'nin amacı u ekilde ifade edilmi tir:

TGMP'nin temel amacı; yoksullu u azaltmak amacıyla kırsal ve kentsel bölgelerdeki yoksul insanların, özellikle de kadınların kendi kendilerine gelir getirici faaliyette bulunmalarını sa layacak ekilde teminatsız ve kefaletsiz mikro kredi sa layarak onların yoksulluk sınırın üzerine çıkmalarını temin etmektir.

TGMP'nin hedef kitlesini ise u kesimler olu turmaktadır:

TGMP'de hedef kitle; Türkiye'deki fakirin fakiri insanlar özellikle de fakir kadınlardır. Aynı mahallede oturan ve birbirini tanıyan 5 ki i bir grup olu tururlar. Türkiye'de kırsal kesimde ya ayan ve 50 dönümden az arazisi olanlar ile kentsel bölgelerde ya ayan ve e de er mal varlı na sahip olan veya hiç mal varlı ı olmayan fakir insanlar ve özellikle fakir kadınlardır.

Be ki ilik grupları olu turan ki iler içlerinden bir grup ba kanı ve sekreter seçerler. Bir yıllı na görev yapacak olan ba kan, grup üyelerinin haftalık toplantılara düzenli olarak katılımını sa lamak, toplantı sırasında merkez müdürüne yardımcı olmak ve grubun TGMP yetkilileriyle ileti imini sa lamakla görevliydi. Ba kanın katılmadı ı toplantılarda onun görevlerini grup sekreteri üstlenecekti. Grup üyelerinin kredi almak konusundaki ciddiyetlerini de erlendirmeye yönelik e timler düzenlenmekte ve bu e tim sonucunda TGMP'nin on önerisinin grup üyeleri tarafından ö renilmesi istenmektedir. Bu öneriler unlardır:⁹⁹

- a. Türkiye Grameen Mikrokredi Projesi'nin dört prensibini takip edecek ve ilerletece iz. Bunlar: "Disiplin, Birlik, Cesaret ve Çok Çalı mak"
- b. Ba arıyı ailelerimize getirece iz.

⁹⁹ Adaman,**a.g.e.**,s.46-47

- c. Aile nüfusunu mümkün oldu unca az tutaca ız ve harcamalarımızı en aza indirece iz. Kendi sa lı ımıza dikkat edece iz.
- d. Ekilebilir arazimiz oldu u takdirde sebze yeti tirip yiyece iz ve ihtiyaç fazlasını sataca ız.
- e. Çocuklarımızı e itece iz ve onların e itimi için gereken parayı kazanaca ız.
- f. Her zaman birbirimizin yardımına hazırlıklı olaca ız. E er herhangi birimizin ba ı darda ise hepimiz ona yardım edece iz.
- g. E er herhangi bir merkezde olumsuzluk ve disiplinsizlik varsa, oraya gidip onu düzeltece iz.
- h. Yardımla mayı sürdürECE iz. Birbirimize destek olaca ız.
- i. Çocuklarımızı ve çevremizi her zaman temiz tutaca ız.
- j. Sürekli i lerimizi ilerletmenin yollarını arayaca ız. Korku ve endi elerimizi yok edece iz.

TGMP'nin Temel Prensipleri u ekilde sıralanmı tır:

1. TGMP, bir finansal organizasyon olup, öncelikle fakirin fakiri insanlarla, özellikle kadınlarla çalışmaktadır. TGMP'nin temel amacı; kapsamındaki yoksul insanların, hayatlarında finansal zorluklarla mücadele etmelerine yardımcı olmak esastır.
2. Yoksulların TGMP'den kredi kullanabilmeleri için 5 ki iden olu an grup olu turmaları zorunludur.

“TGMP'nin mikro krediyi be ki ilik gruplar halinde vermesinin arkasında, borcunu ödeyemeyen biri oldu unda gruptaki di er üyelerin ona sosyal baskı yapaca ı fikri yatıyordu. Çünkü gruptaki kadınlardan biri ödemelerini düzgün yapmadı nda, hepsinin ileride alaca ı krediler tehlikeye giriyordu. Bu riski almak istemeyen grup üyelerinin, ödemeyen arkada larına baskı uygulayarak, onu krediyi geri vermeye zorlaması bekleniyordu. Maddi teminatın olmadı ı bir bankacılık sisteminde kredi disiplininin sa lamak için geli tirilmi olan bu “grup baskısı” mekanizması geri ödemesini düzgün yapmayanların grup içerisinde kınanaca ı ve dı lanaca ı varsayımına dayanıyordu. Bu sosyal baskıdan kaçınmak için bütün üyelerin ödemelerini düzgün yapaca ı dü ünülüyordu.”¹⁰⁰

¹⁰⁰ Adaman,a.g.e.,s.78

3. TGMP’de yoksulların aldıkları kredinin tahsilâtı, görevli personel tarafından evlerine kadar gidilerek sunulan hizmetle sağlanmaktadır.
4. TGMP’de, teminatsız ve kefalet istemeden yıllık olarak verilen mikro kredinin geri dönüşü, haftalık taksitler halinde olmaktadır.
5. TGMP’de mikro kredinin limiti, yoksullar tarafından yapılacak olan faaliyete ve performanslarına göre belirlenir. Genel olarak, üyenin kendi performansı ve grup performansına dayalı olarak kredi limiti artar.

TGMP çerçevesinde verilen kredi hizmetleri aşağıdaki gibidir:

3.2.1 Temel Kredi

TGMP’nin esas olan kredi çeşidi “Temel Kredi”dir. Yoksullar, ilk kredilerini temel kredi olarak alabilirler. Temel kredi 1 yıllık kredidir. Bütün TGMP üyeleri, aynı sistemde kalmak ve hiçbir zorluk çıkarmamak kaydıyla kredi limitlerini arttırabilirler. Bu kredi sisteminde üye, aldığı kredi tarihinden itibaren 6 ay sonra ödemiş olduğu miktarı tekrar kredi olarak çekebilir. Temel kredi de üyenin gönüllü tasarruf hesabına para yatırma imkânı vardır.

3.2.2 Sözleşmeli Kredi

Sözleşmeli kredi, esasen TGMP’de bir kredi çeşidi değildir. Bu kredi, TGMP’den kredi alan yoksul üyelere haftalık olarak tahsil edilen kredi geri dönüşlerinde meydana gelebilecek muhtemel zorluklara karşı düşünülen bir alternatiftir. Yoksulun kredi geri ödemesi, kendisine bir zorluk ya atıyorsa, bu sistem yoksulun borcunun tahsil edilmesinde zamanın genişletilmesini öngörmektedir. Bu yüzden, yoksul üye borcunu geri ödemede daha rahat olacak ve aynı zamanda bir sonraki seferde borcunu zamanında ödeyebilmek için daha çok çalışmaya evkânı kazanacaktır.

3.2.3 Girişimci Kredisi

TGMP; yetenekli, başarılı, çalışkan ve tecrübeli üyelere yönelik olarak Temel Krediyeye ek olarak, “Mikro Girişimci Kredisi” adı altında farklı bir kredi programını da uygulamaktadır. Aralık 2007 yılı itibarıyla 48 üyeye “Mikro Girişimci Kredisi” olarak 94.957 YTL kredi dağıtılmıştır.

3.2.4 Mücadeleci Vatanda Kredisi

TGMP'nin sokaklarda dilenerek geçinen veya gerçekten sokaklarda yaayan çok sayıda yoksul insanlara yönelik ba latımı oldu u kredi çe idine "Mücadeleci Vatanda Kredisi" denilmektedir. TGMP, fakirin fakiri insanlara ulaşmak amacıyla 2006'da bu krediyi ba latmıştır. Bazı dilenciler, kendi yaptıkları dilencilik ile birlikte küçük bir i i ba latmak amacıyla bu imkânı kullanmaktadırlar. Buradaki esas husus, dilencilere hayatta onurlu ba ka para kazanma yöntemlerinin oldu unu ö retmek ve onları bu yönde te vik etmektir. Buradaki amaç, mikro kredi vasıtasıyla ba lattıkları i leri sonucu, onları dilenmekten kurtarmaktır.

Bu kredi çe idinde, hizmet bedeli alınmamakta ve geri ödeme için herhangi bir zaman dilimi talep edilmemektedir. TGMP, bu programın etkisiyle, dilencilik yaparak hayatını kazanan insanların dilencili i bırakmalarında daha iyi sonuçlar elde edilebilece ini de erlendirmektedir.

3.2.5 Gönüllü Tasarruf

TGMP'nin üyelerine yönelik gönüllü tasarruf sistemi de vardır. Gönüllü tasarrufun temel amacı yoksul insanlarda tasarruf bilincinin gelişmesine katkı sağlamaktır. Ayrıca, kendi hesaplarında saklanan gönüllü tasarruflar sayesinde çocuklarının eğitim ve sağlık ihtiyaçları ile özellikle beklenmedik ekilde karşılaabilecekleri giderlerin karşılanması için imkan oluşturulmaktadır.

TGMP'nin Mikro kredi Metodolojisi şu şekilde ifade edilebilir:

TGMP'nin uyguladığı mikro kredi yaklaşımı Grameen metodolojisidir. Mikro kredinin geri dönüş sistemi olarak, Genel Grameen Sistemini(GGS) uygulanmaktadır. GGS, mikro kredi programları için yeni imkânlar sağlamak amacıyla oluşturulmuş basit bir sistemdir. Genel olarak TGMP üyeleri, 1 yıl için verilen ve haftalık taksitler halinde geri ödenen temel kredi sistemiyle gelir getirici bir faaliyete başlamaktadırlar. Kredinin limiti bireysel olarak üyenin kapasitesine ve kredinin kullanım amacına göre belirlenir. İlk kredi 100 YTL (\$75) ile 700 YTL (\$525) arasında değişebilmekte ve yıllara göre üyenin performansına göre artabilmektedir.

TGMP ile ilgili sayısal veriler a a ıda yer almaktadır. lgili tabloların ilkinde TGMP'nin verimlili i ile ilgili sayısal veriler yer almaktadır, ikinci tabloda Portföy durumu ile ilgili bilgiler yer almaktadır, üçüncü tablo da ise verilen kredilerin sektörel da ılımı ile ilgili istatistikî veriler sunulmaktadır.

Tablo 7: TGMP'nin Verimlili i

TANIMLAR	2004	2005	2006	2007
KÖY/MAHALLE SAYISI	44	56	85	170
BELED YE SAYISI	5	8	20	28
GRUP SAYISI	146	410	882	1734
ÜYE SAYISI	720	2022	4050	7397
BORÇLU ÜYE SAYISI	672	1967	3885	6925
KADIN ÜYELER N ORANI	% 100	% 100	% 100	% 100

Her ne kadar yukarıdaki tabloda kadın üyelerin oranı yüzde yüz olarak da gözükse, özellikle Diyarbakır bölgesinde uygulanan saha çalı maları neticesinde görülmü tür ki bölgenin sosyo-ekonomik artları nedeniyle kredi kullanan kadınların yüzde 55 gibi büyük bir oranı mikro krediyle kurulan i ler ile do rudan ilgilenmemekte, daha çok bu i leri e leri yürütmektedir.¹⁰¹

Yukarıda belirtilen saptamanın olumsuzluk hanesine eklenmesi gereken bir not oldu unu dü ünsek bile, mikro kredinin hedef kitlesi olarak kadınları seçmi olması ba lı ba na olumlu bir geli me olarak de erlendirilebilir. “Birçok kadın çalı maları uzmanı, TGMP'nin kurulu a amasında, bu programın Diyarbakır'da ba arıya ula amayaca nı söylemi ti. Çünkü kadının çalı masına sıcak bakılmayan bir bölgede, erkekler e lerinin mikro kredi alıp i hayatına atılmasına müsaade etmezlerdi. Ancak uzmanların bu kehanetleri gerçekle medi. Yoksullu un acımasızlı ı, toplumsal kuralların gücüne baskın gelmi ti. çinde buldukları çaresizlik, Diyarbakırlıları, mikro kredi seçene ini bir kez denemeye itmi ti. Birçok erkek karısının mikro kredi almasını büyük bir evkle desteklemi ti. kurarken e inin ya da çevresinin engellemesiyle kar ıla an kadınların oranı yalnızca yüzde üçtü.”¹⁰² Bu da bize toplumsal baskının üst düzeylerde oldu u Do u illerin de bile yoksullu un toplumsal baskılara baskın

¹⁰¹ Adaman,a.g.e.,s.205.

¹⁰² Adaman,a.g.e.,s.217.

gelebilece ini ve istenildi inde sadece kadınların ekonomik geli imine yönelik programların da ba arılı olabilece ini açık bir ekilde göstermektedir.

Tablo 8: Portföy Raporu

TANIMLAR	2004	2005	2006	2007
Da ıtılan Toplam Kredi	\$ 270.280	\$ 1.064.854	\$ 3.702.916	\$ 7.664.268
Kalan Toplam Kredi	\$ 161,757	\$ 440,915	\$ 1.107.694	\$ 2.189.723
Geri Ödeme Oranı	100%	100%	100%	100%
Risk Oranı	0%	0,34%	0,48%	0,47%
letme Yeterlili i	40%	78%	100%	100%

Yukarıdaki tablodan TGMP'nin da ıtılan toplam kredi miktarında yıldan yıla büyük bir artı nı ya andı ı açıkça gözükmektedir. Bu tabloda dikkati çeken di er bir noktanın da geri dönü oranlarının bütün yıllar itibariyle yüzde 100 olmasıdır.

Tablo 9: Kredilerin Sektörel Da ılımı

SEKTÖRLER	2006			2007		
	KRED TUTARI(YTL)	ÜYE SAYISI	ORAN	KRED TUTARI(YTL)	ÜYE SAYISI	ORAN
İnşaat ve Üretim	968,654.50	1971	19%	2,011,870.56	2888	21%
Tarım	210,324.25	410	4%	479,016.80	687	5%
Hayvancılık	677,249.50	1335	14%	1,532,853.76	2200	16%
Hizmetler	493,344.00	976	10%	766,426.88	1101	8%
İnşaat ve Ticaret	805,953.00	1458	16%	1,724,460.48	2475	18%
Seyyar Satıcılık	462,121.00	858	9%	1,245,443.68	1788	13%
Dükkanlar	1,381,289.75	2677	28%	1820263.84	2615	19%
TOPLAM	4,998,936.00	9685	100%	9,580,336.00	13754	100%

Kredilerin sektörel da ılımına bakıldı ı zaman özellikle Do u bölgelerinin ekonomik geli me akslarının farklılık arz etmesi nedeniyle yüzde 16'lık bir oranın hayvancılık ve yüzde be oranının tarım sektöründe kullanıldı ı görülmektedir. Ancak genel hatlarıyla, bu programda verilen krediler Maya kredi programında verilen krediler gibi küçük miktarlı olduklarından, alınan kredilerin ço unlukla emek-yo un ve dü ük

sermaye gerektiren ve kısa vadede para getirebilecek i alanlarında kullanıldı ı görülmektedir.

3.3 TOPLUM GÖNÜLLÜLER VAKFI (TGV)¹⁰³

Toplum Gönüllüleri Vakfı, Aralık 2002'de gençlerin öncülü ünde toplumsal barı , dayanı ma ve de i imi gerçekte tirme vizyonu ile yola çıkan bir sivil toplum kurulu udur. Hedef kitlesi olarak 17-25 ya arası gençler seçilmi lerdir.

Topluma Destek Projesi kapsamında ba ta kadınlar olmak üzere tüm ülkede 2,5 milyon ki iye ula ılması hedefiyle yola çıkan TGV, proje kapsamında HSBC Bankası ile bir protokol imzalamı tır. Bu protokol ile HSBC, "Mikro kredi ile Topluma Destek Projesi" için 5 yılda 5 milyon dolarlık mikro finansman kredisi ayırdı ını açıklamı tır. Mikro kredi ile Topluma Destek Projesi, sürdürülebilir toplumsal kalkınma açısından son derece önemli bir sosyal sorumluluk olarak görülmektedir. Topluma Destek Projesi ile ula ılması hedeflenen 2,5 milyon ki ilik kitleyi, öncelikli olarak kırsal ve kentsel yerle imlerdeki gelir üretmeyen alanlarda ya ayan kadınlar ve üniversitelerden yeni mezun olmu gençler olu turmaktadır.

Proje ilk olarak Samsun ilinde hayata geçirilmeye çalı ılmı tır. HSBC'nin sa ladı ı kaynaklarla, ilk olarak Samsun'da 19 Mayıs Üniversitesi Toplum Gönüllüsü gençlerle, yöre insanlarının ekonomik zorluklarına çözüm getirece i inancıyla mikro kredi uygulamaları ba latılmı olup, kredileri da ıtacak olan ve takibini yapacak olan Toplum Gönüllüsü gençlere temel kredi bilgisini içeren e itimler verilmi tir. Projede çalı an gençler, Samsun'daki mahalle ve köylerde ya ayan kadınlara ve gençlere mikro kredi konusunu anlatıp, isteklilere kredi sa lamaya çalı maktadırlar. Proje ile büyük ço unlu u kadın olmak üzere yurt çapında 2,5 milyon ki iye ula ılması hedeflenmektedir.

19 Mayıs Üniversitesi Toplum Gönüllüleri'nin yoksullukla mücadele amacıyla sürdürdü ü Mikro Kredi Projesi-Küçük Destek Büyük Çözüm Projesi kapsamında Mayıs 2007 itibariyle kredi sa lanan ki i sayısı 37 ki iye ula mı tır. Proje kapsamında kredi bilgisi, ileti im gibi konularda e itim alan gençler, kazandıkları donanımla birlikte

¹⁰³ www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc,s.28-29 (Eri im Tarihi:21.10.2008)

projenin uygulandı ı Samsun'un Eniz ilçesinde çalı malarını yürütmü lerdir. Aktarılan krediler 500 ile 700 YTL arasında olmu tur. Toplum Gönüllüleri'nin Mikro Kredi Projesi, kredinin da ıtılması, takibi ve geri toplanması çalı malarının gönüllü gençler tarafından yürütülmesi nedeniyle dünyadaki di er uygulamalarından ayrı maktadır. Bugün itibariyle TGV, ilk kez 2006 Aralık ayında HSBC finansmanı protokolüyle ba lattı ı mikro kredi programı uygulamalarını devam ettirmektedir.

Uygulanan programın temel ilkeleri unlardır:¹⁰⁴

- Kredi verilmesinde 1 ay içinde taksit ödemelerine ba layabilecek projelerin seçimi esastır.
- Gruplara katılacak olan ki ilerin projeleri aynı ya da farklı olabilir.
- En az 3 en fazla 5 ki inin bir araya geldi i Gruplar ancak kredi talebinde bulunabilir.

Bu program çerçevesinde kredi verme süreci u eklede özetlenebilir:

- 100YTL için geri alınacak toplam rakam 115YTL.
- 23-24 taksit sonunda geri alınacaktır, taksitler 15 günlük dönemlerde tahsil edilecektir.
- İlk 15 gün geri ödemesiz dönem (Bayramlar ve resmi tatil günlerinde tahsilât yapılmayacaktır)
- Grup sayısı 3-5 ki i arasında olacaktır.
- 1. yılda ki i ba ına 100 - 700YTL'lik kredi verilebilecek (Kredi 100YTLnin katları olarak verilir ve kredilerin artı oranları ki i ba ına %25-%100 olabilir). Kredi tavanı ki i ba ına 3000YTL'yi geçemez.
- Kredinin alım amacında bir de i iklik halinde kredi veren ekibin mutabakatı aranacaktır.
- Kredi alan ki i projelerinde çocuk i çi çalı tırmayacaktır.
- Kredi, verilen ki i tarafından kullanılacak
- Kredi verilmesinde 1 ay içinde taksit ödemelerine ba layabilecek projelerin seçimi esastır.
- Gruplara katılacak olan ki ilerin projeleri aynı ya da farklı olabilir.

¹⁰⁴ <http://mikrokredi.tog.org.tr/abs/templates/sayfa.asp?articleid=534&zoneid=52> (Eri im Tarihi:17.09.2008)

- Projeler toplum etik kuralları dı ında kullanılmayacaktır.
- Grup ço unlu u 18 ya üzerinde olmak kaydıyla tüm bireylere kredi verilebilir.
- Beslenme, barınma, e itim, sa lık gibi temel gereksinimlerini kar ılayamayan veya toplumsal standartların gerisinde kalan ya da ya adı ı ortamın temel gereksinimlerinden yoksun olan herkese kredi verilebilir.
- Ki inin sosyal güvencesi olup olmaması kredi almasına engel de ildir, önemli olan ki inin sosyo-ekonomik durumudur.
- Grubun içinde aynı evde oturan birden fazla ki i bulunamaz.

3.4 TÜRK YE'DE M KRO F NANS POTANS YEL ¹⁰⁵

Türkiye’de mikro finans hizmetlerine olan talep, mikro ve küçük i letmeler ile yoksul ve az gelirli hane halkları açısından de erlendirilmektedir. Mikro ve küçük i letmeler, faaliyetlerini sürdürmek ya da geli tirmek için, yoksul ve az gelirli ki iler ise i kurmak ya da tüketim ve di er ihtiyaçlarını kar ılamak için mikro finans hizmetlerini talep etmektedirler. Bu durumda, formel ve enformel sektör giri mcileri, tarım sektörü ve hane halkları mikro finans hizmetlerini talep eden kesimler olacaktır.

Söz konusu hedef kitleden olu an mikro finans pazarını, daha alt bölümlere ayırmak da mümkündür. Bunlar, aile bireyleri tarafından kurulan ve i letilen enformel i letmeler, bir veya birkaç i çi çalı tıran ya da bir arada çalı an birkaç ortaktan olu an mikro i letmeler, kayıtlı ve kredi alabilmek için teminat gösterebilecekleri mal varlı ına sahip olan i letmeler, tarım sektöründe çalı an formel ya da enformel mikro i letmeler ile hane halkları olarak gruplandırılabilir.

Mikro finans hizmetlerinin en önemlilerinden biri olan mikro kredi için tahmini talebin hesaplanması iki yakla ıma dayanmaktadır. Bunlardan biri “Hayat Standardı Yakla ımı”, di eri ise, “Özel Sektör Yakla ımı”dır. Hayat standardı yakla ımı ekonomik yönden zayıf olan hane halkı sayısını dikkate almaktadır. Özel sektör yakla ımı ise, formel ya da enformel sektördeki ve tarım sektöründeki mikro ya da küçük i letme sayısını dikkate almaktadır. Her iki yakla ımda da ekonomik yönden zayıf hane halkı ya da mikro ve küçük i letme sayısının tahmini olarak % 30-%50’sinin mikro kredi talebinde bulunaca ı varsayılmaktadır.

¹⁰⁵ ÖNER, a.g.e.,s.121-124

Dünya Bankası tarafından yapılan mutlak yoksulluk hesaplamalarında, ülkemiz de Orta ve Do u Avrupa ülkelerinde oldu u gibi günlük 4,3 dolar altında ki i ba ı gelir elde eden insanlar mutlak yoksul kategorisine girmektedir. TÜİK tarafından 2007 yılının sonlarında 2006 yılına ait Yoksulluk Çalı masında ki i ba ı günlük 4,3 doların altında ya amak zorunda olan ki i sayısı 9.680 milyon olarak ifade edilmi tir.¹⁰⁶ Yukarıda da belirtti imiz gibi bu grubun yüzde otuz veya yüzde ellisinin mikro kredi talebinde bulunaca ı dü ünüldü ünde ve her bir ailenin ortalama dört ki iden olu tu u göz önünde bulunduruldu unda, bu kategori içerisinde mikro kredi talebinde bulunabilecek hane sayısının yakla ık 750 bin ile 1,250 bin arasında olabilece i dü ünülmektedir.

Mikro finansman hizmetlerinin kapsamına giren i letmeler mikro ve küçük i letmeler olmaları nedeniyle Küçük ve Orta Boy firmaların nasıl tanımlandı ının bilinmesi önem ta ımaktadır.

“Türkiye’de, birden çok kurum tarafından olu turulması nedeniyle, birbirinden farklı KOB tanımları bulunmasının özellikle destekler ve AB ile i birli i gibi konularda yarattı ı sıkıntıları ortadan kaldırması amacıyla, Türk KOB tanımı AB ile uyumla tırılmı tir. Bakanlar Kurulu’nun 2005/9617 sayılı kararı ile kabul edilen “Küçük ve Orta Büyüklükteki i letmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik”, 18 Kasım 2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmı ve yayım tarihinden altı ay sonra yürürlü e girmi tir.

Söz konusu yönetmeli in 4. maddesine göre “yasal statüsü ne olursa olsun, bir veya birden çok gerçek veya tüzel ki iye ait olup, bir ekonomik faaliyette bulunan birimler” i letme olarak tanımlanmaktadır. KOB ’ler ise yönetmelikte u ekilde tanımlanmaktadır:

- a) Mikro i letme: 10 ki iden az yıllık çalı an istihdam eden ve yıllık net satı hâsılatı ya da mali bilançosu 1 milyon YTL’yi a mayan çok küçük ölçekli i letmeler,
- b) Küçük i letme: 50 ki iden az yıllık çalı an istihdam eden ve yıllık net satı hâsılatı ya da mali bilançosu 5 milyon YTL’yi a mayan i letmeler,

¹⁰⁶ http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=23&tb_adi=Yoksulluk%20Analizleri&ust_id=7 (Eri im Tarihi:27.10.2008)

c) Orta büyüklükteki işletmeler: 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon YTL'yi aşmayan işletmeler.¹⁰⁷

TÜRK 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı (GS S) sonuçlarına göre, 2002 yılı itibarıyla Türkiye'de toplam 1.881.433 işletme faaliyet göstermektedir. Sayımda, tarım dışı sektörlerde faaliyet gösteren ve Maliye Bakanlığı'nda vergi sicil kaydı bulunan tüm işletmeler kapsama alınmıştır. 2002 yılı itibarıyla toplam işletme sayısı içinde 10'dan az çalışanı olan mikro ölçekli firmaların payı % 96,32, 10-49 çalışanı olan küçük ölçekli firmaların payı %3,09, 50-250 çalışanı olan orta ölçekli firmaların payı %0,48'dir. Bu durumda, mikro kredi talebinde bulunacak 1.870.333 mikro ve küçük işletme bulunduğundan ve bu işletmelerin toplam içindeki payının % 99,41 olduğu görülmektedir.

TÜRK 2001 Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre, Türkiye'de tarım ve hayvancılık ile uğraşan toplam 3.076.650 işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerden 20 dekarından az toprak bulunanlar küçük tarım işletmeleri olarak nitelendirildiğinde, 20 dekarından az toprak bulunan ya da hiç toprak bulunmayan işletme sayısı 1.062.806 olmaktadır. Bu veriler doğrultusunda, hem sanayi hem de tarım sektöründe faaliyet gösteren mikro ve küçük işletme sayısı 2.933.139 olarak tespit edilmiştir. Sonuç olarak, Özel Sektör Yaklaşımına göre, %30-%50 talep aralığında, mikro kredi talep edecek mikro ve küçük işletme sayısının 879.942 ile 1.466.570 arasında olacağı tahmin edilmektedir. Ancak, bu veriler sadece kayıtlı işletmeler göz önünde bulundurularak elde edilmiştir. Kayıtlı dışı faaliyet gösteren işletmeler de dâhil edildiğinde mikro kredi talebi daha büyük boyutlarda olacaktır.

Yukarıda belirtilen büyüklükler sadece mikro kredi potansiyelini yansıtmaktadır. Mikro kredi sisteminin daha geniş bir üst kümesi olan mikro finans sistemi içerisinde verilen sigorta, tasarruf ve para transferleri de dâhil edildiğinde ortaya hizmet sunulabilecek büyük bir potansiyel çıkmaktadır.

¹⁰⁷ <http://www.ikv.org.tr/haberler2.php?ID=1456> (Erişim Tarihi:24.11.2008)

3.5 MİKRO FİNANS KURULU LARI HAKKINDA KANUN TEKLİFİ¹⁰⁸

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından hazırlanan taslakta bazı tanımlamalar yapılmıştır ve öncelikle bunların bilinmesinde fayda vardır.

İlgili kanunda öncelikle mikro girişimcinin tanımı yapılmıştır. Bilindiği üzere mikro kredi ve mikro finans hizmetlerinin hedef kitlesini bu anda ini devam ettirmekte olan veya aldıkları kredilerle yeni bir i alanında çalışacak olan mikro girişimler olmaktadır. Bu nedenle mikro girişimcinin tanımı “Ekonomik ve sosyal refahını geliştirmek amacıyla, gelir getirici bir faaliyette bulunacak ve ekonomik faaliyetleri nakdi sermayesinden ziyade emeğine dayanan ve kazancı geçimini sağlamak üzere yetmeyen veya asgari ölçüde sağlamak üzere yetecek derecede az olan gerçek kişilerin girişimleri” şeklinde yapılmıştır.

Mikro kredi ve mikro finansman sistemi genel finansman sisteminin bir parçası olduğu için, ticari işletmeler neticesinde finansal bir kargaşaya karışılmaması için mevduat toplayabilen ve mevduat toplayamayan mikro finans kurumları şeklinde ikili bir ayırıma gidilmiştir. Bu çerçevede mevduat kabul eden mikro finans kuruluşu “mevduat kabul eden mikro finans kuruluşu adı altında kurulan ve mikro girişimler ile mevduat kabul etmeyen mikro finans kuruluşlarına nakdi finansman sağlamak üzere faaliyet gösteren kuruluşları” şeklinde tanımlanırken, mevduat kabul etmeyen mikro finans kuruluşu ise “sivil toplum kuruluşları tarafından kurulacak işletmeler de dâhil olmak üzere, mevduat kabul etmeyen mikro finans kuruluşu adı altında kurulan ve mikro girişimlere mevduat kabul etmeden finansman sağlamak üzere faaliyet gösteren kuruluşları” şeklinde tanımlanmıştır.

İlgili kanunda önemli bir nokta hangi kurum\kuruluşların mevduat kabul eden mikro finans kurumu kuramayacağı ile ilgilidir. Bu konuda çalışan akademik camia tarafından bu kadar geniş bir sınırlamanın getirilmesi olmasının, mikro finansman sisteminin geliştirilmesine ve daha geniş kesimlere hizmet götürülmesine engel olacağı iddia edilmektedir. Ancak daha önceden de belirtildiği gibi bir kurum ilgili kesimlerden mevduat toplamaya başladığı zaman bir çeşit bankacılık hizmeti vermeye başlayacaktır

¹⁰⁸ “**Mikrofinans Kuruluşları Hakkında Kanun Teklifi**”,
http://www.israf.org/tisva.asp?Menu_ID=6&Sub_ID=8 (Erişim Tarihi:02.09.2008)

ve bu nedenle sıkı bir denetim altında bulundurulmasının doğru oldu ü ü ünülmektedir. Di er yandan, mevduat kabul eden mikro finans kurulu ları nedeniyle hizmet sunumunda ya anabilecek problemlerin mevduat kabul edemeyen mikro finans kurulu larının hizmet a larını geni letmeleriyle a labilece ü ü ünülmektedir. Bu açıklamaları yaptıktan sonra, ilgili taslak kanunda yer alan ifade ü ekildedir: “Siyasi partiler, dernekler, vakıflar, sendikalar, meslek kurulu ları, kooperatifler, birlikler, yerel yönetimler ve bunlar tarafından kurulan veya bunların do rudan veya dolaylı olarak pay sahibi oldu u kurulu ve irketler, mevduat kabul eden mikro finans kurulu larında, hiç bir ekil ve surette do rudan ya da dolaylı olarak pay sahibi olamazlar. Bu yasak basın, yayın, televizyon ve radyo kurulu ları, bu kurulu larda do rudan veya dolaylı olarak pay sahibi olanlar ile bunlarla1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 245 inci maddesinin (3) numaralı bendinde yazılı derecelerde akrabalı ı bulunan kimseler ve basın, yayın, televizyon ve radyo kurulu larında ücret veya sair adlar altında yapılan ödemelerle istihdam edilenler bakımından da uygulanır.”

Mevduat kabul eden mikro finans kurulu larının yapamayacakları i lemler ü ekilde ifade edilmi tir:

- Mikro giri imciler ve mevduat kabul etmeyen mikro finans kurulu ları dı nda hiçbir gerçek ya da tüzel ki iye ayni ya da nakdi kredi veremez,
- Kredi kartı çıkaramaz, çekle i leyen hesap açamaz, çek karnesi veremez,
- Yabancı para üzerinden kredi veremez,
- Ortaklık kuramaz, kurulmu ortaklıklarda pay sahibi olamaz,
- ihtiyaçları için Kurumca izin verilen sayı ve büyüklü ün üstünde gayrimenkul edinemez.

Mevduat kabul etmeyen mikro finans kurulu larının yapamayacakları i lemler ise ü ekilde ifade edilmi tir:

- Mikro giri imciler dı nda hiçbir gerçek ya da tüzel ki iye ayni ya da nakdi kredi veremez
- Kredi kartı çıkaramaz, çekle i leyen hesap açamaz, çek karnesi veremez,
- Yabancı para üzerinden kredi veremez,
- ihtiyaçları için Kurumca izin verilen sayı ve büyüklü ün üstünde gayrimenkul edinemez,

- Ortaklık kuramaz, kurulmu ortaklıklarda pay sahibi olamaz.

2003 yılında Türkiye’de Sayın Ba bakanın talimatıyla mikro kredi zirvesi yapılarak ve mikro kredi sisteminin duayenlerinden Muhammed Yunus Türkiye’ye davet edilerek bu konuya verilen önem ortaya konulmu ve bu alanda yapılan çalı malar hız kazanmı ve bu çerçevede ilgili kanun tasla ı hazırlanarak Meclise sunulmu tur. Ancak ilerleyen zamanlarda sebebi bilinmeyen nedenlerle kanun tasla ı geri çekilmi tir. Özellikle finans çevreleri tarafından yapılan de erlendirmelerde mikro kredilerle kurulan i letmelerin ço unun mikro i letmeler olmaları ve yapılan üretimlerin kayıt dı ı kalması nedeniyle hem çalı anların haklarının korunamaması hem de yapılan üretim neticesinde vergi kayıplarının olu masının ilgili kanun teklifinin geri çekilmesinin temel sebepleri oldu u dile getirilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanlık tarihinin varoluşundan bu yana devam eden yoksulluğun ortadan kaldırılması mücadelesi halen devam etmektedir. Yirminci yüzyılda yapılan yorumlarda üretim teknolojisinde meydana gelen gelişmeler sayesinde üretimin ve verimliliğin artacağı, kişi başına düşen gelirin artacağı ve yirmi birinci yüzyılın yoksulluğuna elveda denilecek bir yüzyıl olacağı iddia edilmiştir ancak geldiğimiz noktada hem uygun koşullarda üretim, sağlık ve diğer sosyal faaliyetlere ulaşamayan hem işsiz hem de çalışsa bile büyük bir çönlüğe sosyal güvencesi olmayan kişilerde çalışan yoksul insanlarla karşı karşıya bulunmaktayız.

Özellikle 1970'li yıllarda Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşların kapitalist sistemin krize girmesi nedeniyle yoksulluğa olan ilgileri artmış ve bu alanda yapılan bilimsel ve uygulamalı çalışmalara destekleri katlanarak artmıştır. Bu döneme kadar yoksulluğun ortadan kaldırılması ve yoksul insanlara istihdam sağlanması konusunda aktif ve pasif politika bakışları altında birçok uygulama hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler tarafından uygulamaya konulmuştur. 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik ve politik krizin aşılabilmesi için mali disiplinin uygulanmaya başlandı, özellikle ulus devletlerin ekonomi politikalarının uygulanmasında hantal bir şekilde davranıldığı düşünülerek sivil toplum kuruluşlarına ayrıcalık verildiği ve kalkınma hamlelerine bu kuruluşların da dâhil edilmesi gerektiği düşünülen, ülkeler arası ticari kısıtlamaların kaldırılarak serbest rekabet ortamında üretilen refahın artacağını öne süren neo-liberal olarak adlandırılacak politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Bu akım dünyanın dört bir yanında kabul edilmeye başlandıkça, özellikle 1970'li yıllarda uygulanmaya başlanan mikro kredi ve mikro finans uygulamaları yoksullukla mücadele programlarında daha da öne çıkmaya başlamıştır.

1970'li yıllarda Bangladeş'in küçük bir köyünde 42 yoksula verilerek uygulanmaya başlanan mikro kredi uygulamaları, elde edilen başarıyı uygulama sonuçları neticesinde hem hizmet sunulan hedef kitlesini genişletmiş ve bugünlerde 100 milyondan fazla insana hizmet verme noktasına gelmiş; hem de hizmet yelpazesine tasarruf, sigorta, para transferleri gibi hizmetleri ekleyerek mikro finans sistemine dönüşmüştür. Yoksulların finansal açıdan desteklerinde her birinin bir girişimciye

dönü ece i ve elde edilen gelirle ya amını idame ettirebilecek bir gelir seviyesine ula aca ı felsefesi yukarıda belirtilen neo-liberal politikalar çerçevesinde olu turulmak istenen sistemle paralellik ta ımaktadır. Olu turulacak sistemle hem çalı an kesime hem de yoksullara sa lanan finansman destekleriyle devletin katlanmak zorunda kaldı ı i sızlık sigortası ve yoksulluk yardımı gibi devlet bütçesine yük oldu u iddia edilen masrafların ortadan kalkaca ı ve bu kaynakların verimli alanlarda kullanılaca ı öne sürülmektedir. Bu uygulamaları savunanlar her ne kadar mikro finans sisteminin her derde deva bir uygulama oldu unu iddia etmeseler de, bu akımın kurucularından olan Muhammed Yunus böyle bir sistemin i ler bir ekilde kurulması durumunda i sızlık sigortası veya yoksulluk yardımı gibi uygulamalara hiçbir ekilde ihtiyaç olmayaca ını iddia edebilmektedir.

Çalı mamızda uygulama sonuçlarında görüldü ü gibi yoksul insanlar sa lanan finansman destekleri sayesinde bir i sahibi oldukları görülmü tür ancak daha geni açıdan bakıldı ında böyle uygulamaların yaygınla tırılmasının toplumsal refahın artırılmasında en temel uygulama oldu u konusunda üpheler bulunmaktadır. Bir yandan küreselle me ile ülkelerin rekabet gücünü artırabilmeleri için çalı an ba ına verimlili in artırılmasını, ölçek ekonomilerine uyum sa lanmasını, tarımsal üretim alanında ölçeklerin büyütülerek maliyetlerin ve hizmet sunulan alanın geni letilmesini, haksız rekabetin önlenmesi amacıyla fikri, sınai ve mülki alanda kayıt dı ılı ın önlenmesini salık verirken, di er yandan mikro kredi ve mikro finans uygulamaları çerçevesinde yoksul insanların küçük bir pazara kayıt dı ı bir ekilde üretim yapmalarını telkin etmek biraz çeli kili gözükmemektedir. Yapılan çalı malar göstermektedir ki, kendi hesabına çalı an insanlar bu i leri isteyerek de il, ba ka bir alanda gelir getirici faaliyet yapamadıkları için tercih etmektedirler. Durum böyle iken insanlara “her biriniz potansiyel bir giri imcisiniz ve tek yapmanız gereken ihtiyacınız olan finansman kaynaklarına eri im sa lanması” demek çok inandırıcı gelmemektedir. Amerika gibi giri imcili in ve giri imci olabilme artlarının en üst düzeyde oldu u bir ülkede bile yapılan ara tırmalar göstermi tir ki i sızlık sigortalarından faydalanan insanlara sunulan mikro kredi hizmetleri sayesinde kendi i ini kuranların ve bir sene içerisinde kurmu oldukları i i devam ettirenlerin oranı binde birdir. Bu yapılan çalı ma sonuçları bütün kaynakların bu alana kanalize edilmesi durumunda nasıl bir sonuçla kar ıla ılaca ını açıkça göstermektedir. Göz önünde bulundurulması gereken di er bir husus giri imcilik kavramının sadece finansmana eri mekle ilgili bir kavram olarak

algılanmasıdır ve bu da çok yanlış bir algılamadır. Küresel piyasa ekonomisi döneminde giri imci olarak başarılı olabilmek için uygun finansal kaynaklara erişim sağlanması kadar önem taşıyan hususlar hizmet sunulacak piyasanın bilinmesi, faaliyette bulunulacak alan hakkında derin bilgi sahibi olunması ve bunlardan da öte temel pazarlama ve hizmet sunumu tekniklerinin bilinmesidir.

Geli mi ülkelerde yapılan çalışmaları göstermektedir ki gelir elde eden nüfusun yüzde doksanı bir i verene başarılı ücretli olarak çalışırken, nüfusun yüzde onluk bir kesimi kendi i inden, giri imci olarak gelir elde etmektedir. Mikro kredi hizmetleri çerçevesinde kurulan işletmeler kredinin mahiyeti nedeniyle küçük çaplı olmaktadır.

İmdi öyle bir örnek üzerinden durumun daha net olarak anlaşılacağı düşünülmektedir. Küçük ve kırsal bir alanda 100 kişiye diki makinesi sağlanması ve bu insanların birbirine benzer ürünler üreterek yerel ihtiyaçların karşılanması mı desteklenebilir bir uygulamadır yoksa bu yüz kişiye sağlanan finansmanla yine 100 diki makinesinin bulunduğu ve bu yüz kişinin sigortalı ekilde çalıştığı bir fabrikanın kurulması, yapılan pazar ara tırmaları neticesinde ihracat potansiyelinin de göz önünde bulundurularak bir üretim yapılması mı desteklenebilir bir faaliyettir.

Yukarıda yapılan açıklamaları ve uyarıları göz önünde bulundurularak ve mikro kredi ve mikro finansman sisteminin yoksullukla mücadelede her türlü sorunu çözecek sihirli bir formül olduğu yanlışına dümeden, aşağıda yer alan önerilerle çalışmaları sonlandırılmaktadır:

- Hedef kitle içerisinde kredi kültürünün oluşturulması ve yüksek geri dönüş oranlarının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Burada iki noktanın altını çizilmesi önem taşımaktadır. Bunlardan bir tanesi daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi bir uygulamanın mikro kredi olarak adlandırılabilmesi için yüzde doksandan fazla geri dönüş oranlarının sağlanması zorunludur. Bilindiği üzere mikro kredi kuruluşları sistemin mahiyeti gereği çok yüksek işlem maliyetleriyle hizmet sunmaktadır. Eğer yüksek oranlı geri dönüş oranları sağlanamazsa, bu finansal kurumların mali sürdürülebilirliklerini sağlamaları mümkün görünmemektedir. Finansal sürdürülebilirlik kadar önemli ve belki de daha önemli husus ise hedef kitle içerisinde bulunan insanların kredi kültürünü edinmiş olmalarıdır. İlgili bölümlerde belirtildiği üzere dünya üzerinde ellili ve altmışlı yıllarda, ülkemizde ise iki binli yıllara kadar tarımsal ve kırsal kalkınma alanlarında büyük çaplı kredi programları uygulanmış ancak hedef kitlenin verilen

kredileri birer hibe olarak görmeleri nedeniyle ulusal bütçeler üzerinde büyük mali yükler oluşmuştur, aynı zamanda planlanan hedeflere ulaşamamıştır. Bu nedenle mikro kredi ve mikro finans çerçevesinde hizmet sunumuna başlamadan önce verilen hizmetlerin hibe olmadığı ve ilerleyen zamanlarda da kredi hizmetlerinden yararlanabilmek için geri ödemelerin düzenli bir şekilde yapılması büyük önem taşımaktadır.

- Hedef kitlenin doğru belirlenebilmesi açısından yoksulluk ölçümlerinin doğru ve güvenilir bir şekilde yapılması büyük önem taşımaktadır. İlgili bölümlerde yapılan açıklamalarda görüldüğü gibi, mikro kredi ve mikro finansman sistemi yoksulluktan kurtulmak isteyen ve kendi işinin patronu olmak isteyen mikro girişimcilere yönelik sağlanan kredilerdir. Ancak hedef kitle içine karnını bile doyurmakta zorluk çeken yoksul kesimler dâhil edildiğinde, bu kesimler aldıkları kredileri daha öncelikli ihtiyaçları için kullanacak ve bu sistem aracılığıyla yeni bir borç sarmalının içerisine girmeye başlayacaklardır. Bu nedenle hedef kitlenin yapılan ölçümler ve araştırmalar neticesinde doğru yoksul kesimlerden seçilmemesine büyük önem gösterilmelidir. Bu kesimler doğrudan ve dolaylı olarak yoksullukla mücadele programlarıyla desteklenmeli ve belli bir zamanlama gelindikten sonra kredi hizmetlerinden faydalanmaları sağlanmalıdır.

- Yoksullukla mücadele alanında mikro kredi ve mikro finans hizmetleri mücadele yöntemlerinden sadece bir tanesidir. Bu nedenle bu uygulamalar diğer aktif ve pasif yoksullukla mücadele programlarıyla eşgüdüm içerisinde yürütülmelidir. Yoksulluğun nedenleri açıklanırken birden fazla faktörün yoksulluğa neden olduğunu ve bu nedenle bu olgunun çok boyutlu olduğunu belirtilmiştir. Salt mikro kredi ve mikro finansman hizmetlerinin yoksullara düzenli ve sürekli gelir getirici hizmetler temin edebileceğini iddia etmek fazla iddialı olacaktır.

- İlgili bölümlerde belirtildiği üzere küreselleşme nedeniyle ulusal hükümetlerin politika belirleme alanında etkinlikleri azalmış, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının etkinlikleri artmıştır. Bu çerçevede sivil toplum örgütlerinin mikro kredi ve mikro finans hizmet sunumu alanlarında desteklenmesi ve katkı alabilecekleri muhtemel engellerin kaldırılması gerekmektedir. Bilindiği üzere yirmi birinci yüzyılın üzerinde durulan önemli kavramlarından bir tanesi “sosyal sorumluluktur”. Sosyal sorumluluk kavramı özellikle özel sektörün kamusal sayılabilecek alanlarda elini taşın altına koyması olarak tanımlanabilir. Mikro kredi ve mikro finansın sosyal sorumluluk faaliyetleriyle ilgili olduğu bir şekilde açıklanabilir ve tanıtılabilirse, özel sektörün ve

sivil toplum örgütlerinin sinerjileri ve geni tecrübelerinin istenen hedeflere daha çabuk ula lmasına yardımcı olaca ı dü ünülmektedir.

- Bilindi i üzere mikro kredi ve mikro finans sistemi çerçevesinde sunulan hizmetler neticesinde küçük ölçekli ve ço unlukla el eme ine dayanan alanlarda i kurulmakta ve bunun neticesinde hem yapılan üretim, hem de üretimi yapan ki iler kayıt dı ı kalmaktadır. Mikro kredi ve mikro finans sisteminin en büyük zayıf halkalarından bir tanesi, verilen kredilerin hedef kitlede bulunan ki ileri kayıt dı ı alanlarda üretimde bulunmalarını te vik etmesidir. Bir yandan kayıt dı ı üretimi ve çalı mayı engellemeye çalı rken, di er yandan verimlili i ve kalitesi çok dü ük, çok zor artlar altında üretim yapılması ve çalı lmasına yönelik faaliyetle bulunulması özellikle uzmanlar tarafından üzerinde dü ünülen ve henüz çözüm bulunamamı bir husustur.

- Mikro kredi ve mikro finans hizmetlerinin sunumunda sadece finansal hizmetlere yo unla masının istenen hedeflere eri imi sa lamaktan uzak oldu u dü ünülmektedir. Bilindi i üzere mikro kredi sisteminin temel ç ıkı noktasını, yoksulların sahip oldukları giri imci ruhu harekete geçirecek olan finansal hizmetlerin temin edilmesi olu turmaktadır. Ancak bu yakla ımda birçok eksik de erlendirme bulunmaktadır. Öncelikle her kredi alanın uzun dönemli gelir getirici ve düzgün bir i sahibi olaca ı iddiası kabul edilebilir de ildir. Giri imcilik denilince akla sadece maddi imkânlar gelmemektedir, bunun ötesinde kredi alan ki inin giri imcilik ruhuna sahip olması, içinde bulundu u piyasanın artlarını iyi bilmesi ve fırsatlardan yararlanabilme yetene inin olması gerekmektedir. Mikro kredi ve mikro finans hizmetlerinin uzun vadede ba arısız olmasına neden olabilecek di er bir faktör bütün mikro giri imcilerin küçük ölçekli ve birbirine benzer alanlarda üretimde bulunmalar ıdır. Bunu a abilmek için kooperatif benzeri olu umların olu turularak, bir araya gelen mikro giri imcilerin daha geni bir piyasa ortamına ve ilerleyen a amalarda da dı piyasalara üretim yapmaları mümkün olabilecektir. Göz önünde bulundurulması gereken di er bir husus, potansiyel mikro giri imcilere kredi almadan önce giri imcilik ve ticaretin temel gerekleri konusunda bütüncül bir e itimin verilmesidir. Yukarıda sayılan eylemler uygulamaya geçirilmedi i takdirde mikro kredi ve mikro finans hizmetleri çerçevesinde kurulan i lerin ba arılı olması mümkün gözükmemektedir.

- Mikro kredi ve mikro finans hizmet sunumu alanında kurumsalla manın artırılmasına yönelik yasal mevzuatın bir an önce hayata geçirilmesi büyük önem ta ımaktadır. Yasal mevzuatın olu turulması ve hayata geçirilmesi büyük önem

ta ırmaktadır çünkü her ne kadar mikro kredi ve mikro finansman hizmetleri çerçevesinde küçük çaplı hizmetler sunulmaktaysa da, bu parçalar kümülatif olarak bir araya geldi inde büyük mebla lar olu maktadır, verilen hizmetler içerisinde mevduat ve sigortacılık hizmetleri de yer almakta, bu nedenle bu hizmetlerin belli bir standarda oturtulması ve denetiminin sa lanması büyük önem ta ırmaktadır. İlgili bölümde açıklandı ı üzere 2004 yılında yasal mevzuatın hazırlanmasına yönelik çalı maların son a masına gelinmi ancak özellikle kurulacak sistemin kayıt dı ı alanlarda yeni i lere neden olaca ı dü ünülerek taslak geri çekilmi tir. Ancak mikro kredi ve mikro finans alanında sistemin sa lıklı i leyebilmesi ve sisteme yeni oyuncuların dâhil edilebilmesi için ilgili kurulu ların esnek bir ekilde faaliyet gösterebilmelerine izin veren ama aynı zamanda sıkı bir denetimin sa landı ı bir sistemin alt yapısının olu turulması büyük önem ta ırmaktadır.

• Yukarıda yazan bütün önerilerden belki de daha önemli olan husus mikro finans ve mikro kredi faaliyetlerinin düzgün i leyebilmesi için düzgün i leyen ve istikrarlı bir serbest piyasa ekonomisinin mevcudiyetidir. Özellikle 2008 yılının üçüncü çeyre inden itibaren Amerika Birle ik Devletleri'nde ba layan mortgage krizi hızlı bir ekilde dünyanın di er ekonomilerine de sirayet etmi ve yapılan ara tırmalara göre dünya üzerindeki birçok ülkenin ekonomileri resesyona girmi durumdadır. Böyle bir kriz döneminde ekonomik aktörler arasındaki güven en alt düzeylere inmekte ve piyasa ekonomisinin çarklarının dönmesini sa layan kredi mekanizmaları ise büyük zarar görmektedir. Mikro finans ve mikro kredi alanında faaliyette bulunan kurulu lar ba ımsızlıklarının bir göstergesi olarak ekonomik kaynaklarının birço unu açık piyasa i lemleri kanalıyla serbest piyasadan temin etmektedirler. Ya anan ekonomik kriz bu kurulu lar üzerinde iki yönlü bir baskı olu turmaktadır. Öncelikle kredi piyasasında ya anan güven bunalımı nedeniyle piyasa faiz oranları çok yüksek rakamlara yükselmekte ve ekonominin aktörlerinin katlanmak zorunda oldukları maliyetler artmaktadır. Göz önünde bulundurulması gereken ikinci husus ise, ya anan ekonomik daralma nedeniyle uluslar arası alanda teknik yardım yapan kurulu ların bütçelerinin sarsılması ve kurulu a masında mikro finans ve mikro kredi kurulu larının ihtiyacı olan can suyunu sa layamamalarıdır. Bu nedenlerle, 2009 yılında ve ilerleyen birkaç yıllık dönemde bu alanda hizmet sunumunda bulunan kurulu ların daha fazla zorlanacakları dü ünülmektedir. Kısa vadede yapılması gerekenin maliyetlerin azaltılmasına yönelik daha yaratıcı ve çözüm odaklı alternatiflerin bulunması oldu u dü ünülmektedir.

KAYNAKÇA

2007 Yoksulluk Çalışması Sonuçları,

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=23&tb_adi=Yoksulluk%20Analizleri&ust_id=7

Adaman, Fikret, Tuğçe Bulut; **500 Milyonluk Umut Hikayeleri**, Letim Yayınları, İstanbul 2007.

Aktan, Can Coşkun, Stiklal Yağar Vural; **Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri**, <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-yoksulluk.pdf>

Alptekin, Kamil, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmetlerin Görünümü**, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/kuresellesmesosyaldevlet.doc>

Altay, Asuman; **“Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikro finansman Yaklaşımı”**, http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/makaleler/510/Sayi_510_Makale_03.pdf

Balkan, Bülent ve diğerleri; **Mikro girişimcilere Yönelik Finansman Stratejisi: Mikro Finansman**, http://www.bulentbalkan.com/index_files/Page1597.htm

Buirrit, Kiendell; **Micro finance in Turkey**, http://www.uncdf.org/english/microfinance/docs/sector_assessments/UNCDF_TurkeyAssessment.pdf

Çevik, Enay; **“KEDV’in Faaliyetleri”**

Dokuzuncu Kalkınma Planı Özel İhtisas Raporu, ekutup.dpt.gov.tr/gelirdag/oik691.pdf

Dolun, Leyla; **Genel Araştırmalar- Mikro Finansman**, www.tkb.com.tr/esa/GA/2005-GA/GA-05-02-05_Mikro_Finansman.pdf

Döyeyen, Adil; **“Yoksullukla Mücadele programlarından Mikrokredi ve Türkiye Diyarbakır Örneği Bağıntılı Değerlendirmesi”**, İstanbul Teknik Üniversitesi

Dündar, Seher Ozan, **Mikro Finansman**, http://www.tkb.com.tr/data/file/raporlar/ESA/ga/2007-GA/GA-07-05-28_Mikro_Finansman.pdf

Gelir Dağılımının Yiletilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, <http://www.dpt.gov.tr/DYS/DokumanAra.aspx?RootRef=0&Ara=yoksulluk>

Global Monitoring Report 2007,

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTGLOBALMONITOR/EXTGLOMONREP2007/0,,menuPK:3413296~pagePK:64218926~piPK:64218953~theSitePK:3413261,00.html>

Gündo an, Naci; **Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele**, www.e-
aso.org.tr/html/TUR/asomedy/a/ocak-subat2008/Dosya.pdf

Harris, Sam Daley; “**State of Microcredit Summit Campaign Report 2007**”,
<http://www.microcreditsummit.org/pubs/reports/socr/2007.html>

Helms, Brigit; “**Access for All: Building Inclusive Financial Systems**”
http://www.microfinancegateway.org/files/30667_file_Book_AccessforAll.pdf

<http://mikrokredi.tog.org.tr/abs/templates/sayfa.asp?articleid=534&zoneid=52>

<http://www.gdrc.org/icm/model/1-credit-model.html>

<http://www.ikv.org.tr/haberler2.php?ID=1456>

<http://www.mikrofinansurkiye.org>

Key Principles of Microfinance, http://www.cgap.org/gm/document-1.9.2747/KeyPrincMicrofinance_CG_eng.pdf

Mikrofinans Kurulu ları Hakkında Kanun Teklifi,
http://www.israf.org/tisva.asp?Menu_ID=6&Sub_ID=8

Öner, Emine; **Mikrofinans Sistemi ve Türkiye için Bir Model Önerisi**, Gazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü İletme Anabilim Dalı Finansman Bilim Dalı, Ankara 2007.

Robinson, Marguerite; **The Paradigm Shift in Microfinance: A Perspective From HIID**,
<http://www.cid.harvard.edu/hiid/510.pdf>

Türkiye Grameen Mikro kredi Programı(TGMP) 2007 Yılı Faaliyet Raporu-
<http://www.tgmp.net/download/FaaliyetRaporu-AnnualReport2007.pdf>

Türkiye’de Mikro Finansman
www.selp2.com/documentation/newsdocuments/040908095310.pdf

Yılmaz, Rasim, Cüneyt Koyuncu; **Mikro Finansman ve Yoksullukla Mücadele**, Ekin
Yayınları, Bursa 2006.

Yoksulluğun Önlenmesinde Mikro kredi Uygulamaları ve Türkiye,
[www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc)

Yunus, Muhammed; **Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru**, Doğan Yayınları,
İstanbul 2003.

ÖZGEÇM

Adı Soyadı : Ça atay GÖKYAY

Do um Tarihi : 16.07.1979

Do um Yeri : Ankara

E itim Durumu

İlkokul : Barbaros İlkokulu - Ankara (1984-1989)

Ortaokul : T.E.D Ankara Koleji- Ankara (1990-1994)

Lise : T.E.D Ankara Koleji- Ankara (1994-1997)

Üniversite : Orta Do u Teknik Üniversitesi BF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
(1997-2001)

Deneyimi

Kamu : I- KUR, stihdam ve Meslek Uzman Y. (2005-2008)

Medeni Durumu : Bekâr